

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥
ਸਿੱਖ ਬੁਲੇਟਨ

The Sikh Bulletin

A Voice of Concerned Sikhs World Wide

January-February 2007

ਮਾਘ ਵੱਗਣ ਪੜ੍ਹਦੇ ਨਾਨਕਸ਼ਾਹੀ

editor@sikhbulletin.com

Volume 9, Number 1&2

Published by: Khalsa Tricentennial Foundation of N.A. Inc; 3524 Rocky Ridge Way, El Dorado Hills, CA 95762, USA Fax (916) 933-8020
Khalsa Tricentennial Foundation of N.A. Inc. is a religious tax-exempt California Corporation.

In This Issue/ਤਤਕਰਾ

Editorial.....	1
A Universal Faith? By Dr. Sarjit Singh Sidhu.....	2
Sikh Community. By Dr. Jamail Singh.....	4
A Critical Appraisal of Bhai Harbans Lal's	
Writings on Sikhism. By Dr. Baldev Singh.....	8
Dasam Granth: Evidence, Resolution and	
Prosecution. By Dr. Jasbir Singh Mann.....	11
Bawa Singh Jagdev Honoured. By H. S. Shergill.....	13
How the British "Created" the Sant	
Phenomenon. By J S Gyani Arshi.....	13
Letter to The Editor.....	16
Chandi Chariter Ukti Bilas. By Pritpal S. Bindra.....	16
Dasam Granth and the Dirty Role of	
The Tribune. By Prof. Gurtej Singh.....	18
Sikh Leaders Dishonouring GGS. By Kirpal Singh.....	18
ਕਬੀਰ ਦੀ ਜੰਜੀਰ ਕਿਵੇਂ ਟੁੱਟੀ ॥ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਘੱਗਾ.....	19
ਮੁਠਾ ਆਪਿ ਮੁਹਾਏ ਸਾਥੈ ॥ ਸਰਵਜੀਤ ਸਿੰਘ.....	23
ਅੰਤਮ ਅਰਦਾਸਾਂ ਦੇ ਸਮਾਗਮਾਂ ਉਪਰ	
ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਬੇਅਦਬੀ ॥ ਗੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਬਰਾੜ.....	26
“ਸੋ ਗੁਰੁ ਕਰਹੁ ਜਿ ਬਹੁਰਿ ਨ ਕਰਨਾ” ॥ ਜਗਤਾਰ ਸਿੰਘ ਜਾਚਕ.....	27
ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਮਹਾਨਤਾ ਅਤੇ	
ਸਾਡੀ ਅਗਿਆਨਤਾ ॥ ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ “ਮਿਸ਼ਨਰੀ”.....	29
Book Page.....	32

Editor in Chief

Hardev Singh Shergill

Editorial Board

Avtar Singh Dhani, USA

Gurpal Singh Khaira, USA

Gurcharan Singh Brar, Canada

Dr. Sarjeet Singh Sidhu, Malaysia

Production Associates

Amrinder Singh

Sachleen Singh

This issue of the Sikh Bulletin is only in electronic format being sent to those whose email addresses we have. If you or someone you know would like to receive it please provide the email address. You may also pass it along to those on your email list.

The views expressed by the authors are their own. Please send the feedback and inputs to:
editor@sikhbulletin.com

Our Website: www.sikhbulletin.com

EDITORIAL

ਸਬਦੇ ਉਪਜੈ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਾਣੀ ਗੁਰਮੁਖਿ ਆਖਿ ਸੁਣਾਵਣਿਆ (ਮ:੩ ਪੰਨਾ ੧੨੫)

“The divine ‘Word’ manifests itself in ambrosial Bani and the Guru orientated people present it to others for hearing.”

Mankind is one but it speaks in many tongues. Bani in Guru Granth Sahib is also in many languages although the script is Gurmukhi. It can be written in Devnagri script without translation and be understood by Hindi speaking people to the same degree as the Gurmukhi script version is understood by the Panjabi speaking people. That represents a small percentage of the humanity. How do we reach the rest? To address this issue we published four articles, including the Editorial, in the November-December 2006 issue of the Sikh Bulletin on how to make the message in GGS universal. Extracts from two articles are presented below:

Devinderjit Singh, St. Catherine's College, Oxford wrote: “What would be most helpful, in my view, is the availability of ‘commentaries’ in a variety of languages (English, Chinese, Spanish, Arabic and so on) along the lines of Professor Sahib Singh's *magnum opus* in Punjabi, ‘Sri Guru Granth Darpan’. Here each word (albeit its transliteration) should be translated one at a time, notes provided to explain the background and context of any references used in a Hymn (e.g. Indian mythology, Hindu and Muslim beliefs and rituals, Yogic practice etc.) and then the overall message of the Verse described in a narrative style. This is a mammoth task, and needs a dedicated group of individuals with the relevant knowledge and skills to work on it together for a number of years.”

Prof. Gurtej Singh wrote: “It (GGS) defies being classified as the scripture of a particular religious denomination but tenderly and most profoundly caters to the human heart in search of an intimate relationship with the Ultimate Reality... The Order of the Khalsa, the finished product of the Sikh movement, was created by the incomparable Tenth Guru to embody the teachings of the *Guru Granth*, and to be the ultimate guardian of the Truth of the *Guru Granth*. Order of the Khalsa was to perform this sacred duty until at least the rest of humankind generally became aware of its message. As it now appears, the Khalsa neglected its primary duty and pursued matters immediately relevant to survival. Now in the year two thousand and seven it obviously has no such urgency. The unfinished task is beckoning the *panth* and the Order of the Khalsa.”

There are many translations of GGS into English and some other languages but they are all individual efforts and have serious flaws. For example in one version bhagat Kabir's '*gur gur meetha-deena*' is translated as 'God gave me molasses'. In the past several months I have come across two instances where a chance introduction to Quran (in English) led to the conversion, of a famous Christian musician in England and a recently elected member of US Congress, to Islam. I wonder if at the same time these two gentlemen were exposed to a proper translation of GGS what the outcome would be. We have a donor who is committed to finance the effort. What we need are a group of people well versed in Gurbani and its grammar, all the languages in GGS and English. If you can help please volunteer and/or recommend someone you know.

Hardev Singh Shergill

A Universal Faith?

Dr Sarjeet Singh Sidhu, Malaysia <sarjeetsidhu@gmail.com>

Sikhism is a universal religion and knows no cultural or geographical barriers. [6] How often have we heard statements to this effect? Too often: if the truth be told. But what does it really mean to refer to Sikhism as a universal faith or religion? This paper is an attempt at exploring the validity of such statements.

Some Preliminary Definitions

By ‘universal’, an adjective, most people mean ‘*embracing a major part or the greatest portion (as of mankind)*’ [3]. Faith is defined as ‘*belief in the traditional doctrines of a religion... firm belief in something for which there is no proof*’ [2] and in this context faith means religion. Religion by itself is difficult to define, since it means different things to different people, both academics and lay persons; but very broadly ‘*Religion is any specific system of belief about deity, often involving rituals, a code of ethics, a philosophy of life, and a worldview.*’ [4]

With these definitions in place, it may now be possible to analyze the claim *Sikhism: a Universal Faith*. The key word to the analysis is ‘universal’. Clearly, by our definition of the word, Sikhism does **not** ‘*embrace a major part or the greatest portion of mankind*’. The number of its adherents is too small to qualify as ‘universal’ as defined here. What, then, do the proponents of this statement mean? What is probably meant by those who make this claim is that Sikhism has the potential to be universally accepted, owing to some truly unique features, which should make it attractive, if not irresistible, to the majority of mankind. Of course only those who believe in a deity, and are of a religious bent of mind, would have an interest in any religion, and that would include the majority of mankind. Assuming then that Sikhism has the potential to be a universal faith it does seem strange that almost 300 years after the death of Guru Gobind Singh, the last preceptor of the faith, and after the installation of the *Granth* as ‘Guru’, Sikhism is confined to a very small portion of mankind.

This gives rise to two inter-related issues that need resolving.

First: What is so special or unique about Sikhism that it should be attractive enough for others to forego their own religions and to embrace Sikhism? **Second:** Assuming that there **is** something special, why has it (Sikhism) failed to have been more widely accepted?

Uniqueness of Sikh Scripture

H.L. Mencken says that religion’s ‘*single function is to give man access to the powers which seem to control his destiny, and its single purpose is to induce those powers to be friendly to him. That function and that purpose are common to all religions, ancient or modern, savage or civilized, and they are the only common characters that all of them show*’ [2].

This proposition, generally, holds true; and that being the case, any religion claiming to be of universal acceptance must, of necessity, offer a great deal more. In the case of Sikhism that difference and uniqueness, if any, must lie in its Scripture, the Aad Guru Granth Sahib (AGGS) [1], Sikhism’s final and eternal ‘Guru’. If Sikhism has to have any impact on mankind its Scripture must provide spiritual, moral, and ethical principles that must be truly different and special vis-à-vis other faiths, must transcend geography and time, and not be just something that common sense does not find abhorrent. This would necessarily imply that there be no contradictions in the AGGS if the claim to Divine Inspiration is to be upheld. The focus of the Sikh Community, if it is to maintain its claim to possessing a universal faith, should therefore be on expounding upon, and promoting, the virtues and beauty of the ‘spiritual truths’ of the AGGS. The AGGS will have to be the final and only yardstick for measuring that claim; and therefore there can be no compulsion in the imposition of any rule or dogma that is not covered by the AGGS, and which does not fall foul of the spirit of the Scripture. The focus of our preaching, our sermons, should be on the teachings of the AGGS, whether or not the Community wants, or hopes, Sikhism to spread its wings across the globe; time should be utilized mainly for this. And yet, if one listens to the preachers in the Gurdwaras, more time is spent on the ‘importance’ of the Community’s need to maintain certain do’s and don’ts in relation to food, attire, outward appearance, etc. The vast majority embellishes its explanations with absurd myths, quote discredited literature (*Gurbilas Patshahi* 6), revere ‘controversial’ *granthis*, and perpetuate un-Sikh like rituals. Very little time is actually spent deliberating upon the meanings of the verses in the AGGS; and when explanations are finally given the verses are taken out of context, or one preacher’s version differs from another’s. For too many Sikhs (forget about non-Sikhs) the truths of the AGGS never reach them. Those professing to understand the Scripture have failed to disseminate their understanding even to those who claim to be Sikhs. For centuries the majority of Sikhs have been Sikhs with just blind faith in the AGGS and no understanding of it at all. The bits and pieces of ‘theology’ that most have absorbed is the distorted version of uninformed *granthis* and *sants*. With such a state of affairs within the Community the claim to the ‘universalism’ of Sikhism is empty.

Clearly, if Sikhism is to have any appeal amongst non-Sikhs, its Scripture must be fully explored and exploited. Those who know it must truthfully and unambiguously translate or interpret the *bani*, ever mindful that the explanation / translation is not in conflict with logic and common sense. Bear in mind that new converts, and those who will oppose such conversions (assuming that large numbers from a particular faith start converting to Sikhism),

will subject the Scripture to microscopic scrutiny and critically analyze every claim made. A further adaptation will be necessary: Sikhs will have to come to terms with the suggestion that a translated version of the AGGS in, for example, English, and bound in one volume, can be installed in a gurdwara, and reading from it will be as valid as the Punjabi/gurmukhi version, that such a volume of the scripture will be “Guru Granth”. Only then will larger numbers of non-Sikhs begin to accept the faith.

Defining a Sikh

So, will someone who now accepts the AGGS as his Holy Scriptureⁱ, and professes no other religion, be called a Sikh? The answer should be ‘yes’, but the acceptance of this proposition will not be ‘universal’. All the current definitions of a Sikh require more than just this to qualify. Perhaps we need to re-define a Sikh: **A Sikh is a person who solemnly affirms that he is a Sikh, believes in the Guru Granth Sahib and no other scripture, believes in the Ten Gurus from Guru Nanak to Guru Gobind Singh, and has no other religion.** [5] One can easily recognize that ‘...this definition is a modification of the affirmation required under the Sikh Gurdwaras Act 1925.’ To the horror of many such a definition, ‘...in contrast to the others, like the one in the Delhi Gurdwara Act 82 of 1971... leaves out the requirement of the Khalsa initiation...’ and the consequent need to be a ‘...keshdhari as being prerequisites to being recognized as a Sikh.’ [5] But the ground realities (at least in the Diaspora) are such that if the rigidity of the other definitions (like the Delhi Gurdwara Act 82 of 1971) is insisted upon, far too many, now accepted as Sikhs, would, by definition alone, become non-Sikhs; either that or we ‘...continue to accept them as Sikhs despite the definition requirements not being met – a rather hypocritical situation...’ [5], one must admit.

The ‘ground realities’ aside, there is another reason for wanting to re-define *Who is a Sikh*, and that is to allow for greater acceptance, amongst non-Sikhs, of the truths of the AGGS (the Sikh faith). I belong to a multi-ethnic, multi-cultural, multi-religious country, and like most Malaysians, I am familiar with the thoughts of these several communities in relation to our need to maintain long hair (*kehhdahri* appearance). They understand the wish of many Sikhs to be *keshdhari*; that is part of our religious tolerance; the ‘turban and beard’ are not a disadvantage to selection or promotions. But try a serious discussion, with no holds barred and no offence taken, and almost ‘universally’, and like many Sikhs themselves today, they express a failure to understand or accept the need for this physical appearance in order to be ‘closer to God’. To this the two immediate responses of those who will not accept a non-keshdahri as a Sikh will probably be: *We want quality over quantity* and *White American Sikhs (followers of the late Yogi Bhaajan) are proof enough that a keshdhari appearance is not a hindrance to accepting*

Sikhism. Let us examine the two responses, taking the second one first.

My non-Sikh Malaysian friends, when asked whether they would ever consider conversion to Sikhism, always find the need to be *keshdhari* a problem. And yet, we have a fairly large number of White Americans who have with ease accepted the *keshdhari* appearance as essential to their being Sikhs. Why this difference? To my mind, to a large extent this is a result of the liberal education and liberal society in which they (the White Americans) have been brought up; but to an even greater extent it is a result of Westernⁱⁱ thought and philosophy. We often note that Christians are, by and large, very tolerant, that whilst their sensitivities are often hurt by writers and film makers when portraying Christ and/or Christianity, they do not resort to violent or protracted protests against such persons. It gives Christians and Christianity a very positive image in the minds of right-thinking individuals. Is it because Christianity is ‘by nature’ tolerant or that the Bible teaches such tolerance? I think not. Fortunately for Christianity (and for mankind) it first spread to and gained strength in Europe. There, though it took time, it ‘succumbed’ to liberal Western Philosophy. Somehow it is the European mind that first rebels against unreasonable authority, and then the rest of the world begins to adopt such thought, and always in small measure. Had Christianity first gained strength and adherents in Asia or Africa, chances are that every bit of the Bible would have been literally interpreted and enforced, and a non-tolerant brand of “Christianity” would have been murderously imposed, as it was even in Europe for a time. Thus, it is this free and liberal ‘Western mind’ of the White Sikhs, that allows them to pursue and experiment with different thoughts, to rebel against inherited tradition or religion, and to convert to another faith without fear of persecution or prosecution, which makes them accept ‘Sikhism as it is’. But be reminded that if for any reason they should question the need for keeping long hair and a turban as absolute prerequisites to being Sikhs, if they should question their relevance to enhancing their spiritual side and find no support for it logically, they will be quick to discard the faith or, possibly, start a “Protestant” version of it. On the other hand, non-“European” Sikhs born into the faith (almost all of Punjabi descent) appear, by their actions, to not possess the mental make-up to take such steps, even when in the deepest recesses of their minds they are convinced that knowing God cannot possibly hinge, in equal measure, upon their physical appearance and upon their understanding and obedience to the Scripture. They do not renounce their Sikhism even when they know that significant segments of their Community consider them apostates (*patit*). I now return to my non-Sikh Malaysians; they consider the “turban and beard” a hurdle to conversion to Sikhism (that is, if they were to ever even consider such a move). However unpleasant this may be for many, it is a

fact. Presumably many others are also “put off” by the need for this long hair and turban (this is by extrapolation and may thus have no validity).

Assuming, then, that a non-acceptance of the *kesdhari* appearance will amount to not being a Sikh, we have with one simple stroke destroyed Sikhism’s hope of becoming universal. There can be no denying that far too many will question the logic behind placing ‘...as much emphasis on external form as on internal discipline...’ [7], and upon insisting that in ‘...obedience to the Will of God, a Sikh is expected to...sport unshorn hair and beard.’ [7] All this leads us to the second response mentioned earlier, the one about quality over quantity. If the numbers who can be considered Sikhs are too small, then, by our definition, Sikhism is not (yet) a universal religion.

CONCLUSION:

Admittedly there are other problems that would make conversion to Sikhism difficult for a thinking person, such as a continued belief in caste affiliations, caste based Gurdwaras, absurd rituals, the near idol worship of the AGGS, etc. However, the two main stumbling blocks are our failure to emphasize the fundamental importance of the need for inner devotion by exploiting the spiritual truths of the AGGS, and the retaining of our focus and expending all our energy on external observances such as our insistence that the “hair” is just as important (as internal devotion) if we wish to be Sikhs. By our definition of ‘universal’, Sikhism is not a universal faith, and unless these two main “problems” are resolved Sikhism can never become universal. However painful this assertion may be, it is a fact: more than five hundred years after the birth of its founder, more than 300 years after the compilation of its scripture, and nearly 300 years since the demise of its last preceptor and his declaration of the *Granth* (Scripture) as Guru, it is but the faith of a handful (in World population terms) who themselves are divided over who really is a Sikh. Without a change in our collective outlook Sikhism will ever remain a religion with the ‘potential’ to be universal.

References:

- [1] AGGS
- [2] Mencken, H.L., *Treatise on the Gods* (NY: Alfred A. Knopf, 1930, revised 1946); as quoted at <http://maxwell.lucifer.com/virus/alt.memetics/religion.html>
- [3] Meriam-Webster Online. <http://www.m-w.com/>
- [4] Religious Tolerance.org. http://www.religioustolerance.org/rel_defn.htm
- [5] Sidhu, Sarjeet Singh. 2005. Guest Editorial, *Reht Maryada: Time for an Update*, The Sikh Bulletin, May 2005, Vol. 7 No. 5. p2.
- [6] Singh, Kharak. Editorial Comment on *Confusion about Sikh Rahit Maryada*, an Article from Abstracts of Sikh Studies, Vol.I, Issue 1, January – March 1999
- [7] Singh, Kharak. *War on Apostasy*. Pamphlet distributed by the Malaysian Gurdwaras Council.

¹ I have deliberately avoided using the word ‘Guru’ since in the minds of too many Punjabi Sikhs it implies a ‘person’, resulting in their treatment of the AGGS as such

² Read “European”

SIKH COMMUNITY

Dr. Jarnail Singh, Ottawa, Canada

Where ever two Sikhs meet they talk about and complain about the poor situation the community finds itself in. The complaints are about every thing under the sun; viz, prevalence of superstitions, brahmanical practices in the Gurdwaras, lack of guidance from the Akal Takhat, corruption and lack of foresight in the political leadership, prevalence of Deradar Sadhs, treatment of converts from the so called lower castes and converts from the western countries-whites; the list goes on. Whereas recounting of complaints is unending there is a complete absence of any thought as to how the situation can be improved. Invariably the discussion ends up with - our leaders have failed us. And the present day leaders are compared to old heroes like Nawab Kapur Singh. At the end there is wish list: “They should do this-Akal Takhat should do this. Gurdwara managements should do this and so on”. Is there a possibility of progress? And how this can be achieved? Before proffering any suggestion it is imperative to examine the present situation realistically and the role played by various elements of the community. A community is defined by certain core values. These values might have developed over long periods through common experiences, hardships encountered, successes or failures. Some times a strong personality can deposit-infuse-certain values and a community develops around those values. That does not mean that these people forget their old customs completely. This is what has happened with the people who are these days called “Sikhs”.

Guru Nanak, the founder of Sikh religion was born in 1469, in a place now called Nanakana Sahib. This town is about 50 miles (80 kilometres) from Lahore, in Pakistan. Guru Nanak preached his philosophy of equality of mankind, without any distinction of race, colour or gender. But it was not to be an abstract idea. This philosophy was to be practised in the daily life. That would involve honest earnings and sharing the earnings in the community. This of course would need the establishment of community structures, maintaining and defending those. As a logical consequence over time these structures would need changes as well. Guru Nanak was followed by 9 successors. They preached Guru Nanak’s philosophy and established community structures. The last Guru, Guru Gobind Singh ordained that henceforth the personal Guruship would come to end. He declared that *Granth Sahib*, the holy Scripture, now known as *Guru Granth Sahib* would be the perpetual Guru. **In other words, the community would be guided by the principles enshrined in the Holy Scripture.** Of course, the scriptural principles have to be interpreted and mediated in a given socio-economic-political environments. That task, duty, has been assigned to the corporate body, popularly known as the Panth.

Starting with Guru Nanak, people started coming around the philosophy of the Guru. People came along as individuals and some times as groups, i.e., families, castes, clans and groups of clans as well. Guru’s philosophy was the attraction. That does not mean that these people gave up all their old practices and

customs. Human nature does not work that way. Over long period old customs did lose their force. Traces of some can still be found in the present day Sikh communities. This very fact is utilized by certain scholars- of the Macleodian persuasion - to argue that Sikhism is only an amalgamation of old customs and Guru Nanak had not much to contribute. This is twisting the argument to suit their own preconceived ideas and motives. How the scriptural principles are being interpreted and practised? Apart from the actions of individuals, corporate actions by which the whole Panth or section of the Panth is to be judged is of paramount importance.

During the Guru period, the Gurus were there as the final authority. And they did appoint their representatives, popularly known as Masands, to various areas and localities. After the death of Guru Gobind Singh, the community/Panth went through a crucial and critical period. On the one hand the Mughal power in Delhi was totally hostile and Pathans from Afghanistan were trying to have control over the North Western part of India. Sikhs were caught between the two powers, both hostile to Sikhs. The very survival of the community was at stake. Sikhs put up a great fight and they overcame both Mughals and Pathans. In the struggle the community did not escape unscathed. Apart from the loss in men and material the educational side of the society, which was still in its nascent stage came completely to a stand still. Rather it slid backward. The Sikh shrines came to be maintained by individuals who were not totally imbued with the true spirit of Sikhism and were not considered dangerous by the ruling powers. No doubt some of these individuals were sincere and pious people. But with the passage of time and the position becoming hereditary degeneration set in. ***Sikh Gurdwaras became more of a Hindu temple, with the introduction of Brahminic rituals a common occurrence.***

The fighting force of the Sikhs overcame the Mughals and Pathan power. But in the struggle for survival they lost the progressive view of Sikhism. Power itself became the *raison-d'être*. After the middle of the 18th century Sikh chiefs were controlling vast areas, from Jamuna to Peshawar. But they never paid any attention to the preaching of Sikh principles. In fact most, if not all, families of the chiefs were served by Brahmin priests. In other words, the Sikh chiefs, due to their lack of education, had not developed self confidence required by their faith. They still wanted to be approved by the Brahmins. With the annexation of Punjab, rather kingdom of Ranjit Singh in 1849, the community went into a slumber. Political power lost and no educated class the community found itself vulnerable to attacks from the Christian missionaries and Arya Smajis. It is ironic to note that Sikhs were equally, if not more so, to welcome Dayanand to Punjab. If Dayanand were more diplomatic or less arrogant as to call Guru Nanak illiterate and some other epithets, he could have more success to convince the Sikhs that they were only a sect of Hindus. But that is one of the "ifs" of history.

Shaken by the insults of Dayanand and attacks by the Missionaries the community did come out of its slumber. The

inspiration came not from the wealthy and the influential section but from poor and unsung heroes, viz, individuals like ***Prof. Gurmukh Singh and Giani Dit Singh***. Here it is worth mentioning that descendants of the Gurus were trying to establish themselves as worthy of special reverence. In particular ***Baba Khem Singh Bedi*** was trying to establish himself as the 11th Guru of the Sikhs. It was due to their influence that Prof. Gurmukh Singh was excommunicated by the Pujaris of the Golden Temple and Akal Takhat. Eventually the community rose against the Mahants and those who pretended to be Gurus. Sikh shrines were freed from the Mahants and the Shromani Gurdwara Parbandhak Committee came into being. Compared to Mahant period the management of the shrines did improve. Unfortunately the progress was stalled pretty soon. The SGPC has established schools, hospitals, but their functioning is overridden by favouritism and nepotism. As for the preaching of Sikhism to the masses, it is about non-existent. Hardly a preacher visits the rural areas.

Through the developments over the years, the Akal Takhat is presented as the Supreme authority of the Sikh community. It was Guru Hargobind who established the Akal Bunga. At that place the Guru used to discuss temporal issues. Guru Hargobind left Amritsar to establish himself in Kartarpur, district Jullundur. Then he moved to Kiratpur, in the foothills of Himalayas. He never again visited Amritsar. ***Gurus succeeding Hargobind did not reside in Amritsar. Seventh, eighth and tenth Gurus did not even visit Amritsar. Guru Tegh Bahadur, the Ninth Guru visited Amritsar once, but he was not allowed to enter the Golden Temple. During all this period there was no role for the Akal Takhat.***

After Guru Gobind Singh, during Missal period, Sikh Sardars used to meet at the Akal Takhat. They discussed the affairs of the community. Mostly, it was the war strategy. The Care taker, Pujari/Jathedar of the Akal Takhat, was the spokesman for the decision of the convention. He had no authority of his own. During Maharaja Ranjit Singh's rule the Akal Takhat did not play any role. Akal Takhat comes into prominence during the Gurdwara Reform movement. Again it was a place where representatives of the community used to come together to discuss various issues. ***It is only after 1947 that Akal Takhat has come into such prominence. Now it is declared as the supreme authority of the Sikhs. In this regard two aspects need to be explored.***

1. Nature of the authority
2. Functioning of the authority.

Akal Takhat is the Supreme authority. Actually what does it mean? Does it mean that the Jathedar of the Akal Takhat can dictate anything and to every body? What are the basic and fundamental principles- constitution- under which the Jathedar is supposed to work? Can there be an appeal against the decisions of the Akal Takhat? How is the Jathedar selected? No body knows and it seems no body cares. Then there are the other four Takhats: Takhat Kesgarh -Ananad Pur Sahib; Takhat Patna Sahib; Takhat Hazur Sahib and Takhat Damdama Sahib.

Takhat Damdama Sahib was so declared only very recently. Here are few questions worth asking:

- a. How these Takhats were established?
- b. What are reasons that led to the establishment of Takhat Damdama Sahib?
- c. What is the authority of each of these Takhats?
- d. What is the relation of these Takhats with the Akal Takhat?
- e. How are the Jathedars of these Takhats appointed?

Functioning of the Akal Takhat

What are the day to day functions of the Supreme Authority? Does it help to interpret the scriptural doctrines in the present day environment? What activities it adopts or promotes to preach the Sikh faith? Answer seems to be nothing. Over the years Jathedars of the Akal Takhat are frequent visitors to foreign countries, especially, Canada, USA and UK. They seldom visit poorer countries. Even in the rich countries their activities are usually in association with the so-called Sants or cult leaders, generally not very savoury characters. Their visits provide good holiday junkets and money to these individuals of “authority” and their cohorts. And these worthies generally create more divisions among the public at large. Secondly, as for clarifying the scriptural principles, the Akal Takhat Jathedars have done their best to muddle the issues. These examples are sufficient to explain it:

1. Publishing of Gurbilas Patshahi Chevin:

Giani Joginder Singh Vedanti is the instrument in the publishing of this document. Why did he do it? What was the purpose? He even recommends it to be propagated in the Sikh Gurdwaras. As every one should know this Gurbilas is nothing more than fairy tales of the Puranic lore and it denigrates the Sikh Gurus and Sikh principles. To add insult to the injury, this work was eulogized by the ‘who is who’ of the Sikh authorities. This clearly indicates (a) these worthies never read it, (b) they did not understand it, (c) most likely they were in cahoots with Vedanti to denigrate Sikhism. For what purpose?

2. Issue of Hukam Nama against chairs in Langar halls

The Hukam Nama was issued just to please one faction in a Gurdwara in Surrey, BC, Canada. As long as this faction was in power they had no objection to chairs in the Langar hall. When they were thrown out, Jathedar came to their help with the Hukam Nama. While issuing the Hukam Nama the Jathedar forgot/ignored that long time ago permission was given to the Sangat of the Stockton Gurdwara, California for the use of chairs.

3. Dasam Granth:

Some vested/misguided interests are doing their best to raise Dasam Granth to the level of Guru Granth Sahib. The Akal Takhat Jathedars, rather than resolving the issue, are doing their utmost to support these vested interests. Jathedar Vedanti has requested that no body should discuss Dasam Granth. Net result has been that the vested interests are free to do what ever they are doing, including Akhand Paaths of the so-called “Dasam Granth”.

Shromani Gurdwara Parbandhak Committee:

The SGPC came into being in the twenties, following the Gurdwara Reform movement. Its function was to manage the historic Gurdwaras and to make plans for the preaching of Sikh religion. Without any doubt the management of Gurdwaras under SGPC is better than it used to be under the Mahants. It has opened schools and colleges. Its failures are:

1. In the schools and colleges under its control there is no systematic imparting of the knowledge of Sikh religion and Sikh values. Development of scriptural studies is totally missing. In this regard SGPC controlled schools and colleges are really not much different, let us say, from the Khalsa College, Amritsar, the premier institution of the Sikhs. Even that college did not develop any reasonable programme in this respect. The failure is more glaring, if we observe that Bhai Jodh Singh, the accepted icon of Sikh theology was principal of the college for seventeen years. On the whole SGPC schools and colleges have not been able to develop their reputation above the run of the mill institutions. They are faction ridden and subject to favouritism and nepotism.

2. SGPC has failed miserably to inculcate Sikh values in the rural Sikh population. SGPC members are elected by the Sikh electorate in Punjab and surrounding areas. Still Sikhs all over the world seek guidance from this August body. Unfortunately, SGPC, collectively and individually its members, are the least concerned with the well being of the Sikhs abroad. More often the diaspora is considered as a cash cow only. Quite often SGPC members on their foreign jaunts are a cause of division in the local communities.

3. What is the working relation of the SGPC with Akal Takhat, other Takhats and the Delhi Gurdwara Parbandhak Committee?

4. SGPC elections are controlled by the Government. And the elections are at the whims of the authorities.

5. Majority of the members of the SGPC use SGPC membership as a stepping stone for political achievements. In this regard it will be sufficient to note that Jathedar Gurcharan Singh Tohra was at the helm of affairs as chairman of the SGPC for more than 20 years. During most of this period he was also member of the Rajya Sabha -upper house of the Indian Parliament. Simple question to be asked is: Is the Chairmanship of the SGPC not a full time job?

Sikh Politicians:

Barring a few honourable exceptions, most of the Sikh politicians have no interest in the welfare of the community. Basically there are two brands, **Congress-ites and Akalis:**

Congress Sikhs had never an independent opinion of their own. They have been most of the times subservient to Congress chiefs. Before partition they were fascinated by Mahatma Gandhi, even when he denigrated Guru Gobind Singh. After partition they became worshippers of Nehru and Indra Gandhi. Not many congressite Sikhs raised any voice against Indra

Gandhi when the Indian Army attacked Golden Temple and active genocide of the community was going on.

Akali leadership is totally confused. Most of the times, they take shelter of the grievances of the Sikh community. More often it is to get the chair of power. Once they are in power they do not know what to do, other than using the power to fill their pockets just like the Congressites. Of course Akalis are not that smart even at that like the Congressites. Public administration has been no better under Akalis than under Congressites. But Akalis surpass Congressites in one aspect. They actively use the SGPC and the Akal Takhat for power struggle and as a result have brought down the prestige of the Akal Takhat and other Sikh institutions. There is a prima facie reason to believe that Akalis were a party with Indra Gandhi in the attack on Golden Temple.

Various Akali factions and even Congressites have established their counterparts in Canada, USA and UK. The individuals involved are generally to bolster their importance and they become conduits for getting money for their factions. Sikh politicians in Canada are not much better. One prominent Canadian-Sikh politician is supposed to have said: he is first Canadian, then Indian, then Punjabi and only then Sikh. Another told the Prime Minister's Office (PMO) that the publication of the French translation of the Guru Granth Sahib was only a business proposition.

Sikh Intellectuals:

Question arises who is an intellectual? Invariably, if we disagree with some one, the usual response is that he/she is not an intellectual. For our purpose we consider all educated persons as intellectual. Arbitrarily, any person who is a graduate of a university is included in this group. Sikh intellectuals, as a class, are not contributing to the well being of the community. More often they use their position to get advantage in the name of the community. Quite often they complain that the 'uneducated' people do not allow them to come forward. In this connection it is worth noting that the Gurdwaras run by these intellectuals are no better than those being run by the so-called 'uneducated'. Various societies out side the Gurdwaras are not doing any better.

Even the University Professors are not much better. We seldom hear any critique of the Sikh leadership and their policies by our social scientists. A section of them-of the Macleodian persuasion- are busy denigrating the Sikh religion itself. One of them has gone so far as to suggest that the public- Sikhs- should not concern themselves with what is going on in the universities. His contention is that it could lead to the loss of faith. In other words he is openly saying, "Sikh religion is not based on durable principles".

Sadhs/Sants:

Sadh –Saint- is a revered concept in Sikh scripture. Sadh is the very salt of the earth on which Dharma is based. But in the Sikh world a class of individuals has developed, who are known as Sadhs -Saints. Most of the times these people are illiterate, but they are somehow able to attract large following through their

pseudo piety. A fair number of them are smart charlatans and even criminals. They have the support of the politicians. In fact there has developed a nexus between Sadhs, politicians, police and human and drug smugglers. Over long range these people get exposed, but the damage is done. With the help of politicians, Akal Takhat Jathedars and so on, a number of Sadhs have established themselves in North America. Where ever these Sadhs are, they preach the same thing: improve your self, Naam Japo. No body can be against Naam Japo. But with the Sadh, it is be all and end all. In other words they advocate no involvement in the community affairs. That way they are preaching old Rishi and Sidha model. It results in the atomizing of the community. ***That is what the Sikh community is being reduced to, individuals with no coherent community life.*** In such an environment no body dare question a Sadh, and that is what the Sadhs want.

Public at large:

There is a common statement: ***"A community gets the leadership it deserves."*** It is a valid statement and it implies, to work consistently and over long haul the leader (s) need support of the community. Without such a support, no matter how talented or sincere a leader may be, he cannot go far. In all likelihood without community support a 'sincere person' is more likely to suffer defeat and even ignominy. This is what is happening within the Sikh community. After the Guru period, the struggle for survival became so intense that the development of the community and its institutions came to a stand still. And the development has not kept pace with the times. The community is looking for a Messiah. That Messiah would solve all problems. In the process they have forgotten even the advice of their own Guru. ***"Apana Karj aap swariay-we have to work out our own issues and destiny"***

What is the solution?

From the above not a few are going to comment that it is too negative an attitude. One should be ever optimistic-charhdi kla. Before making up your mind, please read the following paragraphs.

First of all, we have to recognize that we can derive inspiration from old historical successes but we cannot apply those methods and means to improve the present situation. There is nostalgia about Mughal, Pathan and Sikh struggle. Things have changed. Mughals are no more. Pathans are in a terrible situation in their own country.

Gurdwara reform movement, which achieved the ouster of the Mahants, is also mentioned with great pride. That was a simple, though hard, problem. The Mahants had to be removed. Every body could understand it, there was no argument. Present situation is more complex and subtle. Individuals in power are our own brothers and sisters. Simple alternative of their expulsion will not convince many. It is to be understood, improvement in any situation can only be gradual, and even then there is the perpetual question that the rot may not set in again. For argument sake, let us suppose, by some means-death or some miracle- the present day power holders are

removed; who will replace them and will the new comers behave any better than the present ones. How the improvement can be sustained? Mere dissatisfaction with the present situation is not sufficient. Individuals or a group of people have to know what alternative is desired and then devise means to achieve the objective. One item that can be identified is the functioning of the Akal Takhat. It is for illustration; other issues can be identified. To begin with these are the questions to be raised in this connection:

A. What is the authority of the Akal Takhat, viz, of the Jathedar of the Akal Takhat.

B. How decisions are reached and Hukam Namas issued by the Jathedar.

There are other issues, but for our purpose these two are sufficient. The task before the community is to resolve these issues. Unless a consensus is developed, the Akal Takhat will not work in the interest of the community and the Akal Takhat will lose any moral authority that it still enjoys. In real world the way to make progress is to follow the steps as follows.

- a. Some individuals see the issue in the proper perspective.
- b. This group brings it to the attention of the incumbent.
- c. In case the incumbent(s) do not respond, bring it to the attention of other stake holders, opposition parties, intellectuals and so on.
- d. All the time keep educating the public about the issue. Hopefully, over time people see the light. Either the incumbents will behave or others will devise means and ways, hopefully through peaceful means, to replace them and then affect the reform.

This is particularly important for the diaspora Sikhs. At this stage the Diaspora has no say in the Sikh institutions. The ***Sikh leadership in Punjab considers the Diaspora a cash cow only, nothing more than that.*** As time goes, next generations abroad will have less and less connection with the politics in Punjab. If proper institutional linkage for doctrinal purposes is not established Sikhs abroad will be like a tree whose roots have been removed. To achieve meaningful linkage it is imperative that the diaspora Sikhs develop their on communications within themselves in every country outside India. Without such an establishment nothing will work.

Final question?

Will such a process start, let us say in Canada, USA or UK? The present writer does not know the answer. As alluded to earlier, any one who might be tempted to pass judgement that the writer is too negative, let him/her ponder over the situation and propose, if they have any better suggestion. Other wise this proverb will be the answer: "If wishes were horses, beggars would ride."

A CRITICAL APPRAISAL OF BHAI HARBANS LAL'S WRITINGS ON SIKHISM

Baldev Singh, Collegeville, PA, USA

A brief biographic sketch on the SikhSpectrum.com under "Authors" depicts: Dr. Harbans Lal is Emeritus Professor and

Chairman, Department of Pharmacology and Neuroscience, the University of North Texas Health Science Center, and Emeritus Professor, Guru Nanak Studies, Guru Nanak Dev University, Amritsar. In 1954, Bhai Harbans Lal was elected as the President of the All India Sikh Students Federation. For his services, he was recognized by robes of honor by the Shiromani Gurdwara Prabhandhak Committee, the Chief Khalsa Diwan, and the Sikh Educational Conference.

In 1995, Guru Nanak Dev University awarded him the Degree of Doctor of Literature (honoris causa) in recognition of his contributions in Sikh Studies. On April 14, 1999, the Anandpur Sahib Foundation awarded him the Order of "Nishan-e-Khalsa for his superb accomplishments in promoting the glory and pride of the Khalsa Panth." His writings on Sikh subjects have appeared in many books and Sikh journals and he serves on the Editorial Boards of the Sikh Review and Understanding Sikhism: The Research Journal.

He is a member of the Interfaith Council of the Center for World Thanksgiving and Advisor to the American Project on Religion and the News Media, and to the Sikh Foundation. He is a trustee of Bhai Nanad Lal Sikh Academy and Founder Vice-President of the Sri Nanakana Sahib Foundation. Presently, Dr. Lal serves as the Founder President of the Academy of Guru Granth Studies established for the promotion of scholarly works on the Sri Guru Granth Sahib.

Introduction

Misinterpretation of Nanakian philosophy (Gurmat, the teachings of Sikh Gurus) started right during the time of Guru Nanak, and it is still going on uninterruptedly. Not only the non-Sikh scholars but many Sikh scholars, exegetes, casual writers and preachers are involved either ignorantly or purposely. Such misinterpretations are also found in books, professional and non-professional journals and magazines, and in all the translations of the Aad Guru Granth Sahib (AGGS) in Punjabi and English and other languages. ***Most of the literature on Sikhism in Punjabi, English and other languages is superficial, superfluous, contradictory and outright repudiation of Nanakian philosophy.*** Denunciation of Guru Nanak started at the moment he refused to wear the sacred thread (*janaeu*) and proclaimed his solidarity with downtrodden masses.

"Let compassion be the cotton, contentment yarn, continence knot and truth as the twist thereof. O pundit (priest), a thread of this type awakens the inner-self (conscience). If you have such a janaeu, then put it on me?" AGGS, M 1, p. 471.

"Nanak will stand by the lowest of lowest, not with the elite. Societies that take care of the downtrodden have the blessing of God." AGGS, M 1, p. 15.

"Some say that Nanak is an evil spirit; others say that he has gone astray; still others say that he is a helpless poor man. But I (Nanak) am intoxicated, as I am madly in love with my Lord/King/Husband (God). I do not care what others say, except God."

AGGS, M 1, p. 991.

Since the defenders of Varna Ashrama Dharama (caste system) couldn't do any physical harm to Nanak, as they were powerless and reeling under the Muslims, they resorted to the policy of Kautilya (Chanakya) -- *Kutil Niti*, perverse morality based on Lord Krishna's sermons in the Mahabharata -- deception, manipulation and lies in the pursuit of victory. They started a campaign of misinformation and defamation against Nanakian philosophy through interpolation, misinterpretation and distortion.

I am not aware of any Sikh institution/organization or Sikh academics with the exception of few non-academic Sikh scholars, who are involved in challenging the subversion of Sikhism. In 1999, Prof. Devinder Singh Chahal launched *Understanding Sikhism: The Research Journal* under the aegis of Institute for Understanding Sikhism (IUS) on the premise of projecting Sikh perspectives on the basis of AGGS, the only authentic source of Nanakian philosophy (Gurmat). In the highlights of the proceedings of the seminar sponsored by the IUS in Canada in 2002, Chahal reported that Prof. Harbans Lal proposed a resolution expressing both IUS and speakers' concerns on the rising trend in misinterpretation of Gurbani (sacred hymns of AGGS) and Sikhism by both the Sikh and non-Sikh scholars. ***I am not aware of any effort by Harbans Lal to check the misinterpretation and distortion of Sikhism. Rather, Lal should reflect on his own writings since they too contain numerous misinterpretation of Gurbani that distort basic principles of Sikhism.***

I have not read all of Lal's writings on Sikhism. However, I am familiar with his articles, notes and reports published in *The Sikh Review* and *Understanding Sikhism: The Research Journal*. I think it is appropriate, reasonable and necessary to critically examine his writings for the benefit of readers, since he has won laurels for his contributions to Sikh studies. The following account scrutinizes his five articles.

[In this issue we publish the critique of one article. ED.]

Interfaith Dialogue and the Aad Guru Granth Sahib¹

This article is about the ecumenical nature of Sikh faith as demonstrated by the AGGS, which includes the works of Indian sages of diverse backgrounds: *Bhagats* (saint) and Sufis. However, it contains controversial statements and misinterpretation of Gurbani and Bhai Gurdas' composition.

1. On page 6: "The holy city of Amritsar was founded four centuries ago to overcome the conflict among various religions and between heaven and earth, the sacred and the secular."

First, what was the conflict between heaven and earth four centuries ago? Besides, Gurmat rejects the concept of heaven. **Second**, the founders didn't name the city, Amritsar;

rather it acquired this name gradually after the compilation of Adi Granth in 1604. Here is a brief history of the development of Amritsar.

Guru Amar Das purchased the land from the villages of Tung Gumtala and Sultanwind in 1564 and directed his son-in-law, Bhai Jetha (Guru Ram Das), to set up a town there. He first dug up a pool and then established the town in 1574, named it Guru Da Chak. Later, Guru Arjan renamed it as Ramdaspora in 1581. The pool was lined with bricks and a congregation hall (*kotha*) was constructed. In 1604, Guru Arjan compiled the Adi Granth (*Pothi*) and installed it in the congregation hall. Slowly, the congregation hall acquired the name Harimandar/Darbar Sahib (God's Temple). The Adi Granth was regarded as *amritsar* "pool of the nectar of *Naam*)." Gradually, the name of the city also got changed from Ramdaspora to Amritsar.²

2. On page 7: "Guru Nanak tells in the AGGS that one is born with innate tendency to seek four life objectives. But soon after birth, one finds oneself trapped in the house of Maya, the great illusion of a Pseudo-self. So blinded, one misses the objective and is lead away from Reality." "Humans are born with an inborn drive to secure four life objectives (dharam, arth, kam and mokh): thus they start living within the walls of Maya (illusion). In addition, as they are blinded by darkness of Maya, they forget about [nomenon NAAM] and lose contact with the cosmic Creative Self leading to defeat in the purpose of this life."

First, of the four only *kam* (sexual drive) and *arth* (economic drive, the need for material goods for survival) are innate, the other two, *dharam* (religious duties), and *mokh* (salvation) are man-made, the products of the environmental influence under which a person grows up. **Second**, *Maya* (material world) is not illusion according to Nanakian philosophy.³ For the Gurus, the world is real, not illusion and their emphasis is on the authenticity of life – becoming a *gurmukh* leading to union with the Creator.

This world is the abode of the "Everlasting One" Who resides in it. AGGS, M 2, p. 463.

It is for the gurmukh (God-centered being) that the True One has fashioned this Earth. AGGS, M 1, p. 941.

The Earth was created to practice righteousness. AGGS, M 1, p. 1033.

Liberation (*mukti*) from ignorance and falsehood and union with God is possible while performing worldly duties, fulfilling worldly needs and enjoying worldly pleasures:

When one understands the True Guru (God), the objective of life is fulfilled. One is liberated (becomes a sachiara/gurmukh, one with God) while laughing, playing, eating good food and wearing good clothes. AGGS, M 5, p. 522.

According to Nanakian philosophy, Maya is the corrupting influence of the world that alienates humankind from God. Whosoever is afflicted by duality is the slave of Maya. Intoxicated with Maya one is vain and mean, thereby getting away from God. Maya is that which causes humans to forget God through attachment.

Maya is that which makes a human being forget God and creates attachment resulting in a sense of duality. AGGS, M 3, p. 921.

Maya is Haumai and its progeny of five: *Kam* (lust, sexual drive), *Kroadh* (anger), *Lobh* (covetousness, economic drive), *Moh* (attachment) and *Ahankar* (pride with arrogance). The five drives/instincts are responsible for the corruption of morals and the development of criminal behavior. Behind all human problems from individual suffering to bloody international conflicts is the invisible fire of Haumai fueled by these five elements. That is why in the AGGS the Gurus warn us not to yield to the pressure/temptations of - *Kam*, *Kroadh*, *Lobh*, *Moh* and *Ahankar*, and to live a life of restraint and modesty:

In Haumai, one is engrossed in Maya and its corrupting influence.

AGGS, M 1, p. 466.

Whoever is afflicted by the overpowering malady of duality is the slave of Maya. AGGS, M 1, p. 1153.

Intoxicated with Maya one is vain and mean and suffers from delusion, thereby getting away from God. AGGS, M 5, p. 924.

Third, Lal's interpretation of verses is Brahminical, and thus not consistent with Nanakian philosophy (Gurmat). Here Guru Nanak is commenting on the four Brahminical objectives of human life. The desire to achieve these four objectives leads to entanglement with Maya, which causes alienation from God. The primary objective of human life according to Nanakian philosophy is union with God. Furthermore, the concept of *mokh* or *mukti* (salvation) is also different in Nanakian philosophy.

I don't crave for the worldly kingdom or mukti (salvation) – going to heaven (surg or baikunth). I crave for the comfort of focussing on God's lotus feet (attributes). AGGS, M 5, p. 534.

O my mann (mind) meditates on God, Whose virtues are indescribable. Whereas others long for wealth (arth), sexual gratification and heaven (mokh) and perform religious duties (dharam) to obtain them, a gurmukh (God-centered being) is not distracted by them. AGGS, M 4, p. 1320.

The people perform religious duties (dharam) for obtaining wealth (arth), sexual gratification (kam) and heaven (mokh), but it is the Satguru (God), Who controls the four padarth (dharam, arth, kam and mokh). So by meditating on God one obtains freedom (mokh) from the other three (dharam, arth, and kam). AGGS, M 1, p. 1345.

3. On page 7, Prof. Lal interpreted incorrectly the following two verses of Bhai Gurdas:

“Like the intoxicated in sensuality the female elephant loses freedom in the hand of captors so has the entire civilisation in this age succumbed to intoxication of Maya and lost out to the delusions.”

Bhai Gurdas, Var 1, Pauri 7.

“No one respects any one else or their deities.”

Bhai Gurdas, Var 1, Pauri 7.

The interpretation of the first verse does not match the verse, as there is no mention of sexually intoxicated female elephant in it. In this verse, Bhai Gurdas has described the moral degradation of the society of his time:

In this age the world is in the grip of Maya and everyone has been deceived by its glitter.

The second verse is also about the moral degradation of society. The problem was not the lack of respect for the deities as interpreted by Lal, but the absence of morality -- alienation from the “Real Deity,” God. And, *ooch neech* means good and bad. Hence this verse should be interpreted as:

People do not respect each other and have lost the sense to discriminate between good and bad.

4. On page 11, Lal says that Bhai Bala was a life long companion of Guru Nanak.

This is a false and misleading statement, as Bhai Bala was not associated with Guru Nanak. Generally, Lal quotes Bhai Gurdas' works abundantly in his writings. However, he has ignored the eleventh *Var* (ballad) wherein Bhai Gurdas has listed the names of prominent Sikhs. While the name of Bhai Mardana occurs near the top, there is no mention of Bhai Bala.⁴ Hardly a surprise, as the name of Bhai Bala is not mentioned in other *Janamsakhis* (biographies) of Guru Nanak. Most historians agree that “Bhai Bala *Janamsakhi*” is the work of Hindalis⁵ (also known as Niranjanis), who were the bitter enemies of Sikhs.⁶ This sect played an active role, along with other Hindus, in the extermination of Sikhs during the time of Zakaria (Zakariya) Khan and his *Diwan* (minister) Lakhpat Rai.⁶ Therefore, Bhai Bala was either a member of the Hindali sect, or a fictitious character and not a companion of Guru Nanak as claimed by Lal.

References

1. H. Lal. “Interfaith Dialogue And The Aad Guru Granth Sahib.” *Understanding Sikhism Res. J.* 2001. 3(2), pp. 6-13.
2. Giani Sher Singh. “Meaning of ‘Amritsar’ and ‘Ishnan’ (bathing) in Gurbani and their ritualistic misinterpretation.” *The Spokesman* (monthly), May 2001, p. 17.
3. Daljeet Singh. *Sikhism: A Comparative Study of its Theology and Mysticism*. Amritsar: Singh Brothers, 2nd ed., 1994, pp. 186, 206-208.
4. Bhai Gurdas. *Varan Bhai Gurdas* (Punjabi). Amritsar: Jawahar Singh Kirpal Singh and Co., 1976 ed., pp. 90-102.
5. W.H. McLeod. *Guru Nanak and the Sikh Religion*. New Delhi: Oxford

University Press, 1996, pp. 22-24.

6. Sangat Singh. *The Sikhs in History*. New Delhi: Uncommon Books, 4th ed., 2001, pp. 96-98, 100-101.

[From SikhSpectrum.com]

DASAM GRANTH: EVIDENCE, RESOLUTION AND PROSECUTION:

Dr. Jasbir Singh Mann, Los Angeles, USA

Respected Mewa Singh & Darbara Singh Gill Ji: I have read the opinion of both of you on Dasam Granth Resolution and Prosecution.

In my opinion both the parties are taking extreme positions as it happened in early 1920s before Panthic Sikh Rehat Maryada was evolved. It is just for information for forum members that in early 1900 there were many different Rehats in different Sikh institutions and Gurdwaras were controlled by Mahants, Nirmalas and Udisis. It was only in 1920s that dedicated Sikhs who knew what real Sikhism was envisioned by Guru Nanak got together and made Gurdwara Sudhar Committee and later on SGPC and got all Gurdwaras under control. These pioneers then wanted to create one Sikh Rehat Maryada for all mainstream Sikhs. Therefore initially a Rehat Maryada committee was declared by the SGPC on March 14, 1927 which included all the important Sikhs, Members of all important Sikh institutions, including Jathedar of Patna Sahib and Bhai Hazura Singh from Takht Hazur Sahib. This committee also included Babu Teja Singh Ji, of Panch-Khand of Bhasaur as well as Giani Sundar Singh from Damdami Taksal, District Ferozpur. Both these committee members had extreme views and it is noted that no progress was achieved by the committee until 1931. It is on record that then ultimately on March 1, 1932 the SGPC general house meeting recommended the removal of Giani Sundar Singh Ji Bhindra as well as Babu Teja Singh Ji Bhasaur from this Sikh Rehat Maryada Committee. Then ultimately, the first draft of the Sikh Rehat Maryada was created and discussed initially in SPGC General Meeting on October 29, 1933 but there were few differences and it was postponed ultimately and was approved by the SGPC by their resolution number 14 on October 12, 1936. Second time the Advisory Committee again considered the draft in its meeting on Jan 7, 1945 and made recommendations for certain additions to it and deletions from it and by resolution number 97, SPGC approved the final version on February 3, 1945 (For details please read SGPC publications: "50 years SGPC Ithas and The Sikh Rehat Maryada Introductory Notes in SRM).

It appears from the above that mainstream Sikhs never accepted any extreme positions in the Sikh Rehat Maryada. Now again in the early part of 21st century we are in the same position. Main stream Sikhs again will not tolerate any extreme position now.

Both the parties have not published their position on the authenticity of Dasam Granth in details anywhere. It appears IHRO position is to accept Dasam Granth in total, as corrected by Sodhak Committee in 1897 AD, as a complete bani of tenth guru. The other group, before going into any details, appears to

be rejecting the Dasam Granth in total based upon the compositions of Chiritropakhian.

It would be better before creating confusion both these parties must give their academic position on the authenticity of Dasam Granth by Scholars supporting their position. The mainstream Sikhs completely understand Gurmat and the propaganda created by both the parties. This issue, raised at this time, appears to be more related to Punjab elections.

In my opinion Sikh Panth never accepted any extreme position in early 1900s and neither it will accept at this time. Sardar Mewa Singh Ji has given the right Sikh perspective on this issue of dasam granth dispute resolution and prosecution. For details please click on

<http://www.globalsikhstudies.net/pdf/Mewa%20Singh%20DASAM%20GRANTH%20Dispute%20Resolution%20and%20Prosecution.pdf>

I will also agree with Judge Mewa Singh that "Supporters of the dasam granth allege that it was so done by Bhai Mani Singh after about two decades of the heavenly abode of tenth Guru, but some scholars falsify this version. Admittedly Guru Gobind Singh had not done it. Even if for the sake of argument, it is admitted that Bhai Mani Singh did it, then the question arises that what right Bhai Mani Singh had to do so. Any Sikh, whatever esteem and respect he may command among Sikhs, can have no right to act as Guru or Sikh panth. Such a panthic decision can not be taken by him as only panth has the right to take such panthic decisions, which has not so far been taken by Sikh panth on this issue"

I will also agree with Judge Mewa Singh that it is a panthic matter and must be decided by the panth and courts may not bring any solution. Judge Mewa Singh says "The person prosecuted has got the legal remedy to prosecute the prosecutor and claim damages, if the prosecution is held to be malicious and without reasonable cause. So let the persons who want to try this venture have the taste of the court procedure and its results themselves, which may prove to be neither in their interest and nor in Sikh interests"

Presently published and available Dasam Granth is a piece of Sikh literature like many other books in Sikh history which contain Nit Nem compositions of Sikhs as sanctioned in Sikh Rahat Maryada. Bani of A.G.G.S. is the sole Guru for Sikhs and a sole canon to accept any idea, concept, suggestion, and any writing. Based upon above doctrine, Banis of 10th Guru that are accepted in Sikh Rahat Maryada got sanctified by Guru Panth (1927-1936) are final and unquestionable. Jaap Sahib, 10 Swaeyas (swarg Sudu Waley 21-30 Akal Ustit), Chaupai, 1st pauri of Ardas, Dohra and Sweeya in Rehras (as sanctioned in RehatMaryada). Additionally Other compositions including Akal Ustit (except Chhand 201-230), Khalsa Mehma, 33 Swaeyas, Shabad Hazarey and Zafarnama are Banis/writings of 10th Guru as their interpretation matches with idea, content and message of SGGS. "Khalsa Panth" is the only Sikh entity that is collectively authorized to make/accept any changes based upon the doctrines enshrined in A.G.G.S. acceptable to the

Guru Panth as finalized by the 10th Guru before his demise on October, 1708 A.D.

Evidence is very important in any legal matter. IHRO must prove their evidence that this 1428 page presently published Dasam Granth was written and sanctified by Guru Gobind Singh Ji. They will also have to prove that it was present in Sikh institutions in Punjab in 18th century. Budha dal organization which is one organization in IHRO Prosecution team herself admits that Dasam Granth came to Punjab in 1803AD. (SEE Sri Sarbloh Granth Ji, Published by Singh Sahib Baba Santa Singh Ji at Budha dal Printing Press Lower Mal Patiala, Editor and Writer Jathedar Dyal Singh Year 2000 writes in Introduction page Khakha of volume one that “Sarbloh Granth and Dasam Granth came to Punjab in Samat 1860 (1803AD)”. DS Gill has also to give evidence of his contention “After Dasam Granth, they would take up the issue of Bhagats’ Bani.”

The second party cannot simply demolish total dasam Granth based upon Chiritropakhian. Guru Granth and Guru Panth is a well known Sikh doctrine which has been practiced by the Sikhs since October of 1708 after the demise of Tenth Guru. The Sikh Panth per Sikh Rehat Maryada accepted tenth guru’s compositions as Jaap Sahib, Swarag, Sudh Swayas (11-21 from Akal Ustat), Benti Chaupai, Dura and Swaeya in Rehras. This was a decision based upon the Guru Granth and Guru Panth. Any Sikh who does not follow this doctrine has no place in Sikhism and will be rejected by the Panth. The second party has to produce the evidence that how they can demolish this doctrine of Guru Granth and Guru Panth practiced by Sikhs since 1708

Dasam Granth as corrected by Sodhak Committee in 1897 has no place in Sikh Rehat Maryada and 1925 Sikh Gurudwara Act. SRM clearly accepts and recommends only SGGS as the only Granth & Guru for the Sikhs

Compositions of 10th guru as accepted by the Panth (per SRM) are final and unquestionable and can not be challenged by anybody.. This was the gigantic task before Sikh Leadership in early 1920s A.D. Dasam Granth has many interpolated writings of Patshahi 10 and other similar saloks like GGS which were inserted in it to gain credibility of this Granth. Sikh leadership in early 1920s knew which is real for Nitnem & Amrit sanchar so they sanctified it and included in SRM. Probably they agreed with Giani Gian Singh who wrote in Panth Parkash 1880AD that “The Granth that is now known as that of the 10th Guru there was no Bir of this Granth during the time of the Guru. Banis remained separated here and there.” They decided whatever they found best based on oral evidence and whatever written sources available to them at that time and settled the issue once for all. The following evidence is clear that Guru Panth (1927-1936) never used the published Dasam Granth as source of 10th Guru Bani while creating Panthic Reht Maryada as this document of Dasam granth published since 1900 & 1902 was available to them.

1) Sikh Rehat Maryada sanctified by Guru Panth recommends reading of “Benti chaupai only upto end of hymn ‘Dust dokh tay

loh Bachai’ (401).” Why they left 402,403, Aril, 404 and 405 hymns as present in Published dasam Granth & various hand written manuscripts?

2) Why they recommended only 10 swaeyas (swarg Sudh Waley 21-30 from akal usti only and not its total composition of Akal Ustit)?

3) Why there is no mention of Dasam Granth in the sikh rehat Maryada (by Guru Panth in 1927-1936)?

4) 1925 Gurudwara act recommends sikh institutions to follow only Guru Granth Sahib Ji and any minister disobeying it can be removed by section 134(g)

If there is issue of other compositions of tenth guru in the Dasam Granth then in my opinion it can only be resolved by the Panth and not the courts. The dispute to other compositions that are in contradiction to the Divine teaching of Sikh religion must be resolved by the Panth. But in my opinion Courts will not help. Only guru’s instructions as enshrined in GGS can help. In 1708AD before his death 10th guru sanctified Bani in Sri G.G.S. as spiritual guru and guru panth represented by five khalsas as a physical guru. He also declared that Bani of Guru Granth Sahib is sole Guru for the Sikhs and a sole canon to accept any idea, concept, suggestion and any writing. Third guru was very clear from the beginning about such issues and recommended “Aao Sikh Satgur Kay Piaryo, Gavoh, Sachi Bani” in Anand Sahib. Final seal of AGGS Mundavani M5 discusses use of Sach, Santokh, and Vichar on issues. In Sikhism, victory always belongs to Waheguru. Let all of us follow Guru’s instructions as outlined above, work together and create one consensual panthic opinion on this issue which will save the Sikh community from Panthic Divisions.

I will request Scholars from both parties should put up their well argued written positions based on evidence in detail before the Panth. Sikh panth has not taken any decision in this regard and this issue is being postponed since long. Time has come that the Dasam Granth dispute needs to be resolved in accordance with the Sikh concept of Guru Granth-Guru Panth, to be acceptable to all. I will request Jathedar Sri Akal Takhat to constitute a committee of Panthic scholars of all shades under the guidance of SGPC and Sri Akal takhat to act as soon as possible on this important issue which is producing so many Panthic divisions.

[Rehat Maryada is a product of its times and reflects influence of Hinduism. It is not sacrosanct as Gurbani is. It has been changed at will and at this time discarded even by the very institution that is supposed to follow it. Three of the Banis for nitnem and for preparing Khande di pahul are from highly controversial Dasam Granth and in conflict with Bani in GGS. Thanks to our religious and political leadership the duality of Guru Granth and Guru Panth is currently non-operative and it is hard to see into the future if Sikhs will ever agree as to what constitutes Guru Panth. If Dasam Granthias, individuals like D. S. Gill and G. S. Lamba and organizations such as Akhand Kirtani Jatha and Damdami Taksal, are not checked there will be duality of Granths and that is the real danger. ED.]

BAWA SINGH JAGDEV

Honoured by Community Relations Commission for NSW, Australia

Congratulations are in order to Bawa Singh Jagdev of Sydney

Australia for being honoured by the Community Relations Commission for a multicultural New South Wales with the 2006 CRC Lifetime Achievement in Community Sector award. CRC promotes multiculturalism, ethnic affairs, cultural diversity, community unity and harmony in one of the most culturally diverse States of the world, New South Wales, Australia. "Bawa

Singh Jagdev has contributed immensely to the Sikh community developing many education, religious and cultural programmes for the community. He was instrumental in establishing the first religious place of worship for the Sikh Community along with weekend language schools. Other significant work undertaken by Bawa Singh for his community includes the provision of free meals for the community, the establishment of a free meditation area and the organisation of many cultural and sporting events, not only for members of the Sikh background but also those of Muslim, Hindu and Christian backgrounds." These are the words of **Mr. Stepan Kerkyasharian**, Community Relations Commissioner, NSW who presented the award.

For us Bawa Singh was instrumental in making Australia as one of the six countries to host World Sikh Conferences in Sydney in October 2004 and establishing The Sikh Council of Australia that became recognized as the official spokesperson for Australian Sikhs by the governments of Australia and New South Wales as a direct consequence of that conference. In our observation in those five countries, other than India, it became obvious that wherever Sikhs have settled that country has become 'des' for them. Addressing that conference, **Mr. Stepan Kerkyasharian**, who was an invited guest had this to say: ***"I want to say in conclusion that the fundamental Sikh values of equality, charity and compassion are very much similar to the fundamental principles of multiculturalism; accepting the diversity and respecting the diversity of each other. So Sikhs are at home in multicultural New South Wales. I wish you a very productive and successful conference". Referring to the challenges faced by Australian Sikhs in the post 9/11 era he commented, "The government has very well established protocols and procedures in place, which are ready to deal with any racial or religious abuse or harassment. It is important, he said, to have a Council like the one you have to deal with such unfortunate circumstances. He congratulated the Sikh Council of Australia for establishing itself in the first place and putting New South Wales on the map internationally with the Sikh world***

community by hosting the World Sikh Conference here in New South Wales". [From The Sikh Bulletin Nov.-Dec. 2004]

Hardev Singh Shergill

HOW THE BRITISH "CREATED" THE SANT PHENOMENON.

JSGYANI"ARSHI" [JSARSHI@GMAIL.COM]

Specially chosen "British Army Personnel" were delegated as SANTS (Holy men) and dispatched to Punjab, part of the Imperialist programme to keep the SIKH NATION Subjugated..

The Gurmatt path to Salvation based on "Knowledge" and free of Rituals and superstitious beliefs founded by Guru Nanak ji Sahib was fiercely opposed by the forces who thrived on "Superstition and Ritualised religious Dogmas". From Day One Guru Ji's Revolutionary New "path" was opposed and castigated by the entrenched religious leaders who had the most to lose from Guru Ji's "Emancipation" of the downtrodden and under privileged segments of society. Due in large part to the intrinsic qualities inherent in the New path of Gurmatt, this new "way" continued its relentless march forward and its enemies also kept up a consistent attack posture to thwart its progress.

The First wave of attack was the creation of rival sects, rival "banis" and rival "paths"...udasis, minas, dhirmalias, and even as far as to instigate the ruling Mughal Govt to act against the House of Nanak. Guru Angad Ji, Guru Amardass ji, Guru Ramdass Ji all faced great odds and fierce resistance from these groups and Guru Arjun Ji Sahib paid the ultimate price of being martyred on the burning hot plate. Guru Hargobind Ji rose to the new challenges and promoted the MIRI aspect of Sikhi in addition to the PIRI concept already being practiced - as a last resort it is righteous to draw the sword. The entrenched enemies of Gurmatt also continued their unrelenting fight to destroy or at least stymie the progress of the Guramtt Philosophy. Towards this end Guru Har Rai Ji and Guru Harkishan Ji also faced great odds. Another dissenter arose in the Ram Rai, eldest son of Guru Har Rai Ji, who courted Mughal Court influence and the Masands set up by guru Amardsass Ji to spread Gurmatt had by this time become fully corrupted and self centred - collecting funds meant for the Guru for themselves. When Guru Harkishan Ji passed away at Delhi at a young age without appointing a successor the enemies of Sikhism thought they had won - 22 self appointed GURUS set up "shop". But this was not to be. A devout Sikh Bhai Makhana Shaha Lobanna discovered the TRUE GURU and revealed Guru Teg Bahadur Ji to be the true successor. Guru Har Kishan Ji had alluded to in His last words - "Baba Bakaleh." Teg Bahadur Ji was His Baba (Grand Father) son of Guru Har Gobind Sahib Ji and he lived in Bakala. Based on this the 22 Sodhis and others had set up themselves as the "true Guru" at Bakala village to

hoodwink the confused Sikh sangats. When Guru teg bahdur Ji was revealed to be the True Guru and successor to the Gurgadhee of Nanak. The enemies made an assassination attempt to kill Him. Luckily the attempt was not successful.

Attempts to curtail the spread of Sikhism continued, ending in the Martyrdom of Guru teg bahdur Ji in Delhi at the orders of Aurengzeb for refusing to convert to Islam. Guru Gobind Singh Ji, like his great grandfather Guru Har Gobind Ji was forced to pick up the sword. His KHALSA was forged into steel through great battles with the overwhelmingly strong imperial forces of Delhi. On his passing away at Nanded in 1708, Guru Gobind Singh ji ordained the end of the Human Guruship and instead passed eternal Gurship to the SHABAD GURU – the Sri Guru Granth sahib jee, originally prepared by Guru Arjun Ji before He was martyred. Guru Gobind Singh ji added the Gurbani of His father Guru Teg Bahdur Ji to the Aad Granth and bestowed Gurgadhi to the Sri Guru Garanth ji.

For a brief period of about eight short years the Sikhs rose to prominence during the phase of Baaba Banda Singh Bahadur who was sent to Punjab by Guru Gobind Singh ji to continue the "fight" against oppression and injustice. But alas this period was short lived. Baba Banda Singh Bahadur was betrayed by a group of his own Sikhs who were "bought over" by the Mughal Govt of the day. Deserted by large section of his army, Baba Banda Singh was caught in a siege of his fort at Lohgarh and captured alive with 700 of his Sikhs. All 700 and Banda Singh were cruelly tortured to death in the streets of Delhi – not a single Sikh availed himself of the opportunity given by the Govt to convert and live a life of Luxury - proving that Sikhs could be broken but not bent. Banda Singh's flesh was torn off in pieces with hot pincers, his eyes were pulled out and his infant son had his heart taken out and stuffed into Banda Singh's mouth.

Then began a wave of persecution, a virtual tsunami of killing, death and torture the likes of which the Punjab had never seen before. Sikh men, women and children, even infants were hunted down, and put to the sword after cruel tortures of the most inhuman kind. A Sikh "head" was a prized possession. Rupees 80 was the princely reward for turning in a Sikh. Sikh women and mothers with nursing infants were cruelly tortured until death, but first their babies were cut up in pieces, sewn into garlands and put around their necks. Sikhs retreated to the Jungles and the deserts of Rajasthan. Small battles and skirmishes between them and Mughal forces regularly took place. At the battle of Wadda Ghallughara, where a community of about 40,000 Sikh men, women and children were surrounded by the invader Ahmad Shah Durani forces, a huge massacre took place which resulted in almost the entire Sikh Community being wiped off the map. But even this huge "Holocaust" failed to wipe off Guru Nanak Ji's "Gurmatt Paath" off the world map. The

enemies of Sikhism had a field day. All the Gurdwaras and religious places fell into their laps. With Sikhs on the run from Mughal forces, the Udasis, the Dhirmalis, the Ram Rais and the Minas took over the Sikh religious establishments and began the work of "SABOTAGING" and "SUBVERTING" the pristine pure Gurmatt of Guru Nanak Ji through adulteration/mixing in and introducing rituals and superstitions of Hinduism/Vedic/Mannusimrtis, false banis, false history, false episodes from lives of Sikh gurus. Everything that Guru Ji had categorically REJECTED was reintroduced., subtly and not so subtly.

This subterfuge and underground assimilation of Sikhism into Hinduism and Brahminism continued even during the brief Sikh Rule of Maharaja Ranjit Singh. While the Sikhs under the Misls and then the Maharaja were busy fighting a political battle for survival, the "anti Sikhs" in charge of their Gurdawaras and Takhts were busy writing and rewriting Sikh history and adulterating their Rehatnamas and other works. When the British took over the Punjab after annexing the Sikh kingdom, following the death of the powerful Maharaja Ranjit Singh, they too took over the "Govt mantle" to continue the "psychological subjugation" of the defeated Sikh enemy through the "destruction" of the pristine pure Sikh Gurmatt to be replaced by the "compliant" milghobha "adulterated" Sikhi that would make it easier for them to keep the Sikhs enslaved. ***Towards this end, while those Sikhs that the British took into their employment as "paid soldiers" were meticulously channeled towards the pure khalsa traditions of Panj Kakaars, Gurbani, daily Nitnem, Rehat etc so that they would remain top notch fighting Khalsas to serve the British Empire, those outside the British army, that is the general populace of Punjab, who could rise up in revolt as is the Sikh character, were to be "sabotaged and subjugated" perpetually by undermining their Khalsa tradition by taking them away from the true path of Gurmatt, Gurbani and Khalsa Rehat into the minefield of Brahminsim's hopeless and senseless rituals/superstitions etc, nearer to the Hindusim that Guru Ji rejected and farther from the Khalsa that Guru Ji created.***

These "Sants" established Deras and not Gurdawras. They refused to have the Nishan Sahib or the Nagara or weapons normally found in Gurdawras. They refused to marry. Remaining celibate is not a Gurmatt attribute and strongly condemned in Gurbani as not the way. They refused to wear shoes but instead propagated barefoot walking (copycat of Hinduism). They refused to wear the big Sardar Dastaars prevalent and instead began to popularize the small patkas and small rounded turbans. They dropped the blue uniform of the Khalsa and adopted the pure white uniform. They opposed the Sikh kirpan and shastars. They opted for the small kirpan/or even smaller symbol kirpan stuck to the Kangha or worn around the neck like a symbol only in place

of the 3 foot sword in vogue at that time. They took away Sikhs from the knowledge/understanding and practice of and Gyan of Gurbani and instead put great emphasis on the Brahmin idea of "mantars" – like Akhand Paath, Sampat paths, this Bani path in this way and that bani path done that way, this ardas and that ardas. They led the way in creating a "sikh clergy/class of Holy men" who did no honest labour or earnings and instead lived off the hard labour of ordinary Sikhs. (Note: none of the Sikh gurus had this tendency to live off the earnings of their Sikhs. Guru nanak ji himself farmed his fields and earned his living). In comparison none of the Sants ever did honest day,s work. In their Deras, these Sants created "yes men" of ill repute not honest hardworking selfless Sikhs that came out of Kartar Pur of Guru nanak Ji. In a multi-pronged strategy they further began the practice of bestowing sons on childless women of their devotees, encouraging all sorts of evil and unsavoury incidents and depravity to spread among their followers. From self confident independent minded Sikhs, the Sant followers became zombies who say 'haan ji' (yes Sir) to every single word of their Sant baba ji master. They began to propagate very strongly all the Brahminical Karam kaands – empty blind rituals condemned by the Sikh gurus and Gurbani. They introduced the "Moortee Puja" and humanized the "Shabad Guru" into a "living Human Deh" on the principle of the Hindu Brahmins who treat their Idols this way. They stopped genuine Sikh history and gave preference to tall mythical tales from Brahmin myths and turned away from Gurbani Kirtan to singing their own jingles and catch-word liners called Kachi kavita. Christian Missionaries were unleashed on this rabble of a confused Punjab to convert through every persuasion possible those that felt the inclination.

Secondly realizing that the Sikh Psyche and Ethos was very strong due to their very strong and total belief in the living Guru Shabad Guru Guru Granth Sahib Jee, the British brought in the spurious book Bachittar Natak, supposedly the autobiography of Guru Gobind Singh ji, mixed it up with the works of various poets and writers and introduced this as "Granth of Dasam Guru" into Punjab in the 1800's to dilute the Sikhs' undivided faith in Guru Granth ji and raise a rival granth under the name of the tenth master to drive a wedge among Sikhs. In furtherance of this policy the British also unleashed a "secret weapon" to further undermine the Sikh beliefs and weaken them. This was the British creation of the Sant, the Holy man, the Sikh equivalent of the Hindu Swami/Sadhu, to mislead and lead the Sikhs astray from Gurbani into the Quick-Sand pit of personal dehdharee Guruship. Towards this end several Sikhs in the employ of the British army were specially chosen and sent to Punjab as Sants and Holy Men. These Sants were actively "promoted" by the presence of the high ranking British Army commanders, Governors, Majors etc at their deras. The Govt gave huge grants of lands and financial help to these deras. If a senior British Govt official 'matha-tek' and presented gifts

to a Sant why would the black/brown/and pink local 'goras' stay behind and then how can the ordinary Joe Public stay out of the Sant dera. During the King George Vth Golden jubilee these Sants were even invited by the King to places of "Honour" in His court. In contemporary Sikh history the King George Vth Golden jubilee is the first instance of a Sant being actively promoted to prominence. These Sants in the employ of the British army were also boosted by propaganda through miracle stories spread by the British like Sant Ji never attended to his official army duties yet his attendance is registered and his pay is also being sent to him. Of course the army would record his attendance and pay him as he was still an employee on special service. What is so miraculous about that? These Sants never set up any Hurdwaras but set up personal deras, thaths, bhoras, which were their personal property and not the common Sangat property. This personal property passes on from one Sant generation to the next Sant generation. If further proof of "British Govt" complicity is needed of this phenomenon a cursory look at contemporary Sikh history will suffice. While the entire Sikh Nation as one united front was engaged in a life and death struggle with the British Govt to liberate their Gurdwaras from the British supported Hindu mahants, Nirmalas and Udasis who had controlled them for decades and the Sikhs were sending out shaheedee Jathas to liberate these Gurdawaras, suffering shootings, beatings, prison terms, and confiscation of their houses and lands, the Sants were being feted by King George Vth by being invited to his Imperial Darbar. None of the Shromani Akali Dal/SGPC Presidents or leaders were invited to this Imperial Darbar. No Sant sent out any shaheedee Jatha to any morcha in the Gurdwara sudhaar lehr – neither did any Sant dera participate in the 1980-2006 Dharam Yudh morcha/ Punjab Lehr either. They all disappeared into their thaaths and bhoras to do meditation – but once the "Peace of the Graveyard" descended on Punjab they all emerged like mushrooms after a spring shower – to reclaim their place in "propogating Sikhism". They are also in the forefront of establishing the so called Dasam Granth as a rival to Guru Granth Sahib Jee.

Notice the "similarity"? Prithiya, enemy of Guru Arjun ji was actively supported by the Mughal Govt. Subsequently all enemies of the Sikh gurus had Mughal Govt favour. During the British period only the pro British Sants and Sikhs enjoyed Govt favours and now these same anti Sikh Sants, Baabas, Deras, Thaths, Radha Soamis, Nirankaris, Namdharis, Ashutoshs, Noormehalis, Pehowas, etc all are actively supported by the present Govt and politicians like Badal and Company. They serve to carry out the Govt. propaganda and policies, be it Mughal, British, or the present Govt in Punjab/India.

Jarnail Singh, Malaysia

Adapted from Rozana Spokesman with thanks.

LETTER TO THE EDITOR

To: info@sikhbulletin.com; Subject: Comments

Name: Narinder Aujla, Email: narinderaujla@comcast.net

Sat Siri Akal Ji:

I read Sikh Bulletin and I like it for the most part. You tell the truth which is very difficult to do but also it is very important thing to. Also Gurubani interpretation is very clear informative and easy to understand. Thank you for the hard work it is eye opening.

One question for you. In our culture and religion we cover our head to show respect and I go along with that. So on couple of occasions I kept my base ball hat on when I went to the Gurduara. Some people did not like it and asked me politely not to wear TOPI in Gurduara. I don't like to argue about it and accepted it. But I asked them why you call my hat TOPI? If we expect others to respect us why we ridicule others? What if someone calls Turban a TOPI?

Second part of my question is Guru Nanak wore Topi; I saw his pictures with Topi. If later on Guru asked his followers to wear turban that is OK. It tells me that our Gurus told us that dress could be changed according to your need (If they could change their predecessors' dress code). The main thing is your head is covered. We do not wear the same dress as Gurus did. Please enlighten me so it makes sense to me.

Thanks and Sat Siri Akal,

Narinder Aujla, Richmond, VA

Narinder Ji, allow me to answer your question in three parts as follows:

1. You say "in our culture and religion we cover our head to show Respect". You are exactly correct. It is a cultural phenomenon. For example in a Church men remove their hats thus uncovering their heads and women cover their heads either with a hat or a scarf. In my opinion, if you have enough people who share your views you could gather in the presence of GGS and not cover your heads and even sit on chairs as not too long ago sangat did in El Centro, Stockton and Yuba City's Tierra Buena Gurdwara, all in California, as per the April 25, 1935 resolution of the then SGPC's Dharam Parchar Committee. ('Panthak Metai', Dr. Kirpal Singh Editor; Dr. Maan Singh Nirankari, Retired Principal Medical College, Amritsar, Publisher p.14) The membership of this committee consisted of S.B.S. Kahn Singh Nabha, Prof. Jodh Singh, Prof. Teja Singh, Prof. Ganga Singh, Jathedar Mohan Singh. Compare this illustrious membership with today's Dharam Parchar committee of Sant Babas and pseudo Sikhs like Dr. Kharak Singh Mann of IOSS. SGPC too has recently published a book on these resolutions but this particular resolution is missing. It is quite likely that just as the leadership at Akal Takhat has been corrupted under the influence of Damdami Taksal, resolutions deemed 'wrong' have also been expunged from the record.

2. To you 'base ball hat' is perfectly respectable head cover but 'culture' does not permit that deviation from the norm and cannot be tolerated by people whose only connection with Sikhi is ritualistic. An example from an incident in a London suburb on July 16, 2006 will illustrate this. Speakers at this seminar were Prof. Gurtej Singh (Chandigarh) and Pro. Inder Singh Ghagga (Patiala). The latter is a missionary and among other things in his writings he has exposed the anti Gurmat practices at Damdami Taksal. This particular day 20 to 30 Taksalis donning taksal uniform tried to storm the assembly. Just then Jasvir Singh, an announcer on the Panjab Radio showed up to join the seminar. He was severely beaten by the Taksali 'Khalsas' and had to be hospitalized with severe injuries. His fault, as announced by one of the attackers, "Jasvir Singh says on the radio that Guru Gobind Singh had only one wife". What price one has to pay for uttering the truth? These Taksali 'Khalsas' do not want to understand Gurbani with their own inquiring mind but believe the lies and distortions given to them by Taksali leadership.

3. Finally you say "Guru Nanak wore Topi; I saw his pictures with Topi". Just because you saw his picture in Topi does not mean he wore one. Just as, because you saw his picture with Mardana on one side and Bala on the other mean that Bala existed. Bala is a fiction created by detractors of Sikhi. Gurbani does not believe in miracles but snake shading a human face with his fangs and a cropfield run over by hungry cattle recovering instantly are miracles. We have been indoctrinated by such miracles from 'Bale Dian Sakhian' from childhood.

I hope this answers your questions. You say you read Sikh Bulletin but I was unable to find you in our USA and Canada mailing lists. Would you like to receive your own copy in the future? Regards,

Hardev Singh Shergill

CHANDI CHARITER UKTI BILAS

And Dey Shiva bar moye...

Pritpal Singh Bindra, Mississauga, Ontario, Canada , <bindra@rogers.com>

The hymn known as Deh Shiva bar moye... exists in a part of the Dasam Granth known as Chandi Charitar Ukti Bilas. It contains 233 couplets. The couplet number 231, which is an Ode to Shiva, is taken out of context as an Ode to the God Almighty. Based on the internal evidence, and with reference to the context, I have discussed in the second part of this essay that the Shiva of this hymn is just a deity and not the Akalpurkh. Now, in the first instance, I delineate on the authorship of the whole of the Chandi Charitar Ukti Bilas.

Among the 233 stanzas, as many as eight times, one comes across 'IT SRI MARKANDEYA PURANA SRI CHANDI CHARITER UKATI BILAS' - This Sri Chandi Charitar Ukti Bilas from Sri Markandeya Purana. This makes it quite clear that the whole hymn is part of some medieval composition known as MARKANDEYA PURANA.

What is Markandeya Purana? Bhai Kahan Singh Nabha says:

'A Purana in the name of Markandeya containing 9000 verses is famous. Apart from other renderings it includes the narration of Durga which is known as Chandi Paath and Durga *Shapatshati. Its independent translations known as Chandi Charitar and Chandi Dee Vaar are included in Dasam Granth.'

"A Classical Dictionary of Hindu Mythology and Religion"

mentions: 'Markandeya, son of Markanda, was a sage and is reputed as the author of Markandeya Purana. He was remarkable for his austerities and great age, and is called Dirghayus, the long lived one....' 'That Purana in which ... everything is narrated fully by Markandeya as it was explained by holy sages in reply to the question of the Muni, is called the Markandeya, containing 9000 verses.' This Purana is narrated in the first place by Markandeya, and in the second by certain fabulous birds profoundly versed in the Vedas, who relate their knowledge in answer to the questions of the sage Jaimini. It has a character different from all the other Puranas. It has nothing of a sectarian spirit, little of a religious tone; rarely inserting prayers and invocations to any deity, and such as are inserted are brief and moderate... The popular Durga Mahatmya or Chandipartha is an episode of this Purana. In the absence of any guide to a positive conclusion as to the date, it may conjecturally be placed in the ninth or tenth century... Professor Banerjee places it in the eighth century.... It should be quite evident to the so-called protagonists of Dasam Granth that Chandi Charitar Ukti Bilas is not the 'Baani of Dasam Patshah' and any portion from this could not be accepted as the Sikh National Anthem.

However, in Dasam Granth, the verses being in Braj Bhasha create confusion as the original Purana may be in some medieval Indian language. Who rendered it into Braj Bhasha? It is made clear in the last couplet 233: 'Granth *Satseya was translated (kareyo) as there was none other like it. 'The aim, to attain which, the poet did it, Chandika may honour.' This may be the work of some poet from Guru Gobind Singh Jee's Darbar. In the presence of Guru Granth Sahib, could Dasam Patshah seek honour from a deity? As mentioned in the first paragraph of my deposition with regard to the Hymn, it itself is appended below:

Shiva, Akalpurkh or a Deity?

Oh, Shiva, shower this blessing upon me, that I may not hesitate partaking in noble deeds. With no fear, and with fortitude I may enter the fight and seek the victory. And then I enlighten my mind and be enticed to extol you. As the life-end seems nearer, I may jump in the struggle and sacrifice.

The above eulogy appears nearly at the end of Chandi Charitar Ukati Bilas of (currently know as) Dasam Granth. As a piece of poetry it is magnificent. It, no doubt, inspires, infuses courage and motivates to sacrifice for righteousness. Since its splendid recitation, if I am not wrong, in the film Nanak Naam Jahaz Hai, it has been promoted in the Sikh Community as its National Anthem. Almost every Sikh Celebration commences with carolling of Deh Shiva... And Shiva is epitomized as the God, Almighty.

Till recently no one questioned the assertion of SHIVA as Akalpurkh, the God, Almighty. Suddenly a section of Hindu Society commenced to promote that Guru Gobind Singh 'believed in gods and goddesses.' Frequent quotes started to flourish from Dasam Granth to support this ideology and foremost among them is this

hymn used by the Sikhs as National Anthem. We cannot blame the anti-Sikh forces for labelling us as the believers of Shiva. ***Although the wording of the hymn is fascinating, still it is asking boon from Shiva, the deity. This is quite contrary to the spirit of Sikhism. A Sikh only prays for the benevolence of God, Almighty, the Akalpurkh.***

I had the honour of attending "Interfaith Dialogue Lecture" at Punjabi University, Patiala on February 22, 2001. It was a matter of great satisfaction to see that the proceedings were commenced after the recitation of their own "National Anthem", a Shabd from Guru Granth Sahib. But at the beginning of four-day "International Conference 2000 on Sri Guru Granth Sahib" at Guru Nanak Dev University, Amritsar on February 25, 2001, "Deh Shiva bar move..." was recited as the National Anthem. Inspired by the action at Punjabi University, I, at the beginning of my Paper, pointed out that it was un-Sikh to ask Shiva, a deity for benevolence. A couple of learned professors during their speeches criticised my assertion and stressed that Shiva in this hymn was addressed to God, Almighty, the Akalpurkh.

This hymn is taken nearly from the end of Chandi Charitar Ukati Bilas of Dasam Granth. From the text of the whole Charitar it is evident that it is an adaptation into Braj Bhasha of some parts of Sri Markande Puran, a medieval granth. Whether the adaptation was conducted by Guru Gobind Singh himself or by some of his court poets, is matter of serious investigation and scholarship and I hope one day the Panth will be able to resolve the matter once for all.

To ascertain whether "Shiva" refers to God, Almighty or to "Shiva" the god or deity in this very hymn, we must study the 'word' in the whole text very closely with reference to the context.

Excerpts from Chandi Charitar Ukati Bilas

- (1) The One who is Primal Being, unfathomable, implicit, deathless, non-committal, without specific garb and indestructible, who, through his might, created SHIVA and SHAKTI.
- (4) You are the source of Shiva's power, and also of Kamla, Har (Vishnu), Aadrusta and wherever I see it is You.
- (19) Who can count, how many were killed and those who ran away in fear, they contemplated on Shiva and headed for Kailasha Puri, (Shiva's abode).
- (43) The warfare was so intense that, on hearing this, the contemplation of the one at Kailasha Puri (SHIVA) was dissipated.
- (52) Chandi disappeared at this place and reappeared on the site where Har (Shiva) was seated on the Har (lion)'s skin.
- (65) Then, on both sides, fighting developed and no one remained in delusion. On hearing the news (of war) many jackals and the vultures came forward and the Shiva's companions felt pleasure too.
- (68) Dead bodies got piled over one another; the jackals and vultures started to feed themselves on their flesh. The white fat gushed out of the hair on the heads and sharply flowed on the ground, which epitomised the (river) Ganga flowing out of the matted hair of Jatadhari (Shiva).
- (73) Indra, Sun and Moon, they all came to and took abode in Shivepuri (the home of Shiva) and, in decayed condition, they hid there.
- (116) Annihilated the whole army, as Chandika had a fight with Chund devil in such a way. She took a spear, hit so hard that the head

of the enemy was cut off, as if Shiva had severed the head of Ganesha with a trident.

(166) The Sumer Mountain was shaken, the heaven was terrified, and the mountains began to fly about in all the ten directions. When the confusion prevailed in four realms, then, even Brahma (the Creator) was put in doubt. Jati (Shiva)'s contemplation was subdued, and the earth caved in when Kali took the sword of death.

(193) Holding spear in her hand, took courage and thrust it in the head of the enemy. Piercing the steel cap, it shattered the forehead and went straight through. The blood stream spurted above, how could that be narrated, as it seemed like the flame coming out of Shiva's third eye.

(212) When all the four armies were annihilated, then Sunbh confronted from the front. On all sides the earth shuddered and Har (Shiva) sprinted away from his Har-aasan (the seat of the lion skin). The garland (snake) around Har (Shiva) shrank and, in his heart, he trembled with fear and it (snake) hung around the neck like the thread.

(231) O, Shiva, shower the blessing upon me...

Now we must consider the position of Shiva logically through these instances. He has been created through the might of a Primal Being who is the source of Shiva's power. Shiva is not omnipresent but resides in a particular place called Kailasha Puri. Shiva's companions, like the vultures, feel pleasure on seeing the dead bodies for flesh. It was Shiva who cut off the head of the Ganesha, another deity. In the stanza 166, two entities are distinctly mentioned, Brahma, the Creator and Shiva, whose contemplation was shuddered. Nowhere, Shiva is depicted as God.

From the foregoing, it is quite evident that the Shiva, in the above hymn, does not represent God, Almighty. It is just a Hindu god or deity. But the question remains, why some of the contemporary Sikh Scholars and Theologians adamantly twist the meaning of Shiva when they reach this hymn, so called Sikh National Anthem. In his English translation of the same Dr. Jodh Singh and Dr. Dharam Singh write "O Shiva [literally Chandi, or wife of god Shiva, but here as attributive name for the all-powerful Real One]" Why this 'But' and how this Deity becomes 'all-powerful Real One.' Bhai Sahib Randhir Singh Jee has done a great job in preparing "Shabadarth Dasam Granth Sahib." All through his interpretations of Ukti Bilas, he defines Shiva or his associates simply as deities etc. But why, when he reaches the last stanza, he denotes Shiva as "Kalyan karn vaalee, Parbraham dee Shakti." i.e. Benevolent Power of God, the Transcendental One?

Except Akalpurkh, Sikhism does not believe in any Davies, Devtas, gods and goddesses. To adopt this hymn as the National Anthem of the Sikhs is the infringement of the thought and philosophy promoted by Ten Masters through Guru Granth Sahib. I hope the sense will prevail and, under the guidance of Akal Takht a Shabd of Gurbani, with universal approach, will be fostered as the Sikh National Anthem.

DASAMGRANTH AND DIRTY ROLE OF THE TRIBUNE

(Letter to the Editor- For Publication)

Dear Editor, please refer to the news item datelined Amritsar, in your esteemed *The Tribune* dated October 23, 2006 at page 5.

Your yeoman's service in favour of the so called *dasamgranth*, is universally understood as aimed at undermining the Guruship of the Guru Granth which is central to the Sikh faith. Your attempts to keep the issue of

K. T. F. of N. A. Inc. 3524 Rocky Ridge Way, El Dorado Hills, CA. 95762

the *dasamgranth* alive sometimes become ludicrous. In your write up about Sardar Ghagga's ex-communication, you have tried to make it an issue of '*kabovach bent* *chaupai* and the *ardas*.' Only supreme ignorance of Ghagga's immediate position and the status of the *chaupai* and *ardas* appear to have led you to propagate that blatant falsehood. I have the Sandesh dated October 21, 2006, issued on the letterhead of the Akal Takhat by Joginder Singh before me. It does not mention the cause that your news item seeks to popularise as leading to ex-communication.

Apart from that I have before me an e-mail sent by Puneet Singh Lamba who is taken to be an impartial observer. He has seen the video film of the discussion between Ghagga and a representative of the Akhand Kirtani Jatha. He has summarised it in the e-mail. From this also it is apparent that the question of the *kabiovach bent* and *ardas* never cropped up between them. The video film is available on the internet.

Replying to a letter by Santokh Singh, the Dharam Parchar Committee of the Shiromani Gurdwara Prabandhak Committee had written with the concurrence of Darbar Sahib and the Akal Takhat that they do not believe that the *Charitropakhyan* chapter of the '*dasamgranth*' was written by the Guru. It is this chapter which includes the *kabovach* and the *ardas*. That is where the sordid controversy ended. I have seen the letter reproduced in many books and magazines. (For example, the *Sikh Studies Quarterly*, January-March, 2001, 91, of the Institute of Sikh Studies, Chandigarh, situated at a stone's throw from your office).

What do you think your deliberate falsehood in favour of spurious literature will earn you except odium of the objective and the right-minded?

Several times in the last decade, I and others have tried to draw your attention to the false propaganda being carried out in favour of propositions relating to the '*dasamgranth*' by your paper. Must you persist in falsehood? Do you really believe that your persistence will destroy the real Sikh ethos? Is that your mission? Must an Editor have no regard for truth? Yours etc.

Gurtej Singh, 742/ Sector 8, Chandigarh,
Telephone: 2780449, October 25, 2006.
Hard Copy delivered by hand to your office.

SIKH LEADERS DISHONORING GURU GRANTH SAHIB!

Kirpal Singh, USA.

Date: Maghar 9, 538 NS (Nanakshahi)

Waheguru Jee Kaa Khalsa, Waheguru Jee Kee Fateh.

I am personally against any kind of Ex-communications for the simple reason that any such practice is an Anti-Sikh

practice borrowed from other faiths like Islam. However if there were ever a befitting case for such an exercise of such an anti-Sikh practice to be carried out by the Sikhs, then there cannot be any better case than excommunicating all those who have installed the Trash of Bachittar-Natak-Granth (also known by its Thug name of “Dasam Granth”) as a ‘shreek’ co-equal of “Guru Granth Sahib” in the so-called celebration of “Fateh Diwas” or anywhere else.

Any such excommunications should start with the excommunication of the Care-taker of Sri Akal Takhat Sahib, Bhai Joginder Singh Jee Vedanti; who, by the nature of the office he holds, is duty bound to protect the honor of “Sri Guru Granth Sahib Jee (SGGS)”. However, in this case; by actually participating in a ceremony where the Trash of Bachittar-Natak-Granth (BNG) has been installed as a ‘shreek’ of “Sri Guru Granth Sahib”, he has dishonored the Guru. And, thus he has become a partner in crime.

Furthermore, by presenting himself at such a forbidden place where SGGS is being insulted, he has sanctified the actions of all those who have no problem insulting Sri Guru Granth Sahib to begin with. Thus, with his presence at the forbidden place, he has encouraged the vicious criminals to continue their insults to the Guru with impunity.

Moreover, he has also violated the Sikh Rehat Maryada (the Sikh Code of Conduct) that he is duty bound to promote and uphold. The Sikh Rehat Maryada prohibits the installation of ANY other book as a co-equal of SGGS. Thus by showing up at a place where such a violation was being committed; Bhai Joginder Singh Jee has given encouragement to all those elements, which has no regard for the Sikh Rehat Maryada, to continue violating it with impunity.

Next in the list of excommunications should be, all those Sikh leaders, who (in addition to Bhai Joginder Singh Jee) presented themselves at this place of the cardinal crime of insulting SGGS; and did not raise any voice of protest. May be this is the only way left to get rid of this cancer. ... Obviously no cancer is ever in a mood to cure its own-self. Therefore none of us can expect the present day Sikh leadership to cure itself. They will rather shamelessly cling on to their offices because they know no shame.

Therefore, the question that is staring us all, in our faces is: Should we get rid of the shameless Sikh leaders by not letting anyone of them, who, as a partner in crime, promotes the trash of BNG, to appear on any Sikh Stage? Or should we continue letting the criminals carry on their criminal activity of dishonoring Sri Guru Granth Sahib?

ਕਬੀਰ ਦੀ ਜੰਜੀਰ ਕਿਵੇਂ ਟੁੱਟੀ?

ਪ੍ਰੋ. ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ 'ਘੱਗਾ'

ਸਤਿਗੁਰੂ ਸਹਿਬਾਨ ਅਤੇ ਸਤਿਕਾਰਯੋਗ ਗੁਰਬਾਣੀ ਰਚੈਤਾ ਭਗਤਾਂ ਨੇ, ਮਨੁੱਖ ਮਾਤਰ ਨੂੰ ਜੀਵਨ ਢੰਗ ਸਿਖਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਬਹੁਤ ਜੁਗਤਾਂ ਵਰਤੀਆਂ। ਜਿੱਥੇ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਜੀਵਨ ਚਾਨਣ ਮੁਨਾਰਾ ਸੀ, ਉੱਥੇ ਸਿੱਖਿਆ ਉਪਦੇਸ਼ ਵੀ ਲਾਜ਼ਮਾਨ ਸਨ। ਉਪਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਰੋਚਕ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਕਵਿਤਾ ਦੀਆਂ ਅਣਗਿਣਤ ਵੰਨਗੀਆਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਵਰਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਸਿੱਖਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਦੇ ਕੇ ਸਮਝਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।

ਕਈ ਗੱਲਾਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੇ ਢੁਕਾ ਕੇ ਲਿਖੀਆਂ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਗੁੰਝਲਾਂ ਦੇ ਭੇਤ ਸਮਝਾਉਣ ਵਾਲੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਲਗਭਗ ਸਾਰੇ ਧਾਰਮਿਕ ਅਦਾਰੇ ਰਾਜਨੀਤੀ ਦੀ ਦਲਦਲ ਵਿੱਚ ਗਰਕ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਗੁਰਮਤ ਦੇ ਮੌਲਿਕ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਨੂੰ ਸਨਮੁੱਖ ਰੱਖਕੇ, ਨਾ ਇਤਿਹਾਸ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਮਾਹਰ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੀਆਂ ਕਮੇਟੀਆਂ ਬਣਾਕੇ ਨਾ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਅਰਥ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ, ਜਿਤਨੀ ਕਿਸੇ ਸੱਜਣ ਦੀ ਸਮਝ ਸਮਰੱਥਾ ਸੀ, ਉਸੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਅਰਥ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ। ਸਾਰੇ ਟੀਕਾਕਾਰ ਭਾਵੇਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਪ੍ਰਤੀ ਬਹੁਤ ਸਤਿਕਾਰ ਰੱਖਦੇ ਹੋਣ, ਪਰ ਫਿਰ ਭੀ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਕੀਤੇ ਅਰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਮਾਰੂ ਹੱਦ ਤੱਕ ਮਤਭੇਦ ਹਨ, ਟਕਰਾਉ ਹਨ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚਲੀ ‘ਕੇਂਦਰੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ’ ਤੋਂ ਬਹੁਤੇ ਲੇਖਕ ਅਣਜਾਣ ਹਨ। ਮੁੱਢਲੇ ਅਸੂਲਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਕੋਈ ਕੇਂਦਰੀ ਕਮੇਟੀ ਆਦਿ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਆਕਰਣ ਦੇ ਨੇਮਾਂ ਨੂੰ ਸਨਮੁੱਖ ਰੱਖ ਕੇ, ਵਾਧੂ ਦੀਆਂ ਸਾਖੀਆਂ ਵਿੱਚ ਲਪੇਟਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ, ਸਪੱਸ਼ਟ ਢੰਗ ਨਾਲ ਪ੍ਰੋ. ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਅਰਥ ਕਰਕੇ ਨਵੀਂ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਉਹਨਾਂ ਵੱਲੋਂ ਵਿਖਾਏ ਗਏ, ਵਿਗਿਆਨਕ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨੂੰ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਵੱਲੋਂ ਅੱਜ ਤੱਕ ਮਾਨਤਾ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਜਿੱਥੇ ਉਹਨਾਂ ਕੰਮ ਛੱਡਿਆ ਸੀ, ਉਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਟੁਰਨ ਬਾਰੇ ਤਾਂ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਕਦੀ ਸੁਪਨਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਲਿਆ।

ਪ੍ਰੋ. ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲੇਖਕਾਂ ਨੇ ਟੀਕਾਕਾਰੀ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਕਲਮ ਚਲਾਈ ਸੀ (ਜਾਣੇ ਜਾਂ ਅਣਜਾਣੇ ਵਿੱਚ) ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਅਰਥ ਕਰਨ ਲੱਗਿਆ, ਬਿਨਾਂ ਵਜ੍ਹਾ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨਾਲ ਸਾਖੀਆਂ ਜੋੜ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਜਦੋਂ ਕਿ ਸਾਖੀਆਂ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਮੂਲ ਭਾਵਨਾ ਨਾਲ ਦੂਰ ਦਾ ਵੀ ਵਾਸਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਭਗਤ ਰਵਿਦਾਸ ਜੀ, ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ, ਕਬੀਰ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਅਤੇ ਜੀਵਨ ਨਾਲ ਬੇ-ਸਿਰ ਪੈਰ ਦੀਆਂ ਬਹੁਤ ਸਾਖੀਆਂ ਜੋੜੀਆਂ ਜਾ ਚੁੱਕੀਆਂ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ‘ਅੱਜ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ’ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਸਾਰਥਕ ਸੋਧ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ। ਇਹ ਸਾਖੀਆਂ ਵਿਗਿਆਨਕ ਨਜ਼ਰੀਏ ਨਾਲ ਵੇਖਿਆ ਵੀ ‘ਖਰੀਆਂ’ ਨਹੀਂ ਉਤਰਦੀਆਂ। ਬਾਣੀ ਰਚੈਤਾ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਤਾਂ ਕਿਤੇ ਰਹੀ, ਸਗੋਂ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਤੌਹੀਨ ਕਰਨ ਤੁੱਲ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਕੀਆਂ ਸੰਗਤਾਂ, ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਤੇ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਹਨ ਕਿ ਅਗਿਆਨਤਾ ਕਾਰਨ, ਧਾਰਮਕ ਸਟੇਜਾਂ ਤੇ ਸਭ ਕੁੱਝ ‘ਗੁਰੂ ਕਾ ਪ੍ਰਸਾਦ’ ਸਮਝ ਕੇ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰੀ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਤਾਂ ਮਨੁੱਖ ਮਾਤਰ ਨੂੰ ਭਰਪੂਰ ਗਿਆਨ ਬਖਸ਼ ਰਹੀ ਹੈ, ਅਗਿਆਨਤਾ ਨੂੰ ਉਡਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ:-

ਦੇਖੋ ਭਾਈ ਗੁਰਨ ਕੀ ਆਈ ਆਂਧੀ॥

ਸਭੈ ਉਡਾਨੀ ਭਰਮ ਕੀ ਟਾਟੀ ਰਹੈ ਨ ਮਾਇਆ ਬਾਧੀ॥ (331)

ਕਬੀਰ ਜੀ ਸਮਝਾ ਰਹੇ ਹਨ - ਵੇਖੋ ਭਾਈ ! ਆਤਮਕ ਮੰਡਲ ਵਿੱਚ ਗਿਆਨ ਦੀ ਹਨੇਰੀ ਵਗ ਪਈ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਠਾਠਾਂ ਮਾਰਦਾ ਗਿਆਨ ਦਾ ਚਾਨਣ ਉੱਮੜ ਪਵੇ ਫਿਰ ਅਗਿਆਨਤਾ, ਵਹਿਮ ਭਰਮ ਅਤੇ ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਬੰਧਨ, ‘ਗਿਆਨ ਕੀ ਆਂਧੀ’ ਅੱਗੇ, ਕੱਖਾਂ ਕਾਨਿਆਂ ਵਾਂਗ ਉੱਡ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਉੱਥੇ ਤਾਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਰਚੈਤਾ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਬਾਰੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਘਟੀਆ ਤੇ ਅਸਰਧਕ ਕਥਾਵਾਂ ਪ੍ਰਚੱਲਤ ਹਨ। ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਉਹਨਾਂ ਬਾਰੇ ਵੀ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਅੱਜ ਕਬੀਰ ਜੀ ਦੇ ਇੱਕ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਅੱਗੋਂ ਅਜਿਹੇ ਗਲਤ ਅਰਥਾਂ ਕਾਰਨ ਜੋ ਮਾਰੂ ਪ੍ਰਭਾਵ ਸਿੱਖ ਸਮਾਜ ਤੇ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਹ ਬਿਆਨ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੈ। ਆਉ ਪਹਿਲਾਂ ਸ਼ਬਦ ਅਤੇ ਅਰਥ ਪੜ੍ਹੀਏ :-

ਗੰਗ ਗੁਸਾਇਨਿ ਗਹਿਰ ਗੰਭੀਰ॥ ਜੰਜੀਰ ਬਾਧਿ ਕਰਿ ਖਰੇ ਕਬੀਰ॥

ਮਨੁ ਨ ਡਿਗੈ, ਤਨੁ ਕਾਹੇ ਕਉ ਡਰਾਇ॥

ਚਰਨ ਕਮਲ ਚਿਤ੍ਰ ਰਹਿਓ ਸਮਾਇ॥ ਰਹਾਉ॥

ਗੰਗਾ ਕੀ ਲਹਰਿ ਮੇਰੀ ਟੂਟੀ ਜੰਜੀਰ॥ ਮ੍ਰਿਗਛਾਲਾ ਪਰ ਬੈਠੇ ਕਬੀਰ॥

ਕਹਿ ਕਬੀਰ ਕੋਉ ਸੰਗ ਨਾ ਸਾਥ॥ ਜਲ ਬਲ ਰਾਖਨ ਹੈ ਰਘੁਨਾਥ॥ (1162)

ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਅਰਥ ਕਰਨ ਵਕਤ ਪ੍ਰੋ. ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਿਸੇ ਮਜ਼ਬੂਰੀ ਕਾਰਨ ਭਾਵ ਅਰਥ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰਨ ਤੋਂ ਖੁੰਝ ਗਏ ਜਾਂ ਕਿਨਾਰਾ ਕਰ ਗਏ। ਅੱਖਰੀ ਅਰਥ ਉਹਨਾਂ ਇਉਂ ਕੀਤੇ ਹਨ :-

‘(ਹੋ ਭਾਈ!) ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਮਨ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਲੀਨ ਰਹੇ, ਉਸ ਦਾ ਮਨ (ਕਿਸੇ ਕਸ਼ਟ ਵੇਲੇ) ਡੱਲਦਾ ਨਹੀਂ, ਉਸਦੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ (ਕਸ਼ਟ ਦੇ ਕੇ) ਡਰਾਉਣ ਤੋਂ ਕੋਈ ਲਾਭ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਰਹਾਉ।’

(ਇਹ ਵਿਰੋਧੀ ਲੋਕ) ਮੈਨੂੰ (ਕਬੀਰ ਨੂੰ) ਜੰਜੀਰਾਂ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਡੂੰਘੀ ਗੰਭੀਰ ਗੰਗਾ ਮਾਤਾ ਵਿੱਚ (ਡੋਬਣ ਲਈ) ਲੈ ਗਏ, (ਭਾਵ ਉਸ ਗੰਗਾ ਵਿੱਚ ਲੈ ਗਏ ਜਿਸਨੂੰ ਇਹ ‘ਮਾਤਾ’ ਆਖਦੇ ਹਨ)। ਉਸ ਮਾਤਾ ਕੋਲੋਂ ਮੈਨੂੰ ਜਾਨੋਂ ਮਰਵਾਣ ਦਾ ਅਪਰਾਧ ਕਰਨ ਲੱਗੇ॥ (ਪਰ ਡੁੱਬਣ ਦੇ ਬਾਂ) ਗੰਗਾ ਦੀਆਂ ਲਹਿਰਾਂ ਨਾਲ ਮੇਰੀ ਜੰਜੀਰ ਟੁੱਟ ਗਈ। ਮੈਂ (ਕਬੀਰ) ਉਸ ਜਲ ਉੱਤੇ ਇਉਂ ਤਰਨ ਲੱਗ ਪਿਆ ਜਿਵੇਂ ਮ੍ਰਿਗਛਾਲਾ ਉੱਤੇ ਬੈਠਾ ਹੋਇਆ ਹਾਂ॥2। ਕਬੀਰ ਆਖਦਾ ਹੈ (ਹੋ ਭਾਈ! ਤੁਹਾਡੇ ਸਿੱਧੇ ਹੋਏ ਕਰਮਕਾਂਡ ਜਾਂ ਤੀਰਥ ਇਸ਼ਨਾਨ) ਕੋਈ ਭੀ ਸੰਗੀ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਦੇ। ਪਾਣੀ ਤੇ ਧਰਤੀ ਹਰ ਥਾਂ, ਇੱਕ ਪਰਮਾਤਮਾ ਹੀ ਰੱਖਣ ਜੋਗ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਪੰਨਾ-1162, ਦਰਪਣ ਪੰਥੀ 8-446 ਗੰਗਾ ਇੱਕ ਦਰਿਆ ਹੈ ਆਮ ਦਰਿਆਵਾਂ ਵਰਗਾ, ਜਿਵੇਂ ਦੇ ਸਤਲੁਜ, ਬਿਆਸ ਹਨ। ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਗੰਗਾ ਦਰਿਆ ਨੂੰ ਬੜਾ ਵਚਿਤਰ ਅਤੇ ਕੋਤਕੀ ਰੂਪ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਅਖੇ ਗੋਸਵਾਮੀ ਦੀ ਪਤਨੀ ਇਹੀ ਗੰਗਾ ਸੀ। ਅਖੇ ਸ਼ਿਵ ਨੇ ਗੰਗਾ ਨੂੰ ਅਪਣਾ ‘ਵੀਰਜ’ ਅਰਪਣ ਕੀਤਾ। ਉਸਨੇ ਧਾਰਨ ਨਾ ਕਰਕੇ ਬਾਹਰ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ। ਸੁੱਟੇ ਗਏ ਵੀਰਜ ਨੂੰ ਬ੍ਰਾਹਮਾ ਨੇ ਗੰਗਾ ਸਮੇਤ ਆਪਣੇ ਲੋਟੇ ਵਿੱਚ ਸੰਭਾਲ ਲਿਆ। ਬਹੁਤ ਲੰਮੇ ਸਮੇਂ ਮਗਰੋਂ ਭਗੀਰਥ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰਦਿਆਂ ਗੰਗਾ ਨੂੰ ਧਰਤੀ ਪੁਰ ਚਲੀ ਜਾਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਹੋਈ। ਧਰਤੀ ਤੇ ਉਸਨੂੰ ਸਾਂਭਣ ਵਾਲਾ ਕੋਈ ਨਾ ਨਿਤਰਿਆ। ਫਿਰ ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਜਟਾਂ (ਸਿਰ ਦੇ ਵਾਲ) ਵਿੱਚ ਉਤਰਨ ਦੀ ਇਜ਼ਾਜਤ ਦੇ ਦਿੱਤੀ। ਹੰਕਾਰੀ ਹੋਈ ਗੰਗਾ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸਾਲਾਂ ਤੱਕ ਸ਼ਿਵ ਦੀਆਂ ਜਟਾਂ ਵਿੱਚ ਉਲਝੀ ਰਹੀ, ਬਾਹਰ ਆਉਣ ਦਾ ਰਾਹ ਨਾ ਲੱਭੇ। ਅੰਤ ਭਗੀਰਥ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਤੇ ਗੰਗਾ ਉੱਪਰ ਤਰਸ ਖਾ ਕੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਕੇਸਾਂ ਦੇ ਜੂੜੇ ਵਿੱਚੋਂ ਗੰਗਾ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਣ ਦੀ ਇਜ਼ਾਜਤ ਦੇ ਦਿੱਤੀ। ਵਿਚਾਰੇ ਭਗੀਰਥ ਨੇ ਇਸ ਗੰਗਾ ਮਈਆ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਮਰੇ ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਦੀਆਂ ਅਸਥੀਆਂ (ਸੁਆਹ) ਪਾਈਆਂ ਫਿਰ ਉਹਨਾਂ ਅਭਾਗੇ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ‘ਸਵਰਗ’ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ। ਇਹੀ ਗੰਗਾ ਅੱਗੋਂ ਸ਼ਾਤਨੂੰ ਰਾਜੇ ਦੀ ਪਤਨੀ ਬਣੀ ਦੱਸੀ ਗਈ ਹੈ। ਜਿਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਕੋਰਵਾਂ ਪਾਂਡਵਾਂ ਦਾ ਬੰਸ ਚੱਲਿਆ। ਵਿਆਹ ਕਰਵਾ ਕੇ ਬੱਚੇ ਪੈਦਾ ਕਰਕੇ, ਕਿਸੇ ਕਾਰਨ ਨਾਰਾਜ ਹੋ ਕੇ ਇਹ ਗੰਗਾ ਫਿਰ ਦਰਿਆ ਬਣ ਕੇ ਵਹਿਣ ਲੱਗ ਪਈ। ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਜੀ ਦਾ ਲਾਜ਼ਮਾਨ ਚਮਤਕਾਰ ਹੈ ਕਿ ਸਦੀਆਂ ਤੋਂ ਇਹੀ ਬਚਕਾਨੀਆਂ, ਅਣਹੋਣੀਆਂ ਮੂਰਖਤਾ ਭਰਪੂਰ ਕਹਾਣੀਆਂ ਧਰਮ ਦੇ ਲੇਬਲ ਲਾ ਕੇ, ਜਨ ਸਮੂਹ ਦੇ ਅੰਦਰ ਧੱਕੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਜੁਬਾਨ ਖੋਲ੍ਹਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਕਿੰਤੂ ਪ੍ਰੰਤੂ ਜਾਂ ਸ਼ੱਕ ਕਰਨ ਤੇ ਵੱਡੀ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਸਜ਼ਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ, ‘ਧਰਮ ਕਰਤਬ’ ਜਾਣਕੇ। ਸਾਰੇ ਬੋਲੇ ਗੰਗਾ ਮਈਆ ਕੀ ਜੈ, ਜੈ ਮਈਆ ਕੀ।

ਇਸ ਕਰਮਾਤੀ ‘ਬੀਬੀ ਗੰਗਾ’ ਵਿੱਚ ਅਣਗਿਣਤ ਲੋਕ ਡੁੱਬ ਕੇ ਮਰ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਬਰਸਾਤ ਦੇ ਮੌਸਮ ਵਿੱਚ ਬਾਕੀ ਦਰਿਆਵਾਂ ਵਾਂਗ ਇਸ ਵਿੱਚ ਭੀ ਖੂਬ ਹੜ੍ਹ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਬੇਅੰਤ ਜਾਨੀ ਮਾਲੀ ਤਬਾਹੀ ਹਰ ਸਾਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਦਾ ਗੰਦ ਮੰਦ (ਮਲਮੂਤਰ) ਅਤੇ ਅਣਗਿਣਤ ਕਾਰਖਾਨਿਆਂ ਦਾ ਦੂਸ਼ਿਤ ਪਾਣੀ, ਗੰਗਾ ਵਿੱਚ ਡਿੱਗਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਦੀ ਬਦੌਲਤ ਇਹ ਪਾਣੀ ਪੀਣ ਜੋਗਾ ਤਾਂ ਕਿਤੇ ਰਿਹਾ ਵੇਖਣ ਨੂੰ ਦਿਲ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਬਾਕੀ ਸਾਰੇ ਦਰਿਆ ਉੱਚੇ ਪਹਾੜਾਂ ਵਿੱਚ ਬੜੇ ‘ਪਵਿੱਤਰ’ ਹਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੰਗਾ ਭੀ ਰਿਸ਼ੀ ਕੇਸ਼ ਦੇ ਅਸਥਾਨ ਤੱਕ ‘ਪਵਿੱਤਰ’ (ਸਾਫ਼) ਵਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਅੱਗੋਂ ਇਸ ਵਿਚਾਰੀ ਦੀ ਬਹੁਤ ਦੁਰਗਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਕਈ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਨੂੰ ‘ਮੁਕਤੀ’ ਦਿਵਾਉਣ ਲਈ ਪਾਣੀ ਸਾਫ਼ ਕਰਨ ਦੇ ਅਤਿਅੰਤ ਮਹਿੰਗੇ ਫਿਲਟਰ ਆਦਿ ਲਾਏ ਹੋਏ ਹਨ। ਫਿਰ ਵੀ ਇਹ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਮੈਲ ‘ਪਾਪ’ ਧੋਈ ਹੋਈ ਇੰਨੀ ਮੈਲੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ‘ਸਾਬਣਾ’ (ਜੰਤਰਾ) ਨਾਲ ਰੋਜ਼ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ, ‘ਬੇਚਾਰੀ ਗੰਗਾ ਮਾਤਾ’।

ਪ੍ਰੋ. ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਗਹਿਰਾਈ ਵਿੱਚ ਜਾ ਕੇ, ਪਰਖ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਮਜ਼ਬੂਰੀਆਂ ਕੋਈ ਭੀ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਜੰਜੀਰਾਂ ਵਿੱਚ ਜਕੜਿਆ ਵਿਅਕਤੀ ਜੇ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ, ਉਹ ਅਵੱਸ਼ ਹੀ ਡੁੱਬ ਮਰੇਗਾ। ਪਾਣੀ ਭਾਵੇਂ ਗੰਗਾ, ਜਮਨਾ, ਗੋਦਾਵਰੀ ਜਾਂ ਰਾਵੀ ਦਾ ਹੋਵੇ, ਹਰ ਥਾਂ ਪਾਣੀ ਦੀ ਤਾਸੀਰ ਇੱਕੋ ਹੀ ਹੈ ‘H2O’। ਗੰਗਾ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹੀ ਕਿਹੜੀ ਪਰਉਪਕਾਰੀ ਰਗ ਫੜਕ ਪਈ ਕਿ ਕਬੀਰ ਜੀ ਦੀਆਂ ਜੰਜੀਰਾਂ ਤੋੜ ਦੇਵੇ। ਫਿਰ ਕਿਸੇ ਚਮਤਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਮ੍ਰਿਗ ਆਸਣ (ਮ੍ਰਿਗ ਦੀ ਖੱਲ) ਘੱਲ ਦੇਵੇ। ਕਬੀਰ ਜੀ ਚੌਂਕਤਾ ਮਾਰ ਕੇ ਉਸ ਕਰਮਾਤੀ ਖੱਲ ਉਪਰ ਬੈਠ ਗਏ। ਉਹ ਹਿਰਨ ਦੀ ਖੱਲ ਭੀ ਤਾਂ ਕੋਈ ਬੇੜੀ ਜਾਂ ਕਿਸ਼ਤੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਆਰਾਮ ਨਾਲ ਪਾਰ ਕਰਵਾ ਦਿੰਦੀ। ਇੱਕ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਭਾਰ ਚੁੱਕ ਕੇ ਮ੍ਰਿਗ ਦੀ ਖੱਲ ਹਰਗਿਜ ਪਾਣੀ ਤੇ ਨਹੀਂ ਤੈਰ ਸਕਦੀ। ਫਿਰ ਜੇ ਲੋਕ ਕਬੀਰ ਜੀ ਨੂੰ ਡੁਬੋ ਕੇ ਮਾਰਨ ਲਈ ਹੀ ਲਿਆਏ ਸਨ, ਉਹਨਾਂ ਦੁਬਾਰਾ ਡੋਬਣ ਦਾ ਕਿਉਂ ਜਤਨ ਨਾ ਕੀਤਾ? ‘ਕੀ ਗੰਗਾ ਦੇ ਅਰਥ ਕੇਵਲ ਗੰਗਾ ਦਰਿਆ ਹੀ ਹਨ।’

ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ਅਨੇਕ ਤਸੀਹੇ ਦੇਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਰਾਵੀ ਦਰਿਆ ਵਿੱਚ ਰੋਹੜਿਆ ਗਿਆ। ਉਹ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਡੁੱਬ ਗਏ, ਪਾਣੀ ਨੇ ਕੋਈ ਲਿਹਾਜ਼ ਨਾ ਕੀਤੀ। ਪਾਣੀ ਆਪਣੇ ਅਟੱਲ ਨਿਆਮ ਮੁਤਾਬਿਕ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਵੱਡੇ ਛੋਟੇ, ਅਮੀਰ-ਗਰੀਬ, ਸਾਧ ਜਾਂ ਚੋਰ ਨਾਲ ਕੋਈ ਲੈਣਾ ਦੇਣਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸਾਹ ਲੈਣ ਲਈ ਫੇਫੜੇ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਡੁੱਬਣ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਫੇਫੜਿਆਂ ਵਿੱਚ ਪਾਣੀ ਭਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕੁਦਰਤ ਵੱਲੋਂ ਖੁਸ਼ਕ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿੱਚ ਫੌਰੀ ਤੌਰ ਤੇ ਪਾਣੀ ਬਾਹਰ ਕੱਢਣ ਦਾ ਕੋਈ ਪ੍ਰਬੰਧ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸੇ ਕਾਰਨ ਪਾਣੀ ਦੀ ਮੌਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿੱਚ ਫੇਫੜੇ ਨਹੀਂ, ‘ਗਲਫੜੇ’ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਰਾਹੀਂ ਅੰਦਰ ਗਿਆ ਵਾਧੂ ਪਾਣੀ, ਨਾਲੇ ਨਾਲ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਲੋੜੀਂਦੀ ਆਕਸੀਜਨ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚੋਂ ਲੈ ਕੇ ਵਰਤ ਲਈਦੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਨੇ ਨਾ ਬਖਸ਼ਿਆ, ਕਬੀਰ ਜੀ ਸ਼ਾਇਦ ਵੱਧ ਕਰਮਾਤੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਵਾਲੇ ਸਨ? ਦਸਮੇ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦਾ ਸਾਰਾ ਪਰਿਵਾਰ ਅਤੇ ਸਿੱਖ, ਇੱਕ ਬਰਸਾਤੀ ਨਾਲੇ ਅੱਗੇ ਬੇਬੱਸ ਹੋ ਗਏ। ਸਰਸਾ ਨਦੀ ਕਿਨਾਰੇ ਅੱਗੋਂ ਪਾਣੀ ਦੀ ਮਾਰ, ਪਿੱਛੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੀ ਮਾਰ....। ਇੱਕ ਛੋਟਾ ਜਿਨਾ ਨਾਲਾ ਦਸਵੇਂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਤੋਂ ਕਾਬੂ ਨਾ ਆਇਆ? ਇਸ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ ਵੀ ਜੰਗਾਂ ਯੁੱਧਾਂ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖ ਲੜਦੇ ਰਹੇ। ਜਦੋਂ ਦਰਿਆ ਪਾਰ ਕਰਨ ਦਾ ਸਬੰਧ ਬਣਦਾ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ (ਜੋ ਤੈਰਨ ਦੇ ਮਾਹਰ ਨਹੀਂ ਸਨ) ਡੁੱਬ ਕੇ ਮਰ ਜਾਂਦੇ। ਅੱਜ ਤੱਕ ਪਾਣੀ ਦੀ ਤਾਸੀਰ ਨਹੀਂ ਬਦਲੀ, ਬਦਲਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਵੀ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਲਈ ਵਰਤਣ ਦੀ ਜਾਂਚ ਸਿੱਖਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਇਸਨੇ ਸੰਵਾਰਨਾ ਕੁੱਝ ਨਹੀਂ, ਵਿਗਾੜ ਬਹੁਤ ਦੇਵੇਗਾ।

ਆਉ ਹੁਣ ਅਸਲ ਮੁੱਦੇ ਵੱਲ ਪਰਤੀਏ! ਉਹ ਕਿਹੜੀ ਜੰਜੀਰ ਸੀ ਜੋ ਕਬੀਰ ਜੀ ਨੇ ਤੋੜ ਦਿੱਤੀ? ਉਹ ਕਿਹੜੀਆਂ ਬੇੜੀਆਂ ਸਨ ਜੋ ਕਬੀਰ ਜੀ ਨੂੰ ਜਕੜਨ ਲਈ ਵਰਤੀਆਂ ਗਈਆਂ? ਉਹ ਕਿਹੜੀ ਗੰਗਾ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕਬੀਰ ਜੀ ਨੂੰ ਡੋਬਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ? ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸਾਲ ਤੋਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੇ ਇਸ ਭਾਰਤੀ ਭੂਖੰਡ ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਕੋਈ ਸੁਤੰਤਰ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਪਨਪਣ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ। ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਨੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਸੋਚ ਨੂੰ ਵੰਗਾਰਨ ਵਾਲੀ ਜ਼ਰਾ ਕੁ ਸੁਰ ਉੱਚੀ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ‘ਪੰਡਿਤ ਜੀ’ ਦਾ ਪਾਰਾ ਸੱਤਵੇਂ ਆਕਾਸ਼ ਤੱਕ ਜਾ ਪੁੱਜਿਆ। ਆਪਣੀ ਮਾਣ ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਠਾ ਭੰਗ ਹੁੰਦੀ ਨਜ਼ਰੀ ਆਈ। ਪੂਜਣ ਜੋਗ ਉੱਚਾ ਮਰਾਤਬਾ ਮਿੱਟੀ ਵਿੱਚ ਰੁਲਦਾ ਦਿਸਦਾ। ਖੀਰਾਂ, ਕੜਾਹ, ਗਿਰੀਆਂ ਬਦਾਮ ਹੱਥਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਖੁੱਸਦੇ ਦਿੱਸਦੇ। ਵਿਹਲੇ ਰਹਿ ਕੇ ਪਾਲੇ ਹੋਏ ਸਰੀਰ ਖੇਤਾਂ ਵਿੱਚ ਮਿਹਨਤ ਕਰਦੇ, ਮਿੱਟੀ ਨਾਲ ਮਿੱਟੀ ਹੁੰਦੇ ਦਿਸੇ। ਪੂਜਾ ਦਾ ਅਮਿਣਵਾ ਧਾਨ ਅਲੋਪ ਹੁੰਦਾ ਨਜ਼ਰੀ ਆਇਆ। ‘ਸ਼ਰਧਾਵਾਨ’ ਸੇਵਕਾਂ ਦੀਆਂ ਬਹੁ-ਬੇਟੀਆਂ ਨਾਲ ਮਨਮੋਹਕ ਨਜ਼ਾਰੇ ਉੱਡਦੇ ਦਿਸੇ...। ਸ਼ਾਂਤੀ ਦੇ ਪੁੰਜ ਬ੍ਰਹਮ ਰਿਖੀ, ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਰੱਬ ਜੀ ਦਾ ਸਾਕਾਰ ਰੂਪ ਪੰਡਿਤ ਜੀ ਦੇ ਕੋਮਲ ਹੋਠਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਅਗਨੀ ਦੇ ਭਾਂਬੜ ਨਿਕਲਣ ਲੱਗੇ। ‘ਧਰਮ ਦੀ ਮਰਿਆਦਾ’ ਨੂੰ ਵੰਗਾਰਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਹਾਥੀਆਂ ਅੱਗੇ ਸੁਟਵਾਇਆ ਗਿਆ, ਅੱਗਾਂ ਵਿੱਚ ਸਾੜਿਆ ਗਿਆ, ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਡੋਬਿਆ ਗਿਆ, ਕੰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਸਿੱਕਾ ਢਾਲ ਕੇ ਪਾਇਆ ਗਿਆ, ਅੱਖਾਂ ਦੇ ਡੋਲੇ ਕੱਢ ਦਿੱਤੇ ਗਏ, ਹੱਥ ਪੈਰ ਕੱਟਣੇ ਤਾਂ ਮਾਮੂਲੀ ਕਰਮ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਜੀ ਚਾਹੇ ਸਿਰ ਕਲਮ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਸਣੇ ਬੱਚੇ ਕੋਹਲੂ ਪੀੜੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਸਨ। ‘ਹਮ ਸ਼ਾਪ ਦੇ ਕਰ ਭਸਮ ਕਰ ਦੇਗੇ’ ਐਵੇਂ ਕਹਿਣ ਮਾਤਰ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਸ ਦਾ ਅਰਥ ਭਾਵ ਸੀ ਕਿ

ਧਾਰਮਕ ਪੁਜਾਰੀ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਵਿਰੁੱਧ ਜੋ ਬਚਨ ਮੂੰਹੋਂ ਕੱਢਦਾ ਸੀ ਸਮੇਂ ਦਾ ਹਾਕਮ (ਰਾਜਾ) ਉਸਨੂੰ ਪੁਰਾ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਸ਼ਰਾਪ ਨਾਲ ਉਵੇਂ ਕਿਸੇ ਦਾ ਵਾਲ ਵੀ ਵਿੰਗਾ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ। ਜਦੋਂ ‘ਧਰਮ ਮੁਖੀ’ ਕਹਿ ਦੇਵੇ - ‘ਮੈਂ ਇਸੇ ਭਸਮ ਕਰ ਦੁੱਗਾ’ ਸਬੰਧਿਤ ਅਧਿਕਾਰੀ ਦਾ ਇਹ ‘ਧਾਰਮਕ ਫਰਜ਼’ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਸੱਚ ਮੁੱਚ ਹੀ ਅੱਗ ਵਿੱਚ ਸਾੜ ਕੇ ਭਸਮ (ਸੁਆਹ) ਕਰ ਦੇਵੇ। ਜਦੋਂ ਪੁਜਾਰੀ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਕਾਰਨ ਸੇਵਕ ਤੇ ਖੁਸ਼ੀ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਇਤਨਾ ਕਹਿਣਾ ਹੀ ਕਾਫ਼ੀ ਸੀ। ‘ਚਿਰੰਜੀਵ ਰਹੋ, ਤੁਮ੍ਹੇ ਅੰਨ ਧੰਨ ਕੀ ਕਥੀ ਕਮੀ ਨਾ ਆਏ, ਯਿਹ ਮੇਰਾ ਵਰਦਾਨ ਹੈ।’ ਕੇਵਲ ਬੋਧੇ ਵਰਦਾਨਾਂ ਨਾਲ ਕਦੀ ਭੜੋਲੇ ਨਹੀਂ ਭਰਦੇ, ਇਸਦਾ ਸਿੱਧਾ ਮਤਲਬ ਸੀ ਅਮਕੇ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਰਾਜਾ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਗੁਜ਼ਾਰਨ ਜੋਗਾ ਧਨ ਦੇਵੇ ਤੇ ਰਾਜਾ ਦੇ ਦਿੰਦਾ ਸੀ, ਇਹੀ ਸੀ ਵਰਦਾਨ।

ਬ੍ਰਾਹਮਣ, ਵੇਦ ਅਤੇ ਪੱਥਰ ਦੇ ‘ਭਗਵਾਨਾਂ’ ਵਿਰੁੱਧ ਭਾਵੇਂ ਬਹੁਤ ਪਹਿਲਾਂ ਮਹਾਤਮਾ ਬੁੱਧ ਜੀ ਨੇ ‘ਬਗਵਤ’ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਲੁੱਟ ਨੂੰ ਕਰਾਰੀ ਸੱਟ ਮਾਰੀ ਗਈ ਸੀ। ਪਰ ਇਹ ਤਾਂ ਬੀਤੇ ਯੁੱਗ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਹੋ ਨਿਬੜੀਆਂ ਸਨ। ਬੁੱਧ ਮੱਤ ਹਾਰ ਚੁੱਕਿਆ ਸੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦਾ ਸਿੱਕੰਜਾ ਫਿਰ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਨੁੱਖ ਮਾਤਰ ਤੇ ਕੱਸਿਆ ਜਾ ਚੁੱਕਿਆ ਸੀ। ਨੇਤਲੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲੇ ਨਿਰਭੈ ਯੋਧੇ ਭਗਤ ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ‘ਬਗਵਤ’ ਦਾ ਝੰਡਾ ਚੁਕਿਆ। ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਨਵੇਕਲੀ ਸੋਚ, ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਅੱਗੇ ਸੀ। ਬੜਾ ਵਿਰੋਧ ਹੋਇਆ, ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਲਿਖਤ (ਬਾਣੀ) ਆਪਣਾ ਰੰਗ ਵਿਖਾ ਰਹੀ ਸੀ। ਇਨਸਾਨੀਅਤ ਦੇ ਪਹਿਰੇਦਾਰ ਰਵਿਦਾਸ ਜੀ ਕਬੀਰ ਜੀ... ਇਸੇ ਸੋਚ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਅੱਗੇ ਵਧਣ ਲੱਗੇ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਇੱਕੋ ਮੰਚ ਪਰਦਾਨ ਕਰਕੇ, ਇਸ ਮੱਧਮ ਸੂਰ ਨੂੰ ਬੁਲੰਦੀਆਂ ਤੇ ਪਹੁੰਚਾ ਦਿੱਤਾ। ਗੰਗਾ ਜਲ ਦੀਆਂ ਲਹਿਰਾਂ ਨਾਲ ਨਾ ਕਦੀ ਹਥਕੜੀਆਂ ਬੇੜੀਆਂ ਟੁੱਟੀਆਂ ਹਨ। ਨਾ ਹੀ ਅੱਗੋਂ ਕਦੀ ਟੁੱਟਣਗੀਆਂ। ਜੇ ਲੋਕ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੋਚਦੇ ਹਨ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਅਕਲ ਤੇ ਤਰਸ ਹੀ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਉਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ (ਯੂ.ਪੀ.) ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਸਭਿਅਤਾ ਦੇ ਪ੍ਰਫੁੱਲਤ ਹੋਣ ਦਾ ਇਹ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੁਖਾਵਾਂ ਇਲਾਕਾ ਸੀ। ਨਾ ਬਹੁਤੀ ਸਰਦੀ ਨਾ ਗਰਮੀ, ਕਪੜੇ ਪਾਓ ਜਾਂ ਨਾ ਪਾਓ, ਕੋਈ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ। ਜਿੰਨੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਅਵਤਾਰ ਹੋਏ ਦੱਸੀਦੇ ਹਨ, ਸਾਰੇ ਹੀ ਯੂ.ਪੀ. ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਗਟੇ ਹਨ। ਦਰਿਆਵਾਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ - ਗੰਗਾ, ਜਮੁਨਾ, ਸੁਹਾਵਣਾ ਮੌਸਮ, ਖਾਣ ਪੀਣ ਲਈ ਇਥੇ ਸਭ ਕੁੱਝ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਇਸੇ ਵਿਸ਼ਾਲ ਉਪਜਾਊ ਇਲਾਕੇ ਨੂੰ ‘ਗੰਗਾ ਦੀ ਘਾਟੀ’ ਜਾਂ ‘ਗੰਗਾ ਘਾਟੀ’ ਵੀ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ। ਸਦੀਆਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜੋ ਆਰੀਅਨ ਹਮਲਾਵਰ ਕਬੀਲੇ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਕਿਤੇ ਟਿਕੇ ਤਾਂ ਇਹੀ ਸੁਹਾਵਣੀ ਗੰਗਾ ਘਾਟੀ ਜਾਂ ਗੰਗਾ ਘਾਟੀ ਸੀ। ਇਸੇ ਘਾਟੀ ਦੇ ਉਪਰਲੇ ਪਹਾੜਾਂ ਵਿੱਚ ਇਹਨਾਂ ਆਰੀਆਨਾਂ ਦੇ ਲੜਾਕੇ ਜਰਨੈਲ ਪਨਾਹ ਲੈਂਦੇ ਸਨ ਤੇ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਮੇਂ ਲਈ ਜੰਗ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅੱਜ ਦੇਵਤੇ ਕਿਹਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਇਹ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਫੌਜੀ ਜਰਨੈਲ, ਧਾਰਮਕ ਮੁਖੀ ਜਾਂ ਇਲਾਕਿਆਂ ਦੇ ਚੌਧਰੀ ਹੀ ਸਨ। ਬਹੁਤਾ ਪੌਰਾਣਕ ਸਾਹਿਤ ਇਸੇ ਸਥਾਨ ਤੇ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ। ਮੰਨੂੰ ਸਿਮ੍ਰਿਤੀ ਵੀ ਇਥਰ ਹੀ ਕਿਸੇ ਥਾਂ ਲਿਖੀ ਗਈ। ਪੁਰਾਤਨ ਸਮਿਆਂ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਰੱਖਣ ਦੀ ਇਹੀ ਇੱਕ ਚੰਗੀ ਥਾਂ ਸੀ। ਪੀਣ ਲਈ ਸਾਫ਼ ਪਾਣੀ, ਲੋੜ ਮੁਤਾਬਕ ਖਾਣਾ। ਦੋ ਨਦੀਆਂ (ਗੰਗਾ-ਜਮੁਨਾ) ‘ਖਾਣੀ’ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਨ। ਪਿੱਛੇ ਉੱਤਰ ਵੱਲ ਪਹਾੜਾਂ ਦੀ ਅਜਿੱਤ ਕੰਧ। ਸਾਹਮਣੇ ਕੇਵਲ ਇੱਕੋ ਬਾਹੀ ਬਾਕੀ ਰਹਿ ਗਈ। ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਨੂੰ ਇੱਕ ਬਾਹੀ ਤੋਂ ਰੋਕ ਲੈਣਾ, ਕੋਈ ਮੁਸ਼ਕਲ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਥੋਂ ਹੀ ਆਪਣੇ ਵਿਰੋਧੀਆਂ ਨੂੰ ਦਬਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਮੁਹਿੰਮਾਂ ਚੜ੍ਹਦੀਆਂ ਸਨ। ਇਥੇ ਹੀ ਗੁਲਾਮਾਂ ਨੂੰ ਕੁਚਲਣ ਵਾਲੇ ਫੁਰਮਾਨ ਜਾਰੀ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਇਸੇ ਹੀ ਸੂਬੇ ਵਿੱਚ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਵਿਦਿਆ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ‘ਕਾਸ਼ੀ’ ਬਣਾਈ ਗਈ। ਤਾਕਤ ਅਤੇ ਅਕਲ ਦੇ ਜੋਰ ਇਥੋਂ ਦੇ ਮੂਲ ਨਿਵਾਸੀਆਂ ਨੂੰ ਬੜੀ ਬੇਰਹਿਮੀ ਨਾਲ ਕੁਚਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ।

ਹਜ਼ਾਰ ਬੰਦਸ਼ਾਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਕਬੀਰ ਜੀ ਨੇ ਉੱਚ ਵਿੱਦਿਆ ਪੜ੍ਹੀ। ਸਾਰੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦਾ ਡੂੰਘਾ ਅਧਿਐਨ ਕੀਤਾ। ਪੁਜਾਰੀਆਂ ਦੀਆਂ ਚਾਲਾਕੀਆਂ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝਿਆ। ਇਹਨਾਂ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਲੁੱਟ ਅਤੇ ਇਨਸਾਨੀਅਤ ਪ੍ਰਤੀ ਬੇਰਹਿਮੀ ਵਾਲਾ ਵਤੀਰਾ ਪਰਖਿਆ। ਵੇਦਾਂ ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਲਿਖੀ ਤਬਾਹਕੁਨ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਨੂੰ ਸਮਝ ਕੇ ਡੰਕੇ ਦੀ ਚੋਟ ਨਾਲ ਐਲਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ-

**ਕਬੀਰ ਬਾਮਨੁ ਗੁਰੂ ਹੈ ਜਗਤ ਕਾ ਭਗਤਨ ਕਾ ਗੁਰ ਨਾਹਿ।।
ਅਰਥਿ ਉਰਥਿ ਕੈ ਪਰਿ ਮੁਆ ਚਾਰਉ ਬੇਦਹੁ ਮਾਹਿ।। (237)**

ਪੂਰੀ ਚਤੁਰਾਈ ਅਤੇ ਤਾਕਤ ਦੇ ਬਲਬੂਤੇ, ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਭਾਰਤੀ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਜਨਮ ਤੋਂ ਹੀ ਗੁਰੂ ਸੀ। ਕੋਈ ਇੱਕ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਇਨਕਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਹਿੰਮਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਕਬੀਰ ਜੀ ਨੇ ਦਲੇਰੀ ਨਾਲ ਐਲਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਇਸ ਦੇਸ਼ (ਉਹਨਾਂ ਪੁਰਾਤਨ ਸਮਿਆਂ ਵਿੱਚ ਹਾਲੀ ਦੇਸ਼ ਭਗਤੀ ਦਾ ਕੋਈ ਸੰਕਲਪ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਹ ਭਾਰਤੀ ਭੂਖੰਡ ਸੈਂਕੜੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦਾ ਜਮਖੱਟਾ ਜਿਹਾ ਸੀ, ਇਸੇ ਲਈ ਸ਼ਬਦ ‘ਜਗਤ, ਦੁਨੀਆਂ, ਸੰਸਾਰ’ ਵਰਤਿਆ ਹੈ) ਦੇ ਬਾਕੀ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਗੁਰੂ ਭਾਵੇਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਹੋਵੇ ਪਰ ਮੇਰਾ (ਕਬੀਰ) ਗੁਰੂ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਤਾਂ ਖੁਦ ਹੀ ਵੇਦਾਂ ਦੀ ਗਲਤ ਸਿੱਖਿਆ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋ ਚੁੱਕਿਆ ਹੈ। ਚਾਰੇ ਵੇਦਾਂ ਦੇ ਕਰਮਕਾਂਡ, ਬਲੀ, ਹੋਮ, ਯੱਗ ਆਦਿ ਵਿੱਚ ਉਲਝ ਗਿਆ ਹੈ। ਮਨੁੱਖਤਾ ਲਈ ਤਾਂ ਇਸ ਨੇ ਕੁੱਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਹੋਰ ਵੇਖੋ -

ਕਬੀਰ ਮਾਇ ਮੁੰਡਉ ਤਿਹ ਗੁਰੂ ਕੀ ਜਾ ਤੇ ਭਰਮੁ ਨ ਜਾਇ॥

ਆਪ ਭੂਬੇ ਚਹੁ ਬੇਦ ਮਹਿ, ਚੇਲੇ ਦੀਏ ਬਹਾਇ॥ (1370)

ਐਸੇ ਪਾਖੰਡੀ ਗਿਆਨ ਹੀਣੇ ਬੂਟੇ ਗੁਰੂ ਅਖਵਾਣ ਵਾਲੇ ਦੀ ਮਾਂ ਦਾ ਸਿਰ ਮੂੰਨ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਖੁਦ ਤਾਂ ਗਲਤ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਵਿੱਚ ਡੁੱਬਿਆ ਹੀ ਸੀ, ਸਗੋਂ ਪਿਛੇ ਲੱਗ ਚੇਲੇ ਵੀ ਵੇਦਾਂ ਦੀ ਗਲਤ ਸਿੱਖਿਆ ਵਿੱਚ ਡੋਬ ਦਿੱਤੇ। ਕਬੀਰ ਜੀ ਤਾਂ ਸਗੋਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਆਖ ਰਹੇ ਹਨ, ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਤੁਹਾਡੇ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚਲੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸਗੋਂ ਤੁਸੀਂ ਹਿੰਦੂ ਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਮੇਰੇ ਤੋਂ ਖਰੀ ਪਤੇ ਦੀ ਗੱਲ ਸੁਣੋ ਤੇ ਜੀਵਨ ਸੁਧਾਰੋ। ਵਾਕ ਹਨ:-

ਕਹਤ ਕਬੀਰ ਰਾਮ ਗੁਨ ਗਾਵਉ॥ ਹਿੰਦੂ ਤੁਰਕ ਦੋਉ ਸਮਝਾਵਉ॥ (429)

ਕਹਤ ਕਬੀਰ ਭਲੇ ਅਸਵਾਰਾ॥ ਬੇਦ ਕਤੇਬ ਤੇ ਰਹਹਿ ਨਿਰਾਰਾ॥ (329)

ਮਹਾਨ ਕਰਾਂਤੀ ਕਾਰੀ ਸੂਰਮੇ ਕਬੀਰ ਜੀ ਜਦੋਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੀ ਜੜ੍ਹ, ਵੇਦ ਨੂੰ ਹੀ ਮਾਨਤਾ ਨਹੀਂ ਦੇਂਦੇ ਤਾਂ ਉਹ ਪੁਜਾਰੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਗੁਰੂ ਕਿਉਂ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਨਗੇ? ਸਗੋਂ ਕਬੀਰ ਜੀ ਤਾਂ ਠੇਕ ਵਜਾ ਕੇ ਆਖ ਰਹੇ ਹਨ:-

ਹਮਰਾ ਝਗਰਾ ਰਹਾ ਨ ਕੋਉ॥ ਪੰਡਿਤ ਮੁਲਾਂ ਛਾਡੇ ਦੋਉ॥

ਪੰਡਿਤ ਮੁਲਾਂ ਜੋ ਲਿਖ ਦੀਆ॥ ਛਾਡਿ ਚਲੇ ਹਮ ਕਛੂ ਨ ਲੀਆ॥ (1158)

ਕਬੀਰ ਜੀ ਨੇ ਸਾਰੇ ਝਗੜੇ ਮੁਕਾ ਕੇ ਸਾਫ਼ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਜਾਂ ਮੁੱਲਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਵਾਨ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ। ਜੇ ਕੁੱਝ ਇਹਨਾਂ ਨੇ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਲੁੱਟਣ ਵਾਸਤੇ ‘ਧਰਮ ਪੋਥੀਆਂ’ ਵਿੱਚ ਲਿਖ ਧਰਿਆ ਹੈ, ਮੈਂ ਉਹ ਸਭ ਨਕਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਮੇਰਾ ਆਪਣਾ ਜਿਉਣ ਢੰਗ ਹੈ, ਮੈਨੂੰ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਦੀ ਗੁਲਾਮੀ ਸਵੀਕਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਵੱਲੋਂ ‘ਧਰਮ ਦੀ ਛਤਰ ਛਾਇਆ ਵਿੱਚ’ ਸਦੀਆਂ ਤੋਂ ਮਨੁੱਖਤਾ ਤੇ ਜੋ ਅਕਹਿ ਜ਼ੁਲਮ ਕੀਤੇ ਗਏ ਕਬੀਰ ਜੀ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਬੜੀ ਬੇਬਾਕੀ ਨਾਲ ਨੰਗੇ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਖੂਨ ਪੀਣੀਆਂ ਰਸਮਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਫੁਰਮਾਨ ਹਨ:-

ਕਬੀਰ ਭੂਬਾ ਬਾ ਪੈ ਉਬਰਿਉ ‘ਗੁਨ ਕੀ ਲਹਿਰ’ ਝਬਕਿ॥

ਜਬ ਦੇਖਿਓ ਬੇੜਾ ਜਰਜਰਾ ਤਬ ਉਤਰਿ ਪਰਿਓ ਹਉ ਫਰਕਿ॥ (1368)

ਸਾਰੇ ਭਗਤ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੂੰ (ਅਛੂਤ ਹੋਣ ਕਰਕੇ) ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਨਫਰਤ ਭਰੀ ਨਿਗਾਹ ਨਾਲ ਵੇਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਜਿਥੇ ਬਰਾਬਰ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ ਹੀ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਉਸ ਨਾਲੋਂ ਤੋੜ ਵਿਛੋੜਾ ਹੀ ਬਿਹਤਰ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਕਬੀਰ ਜੀ ਨੇ ਸਾਫ਼ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ - ‘ਇਹ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਵਿਚਾਰ ਰੂਪੀ ਬੇੜਾ ਬਹੁਤ ਦੇਰ ਤੱਕ ਚੱਲ ਚੁੱਕਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਵਕਤ ਇਹ ਡੁੱਬਣ ਨੇੜੇ ਹੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਸ ਡੁੱਬ ਰਹੇ ਬੇੜੇ ਵਿੱਚ ਕਿਉਂ ਸਵਾਰ ਰਹਾਂ? ਇਸੇ ਲਈ ਮੈਂ ਬਾਹਰ ਛਲਾਂਗ ਲਗਾ ਦਿੱਤੀ।’ ਕਬੀਰ ਜੀ ਨੇ ਐਵੇਂ ਰੋਸ ਪਰਗਟ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਠੋਸ ਦਲੀਲਾਂ ਤੇ ਸਬੂਤ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਹੋ ਪੰਡਿਤ ਜੀ ਸੁਣੋ ਧਿਆਨ ਨਾਲ! ਅਸੀਂ ਮਿਹਨਤ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਕਰਕੇ, ਹੱਕ ਹਲਾਲ ਦੀ ਰੋਟੀ ਖਾਈਏ ਤਾਂ ਨੀਚ ਤੇ ਸੂਦਰ ਗਰਦਾਨੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਪਰ ਤੁਸੀਂ ਹਰਾਮ ਦੀਆਂ ਖਾ ਕੇ, ਜਾਤ ਪਾਤੀ ਵੰਡੀਆਂ ਪਾ ਕੇ, ਕਦੀ ਹਥੀਂ ਮਿਹਨਤ ਨਾ ਕਰਕੇ, ਪੇਟ ਪੂਰਤੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਚੰਗੇ ਤੇ ਉੱਚੇ ਕਿਵੇਂ ਬਣ ਬੈਠੇ? ਤੁਸੀਂ ਲੋਕ ਤਾਂ ‘ਧਰਮ ਅਸਥਾਨਾਂ’ ਵਿੱਚ ਧਰਮ ਪੁਸਤਕਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਧਰਮ ਮੰਤਰ ਪੜ੍ਹਕੋ, ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਆਰਿਆਂ ਨਾਲ ਚੀਰ ਕੇ ਦੋਫ਼ਾਤ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹੋ। ਫਿਰ ਵੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਉੱਚੇ ਰੁਤਬੇ ਵਾਲੇ, ਮੁਨੀ ਦੇਵਤੇ ਅਖਵਾ ਰਹੇ ਹੋ। ਚੰਗੇ ਬਣਨ ਲਈ ਚੰਗੇ ਕੰਮ ਕਰਨੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਨ। ਫੁਰਮਾਨ ਹਨ:-

‘ਪੰਡੀਆ ਕਵਨ ਕੁਮਤਿ ਤੁਮ ਲਾਗੇ॥

ਬੁਡਹੁਗੇ ਪਰਵਾਰ ਸਕਲ ਸਿਉ ਰਾਮੁ ਨਾ ਜਪਹੁ ਅਭਾਗੇ॥’

ਬੇਦ ਪੁਰਾਨ ਪੜ੍ਹੇ ਕਾ ਕਿਆ ਗੁਨੁ ਖਰ ਚੰਦਨ ਜਸ ਭਾਗ॥

ਰਾਮ ਨਾਮ ਕੀ ਗਤਿ ਨਹੀ ਜਾਨੀ ਕੈਸੇ ਉਤਰਸਿ ਪਾਰਾ॥

ਜੀਅ ਬਧਹੁ ਸੁ ਧਰਮੁ ਕਰਿ ਬਾਪਹੁ ਅਧਰਮੁ ਕਹਹੁ ਕਤ ਭਾਈ॥

ਆਪਸ ਕਉ ਮੁਨਿਵਰ ਕਰਿ ਬਾਪਹੁ ਕਾ ਕਉ ਕਹਹੁ ਕਸਾਈ॥ (1102)

ਕਬੀਰ ਜੀ ਪੁਕਾਰ ਪੁਕਾਰ ਕੇ ਕਹਿ ਰਹੇ ਹਨ ਇਹਨਾਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਨੇ ਭਾਰਤ ਵਾਸੀ ਸਾਰੇ ਇਨਸਾਨਾਂ ਦੇ ਪੈਰੀਂ ਬੇੜੀਆਂ, ਹੱਥਾਂ ਨੂੰ ਹੱਥਕੜੀਆਂ ਪਾ ਕੇ, ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਲਾਮੀ ਵਿੱਚ ਜਕੜ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਦਸਮ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਹਜ਼ੂਰ ਤੱਕ, ਇਸ ਮਾਨਸਿਕ ਗੁਲਾਮੀ ਦੇ ਸੰਗਲ ਤੋੜਨ ਵਾਸਤੇ ਬਹੁਤ ਜਤਨ ਕੀਤੇ ਗਏ। ਇੰਨੇ ਜੰਗ ਰਾਜਸੀ ਗੁਲਾਮੀ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਲਈ ਨਹੀਂ ਲੜੇ ਗਏ ਜਿੰਨੇ ਧਾਰਮਕ ਗੁਲਾਮੀ ਖਤਮ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਲੜੇ ਗਏ ਹਨ। ਪਰ ਇਹ ਗੁਲਾਮੀ ਅਜੇ ਵੀ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਜਿਉਂ ਦੀ ਤਿਉਂ ਬਰਕਰਾਰ ਹੈ। ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਸਬੂਤ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਕਬੀਰ ਜੀ ਤੋਂ ਹੀ ਪੁੱਛੀਏ:-

ਬੇਦ ਕੀ ਪੁਰੀ ਸਿਮ੍ਰਿਤਿ ਭਾਈ॥ ਸਾਕਲ ਜੇਵਰੀ ਲੈ ਹੈ ਆਈ॥

ਕਟੀ ਨ ਕਟੈ ਤੁਟਿ ਨਹ ਜਾਈ॥ ਸਾ ਸਾਪਨਿ ਹੋਇ ਜਗ ਕਉ ਖਾਈ॥

ਹਮ ਦੇਖਤ ਜਿਨਿ ਸਭੁ ਜਗੁ ਲੁਟਿਆ॥

ਕਹੁ ਕਬੀਰ ਮੈ ਰਾਮ ਕਹਿ ਛੁਟਿਆ॥ (329)

ਇਹ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਦੀ ਅਮਰ ਵੇਲ ਇੰਨੀ ਖਤਰਨਾਕ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਰਗੀ ਲਾਸਾਨੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਸਨਮੁੱਖ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ ਦੀ ਜਕੜ ਪਕੜ ਵਿੱਚ ਫਸਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਵਿਕਸਤ ਯੂਰਪੀਨ ਮੁਲਕਾਂ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਸਿੱਖ ਵੀ ਇਸ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਕਰਮਕਾਂਡ ਵਿੱਚ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਲਝੇ ਹੋਏ ਵੇਖੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਜਿਸ ਇਲਾਕੇ ਵਿੱਚੋਂ ਕੋਈ ਵਿਅਕਤੀ ਪਰਵਾਸ ਕਰਕੇ ਬੇਦਸ਼ ਗਿਆ ਹੈ, ਹੋਰ ਵਜਨ ਤਾਂ ਭਾਵੇਂ ਜਹਾਜ਼ ਵਿੱਚ ਲੈ ਕੇ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਸਕਿਆ, ਪਰ ਡੇਰੇਦਾਰੀ ਸਾਧਵਾਦ ਨਾਲ ਜ਼ਰੂਰ ਲੈ ਕੇ ਗਿਆ ਹੈ। ਯੂਰਪੀਨ ਮੁਲਕਾਂ ਵਿੱਚ ਰਹਿ ਰਹੇ ਸਿੱਖਾਂ ਤੋਂ ਉਮੀਦ ਸੀ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਬੌਧਿਕ ਅਗਵਾਈ ਦੇਣਗੇ। ਸਗੋਂ ਉਲਟਾ ਚੱਕਰ ਇਹ ਚੱਲ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਬੇਦਸ਼ਾ ਵਿਚਲੇ ਬਹੁ-ਗਿਣਤੀ ਸਿੱਖ, ਬੌਧਿਕ ਪਖੋਂ ਪੰਜਾਬ ਨਾਲੋਂ ਬਹੁਤ ਪਛੜ ਗਏ ਹਨ। ਖਾਲਸੇ ਦੇ ਨਿਆਰੇਪਣ ਦੀਆਂ ਡੀਗਾਂ ਮਾਰਨ ਵਾਲੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਨੂੰ ਪਿੱਠ ਦੇ ਕੇ, ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ਪੁਜਾਰੀ ਬਣ ਗਏ ਹਨ। ਅਖੌਤੀ ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ (ਮਹਿਤੋ ਚੌਕ ਵਾਲੇ) ਆਪਣੇ ਅਣਭੋਲ ਬੱਚਿਆਂ ਤੋਂ ਹਵਨ ਕਰਾਉਂਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਦੇ ‘ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀਆਂ’ ਵੱਲੋਂ ਲਿਖੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਖਾਰੇ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿੱਚ ਡੋਬਣ ਲਈ ਕਾਫੀ ਹਨ। ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਗੱਡੀਆਂ ਦੁੜਾਈ ਘੁੰਮ ਰਹੇ, ਅਣਗਿਣਤ ‘ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ’ ਟਕਸਾਲ ਦਾ ਝੂਠ ਨੰਗਾ ਕਰਨ ਲਈ ਸੱਚ ਨਾ ਬੋਲ ਸਕੇ। ਕੋਈ ਇੱਕ ‘ਬ੍ਰਹਮਗਿਆਨੀ’ ਹੀ ਇੰਨੀ ਦਲੇਰੀ ਕਰਕੇ ਆਖ ਦਿੰਦਾ ਕਿ ‘ਭਾਈ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਚੁੱਕਿਆ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਕੁਫਰ ਨਾ ਤੋਲੋ, ਜਾਂ ਦੱਸੋ ਕਿਸ ਭੂਆ ਦੀ ਕੁੱਛੜ ਵਿੱਚ ਬੈਠਾ ਹੈ?’

ਕਾਫੀ ਸਮਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਆਈ ਗਿਰਾਵਟ ਨੂੰ ਵੇਖਦਿਆਂ ਇਕਬਾਲ ਨੇ ਇੱਕ ਹਉਕਾ ਭਰਿਆ ਸੀ। ਜਿਸ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਮੁਸਲਮਾਨ ਦਾਖਲ ਹੋਏ ਉਥੇ ਹੀ ਆਪਣੀ ਹਕੂਮਤ ਕਾਇਮ ਕਰ ਲਈ। ਹਰ ਹੀਲਾ ਵਰਤ ਕੇ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਜਾਂ ਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਬਣਾ ਲਿਆ ਜਾਂ ਕਤਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਬਸ ਇੱਕ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਹੀ ਅਜਿਹਾ ਦੇਸ਼ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਆ ਕੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਮਾਤ ਖਾ ਗਏ। ਭਾਵੇਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਤੇ ਬੰਗਲਾ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਕਰੀਬ ਤੀਹ ਕਰੋੜ ਮੁਸਲਮਾਨ ਹਿੰਦੂਆਂ ਤੋਂ ਬਣੇ ਹੋਏ ਹੀ ਰਹਿ ਰਹੇ ਹਨ। ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਵੀ ਪੰਦਰਾਂ ਕਰੋੜ ਮੁਸਲਮਾਨ ਮੌਜੂਦ ਹਨ। ਕਦੀ ਵੀ ਆਪਣੇ ਲਈ ਵੱਖਰਾ ਦੇਸ਼ ਲੈਣ ਦੀ ਮੰਗ ਉਠਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਇਕਬਾਲ ਨੂੰ ਦੁੱਖ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਮੁੱਚਾ ਭਾਰਤ ਇਸਲਾਮ ਦੇ ਝੰਡੇ ਹੇਠ ਕਿਉਂ ਨਾ ਆ ਸਕਿਆ? ਇਸਲਾਮਕ ਬੇੜੇ ਨੂੰ ਗਰਕ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਦਲਦਲ ਬੜੀ ਭਿਆਨਕ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਇੱਕ ਵਾਰੀ ‘ਕੰਵਲ ਦੇ ਸੋਹਣੇ ਫੁਲ’ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਦਲਦਲ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲ ਹੋ ਗਿਆ ਉਹ ਫਿਰ ਕਦੀ ਵਾਪਸ ਪਰਤ ਕੇ ਨਹੀਂ ਆਇਆ। ਉਹ ਦਲਦਲ ਹੈ ‘ਗੰਗਾ ਦੀ ਘਾਟੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਸਭਿਅਤਾ’ ਸ਼ਿਅਰ ਹੈ:-

ਯੇਹ ਦੀਨੇ ਹਜਾਜੀ ਕਾ ਬੇਬਾਕ ਬੇੜਾ,

ਨ ਜੇਹੂੰ ਮੈਂ ਅਟਕਾ ਨਾ ਸੇਹੂੰ ਮੈਂ ਠਹਿਰਾ॥

ਕੀਏ ਪਾਰ ਜਿਸਨੇ ਬੇ ਸਾਤੋਂ ਸਮੁੰਦਰ,

ਵੇਹ ‘ਭੂਬਾ ਦਹਾਨੇ ਮੈਂ ਗੰਗਾ ਕੇ ਆਕਰ’॥ (ਇਕਬਾਲ)

ਇੱਥੇ ਬੁੱਧ ਮੱਤ ਦਮ ਤੋੜ ਗਿਆ, ਇੱਥੇ ਜੈਨ ਧਰਮ ਅੰਤਮ ਸਾਹਾਂ ਤੇ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਕਬੀਰ ਪੰਥੀਏ, ਨਾਮਦੇਵ ਪੰਥੀਏ ਆਪਣੀ ਵਿਲੱਖਣਤਾ ਗੁਆ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਇਥੇ ਸਿੱਖ ਵੀ ਨਿਗਲਿਆ ਹੀ ਗਿਆ ਸਮਝੋ। ਇੱਕ ਵਾਰੀ ਗਾਂਧੀ ਨੇ (ਅਖੌਤੀ ਰਾਸ਼ਟਰ

ਪਿਤਾ) ਡਾ. ਅੰਬੇਦਕਰ ਨੂੰ ਕਲਾਬਾਜ਼ੀ ਵਿਖਾਉਂਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਸੀ - ‘ਹਮ ਹਿੰਦੂ ਲੋਗ ਅਛੂਤੋਂ ਕੇ ਸਾਬ ਬਾਬਰੀ ਵਾਲਾ ਵਿਵਹਾਰ ਕਰੇਗੇ। ਦੇਸ਼ ਕੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਕੇ ਬਾਅਦ, ਆਪਕੇ ਭਾਈਉਂ ਕੇ ਕੋਈ ਸ਼ਿਕਵਾ ਨਹੀਂ ਰਹੇਗਾ।’ ਤਾਂ ਡਾ. ਅੰਬੇਦਕਰ ਨੇ ਕਰਾਰੀ ਚੋਟ ਕਰਦਿਆਂ ਮੋੜਵਾਂ ਹੱਲਾ ਬੋਲਿਆ - ‘ਗਾਂਧੀ ਜੀ! ਮੈਂ ਆਪਕੀ ਜੁਬਾਨੀ ਕਹੀ ਹੁਈ ਬਾਤ ਪਰ ਯਕੀਨ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਤਾ। ਜਿਨ ਤਬਾਕਬਿਤ, ਧਾਰਮਕ ਗਰੰਥੋਂ ਮੇਂ ਹਮ ਸੁਦਰੋਂ ਕੇ ਲੀਏ, ਕਤਲ ਕਰ ਦੇਨੇ ਵਾਲੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਲਿਖੇ ਹੋਏ? ਉਨ ਸਭ ਕੀ ਏਕ ਏਕ ਪ੍ਰਤੀ ਲੇ ਕਰ ਬੜੀ ਭੀੜ ਕੇ ਸਾਹਮਣੇ ਚਾਂਦਨੀ ਚੌਕ ਦਿੱਲੀ ਮੇਂ, ਅਪਨੇ ਹਾਥੋਂ ਸੇ ਆਗ ਲਗਾ ਕਰ ਜਲਾ ਦੇਂ। ਮੈਂ ਸਮਝ ਲੁੰਗਾ ਕਿ ਆਪ ਵਾਕਈ ਇਨਸਾਨੀਅਤ ਕੇ ਪਖਸ਼ ਮੇਂ ਹੈ। ਗਾਂਧੀ ਚਿਲਾਇਆ - ਐਸੇ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਤਾ’

ਸੋ ਕਬੀਰ ਜੀ ਨੇ ਬੇੜੀਆਂ ਤੋੜੀਆਂ ਸਨ ਉਹ ਸਨ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਦੀਆਂ ਬੇੜੀਆਂ ਹਥਕੜੀਆਂ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਹਰ ਇੱਕ ਰਸਮੇ ਰਿਵਾਜ, ਨੂੰ ਕਰਮਕਾਂਡ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਦੂਜੇ ਦਾ ਗੁਲਾਮ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੋਵੇ। ਤਾਂ ਫਿਰ ਗੰਗਾ ਘਾਟੀ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਵਾਨ ਚੜ੍ਹੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਰੂਪੀ ਸੰਗਲ ਰੱਸੇ (ਬੰਧਨ) ਕਬੀਰ ਜੀ ਨੇ ਤੋੜ ਦਿੱਤੇ। ਇਹਨਾਂ ਵੈਦਿਕ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖ ਸਿਮ੍ਰਿਤੀ ਵਿੱਚ ਜੋ ਧਰਮ ਲੇਬਲ ਲਾ ਕੇ ਮਾਰੂ ਆਦੇਸ਼ ਤੇ ਲੁੱਟ ਕੇ ਖਾਣ ਵਾਲੇ ਹੁਕਮ ਲਿਖੇ ਹੋਏ ਹਨ ਉਹੀ ਹਨ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੇ ਗਲ ਪਏ ਬੰਧਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਬੀਰ ਜੀ ਨੇ ਤੋੜ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਸਾਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੁਕਤ ਮਾਰਗ ਤੇ ਚੱਲਣ ਦਾ ਰਾਹ ਪੱਧਰਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਅਗਲੇ ਪੰਨੇ ਤੇ ਬੇਦਾਂ ਦੀ ਅਸਲੀਅਤ ਬਿਆਨ ਕਰਦੇ ਕੁੱਝ ਪਰਮਾਣ ਲਿਖੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਕਿ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਭੁਲੇਖਾ ਨਾ ਰਹੇ ਇਹ ਬੇਦਾਂ ਤੇ ਅਵਤਾਰਾਂ ਬਾਰੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਕੀ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ:-

ਸਾਸਤ ਸਿਮ੍ਰਿਤ ਬੇਦ ਚਾਰਿ ਮੁਖਾਗਰ ਬਿਚਰੇ॥

ਤਪੇ ਤਪੀਸਰ ਜੋਗੀਆ ਤੀਰਥਿ ਗਵਨ ਕਰੇ॥

ਖਟੁ ਕਰਮਾ ਤੇ ਦੁਗੁਣੇ ਪੂਜਾ ਕਰਤਾ ਨਾਇ॥

ਰੰਗੁ ਨ ਲਗੇ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਤਾ ਸਰਪਰ ਨਰਕੇ ਪਾਇ॥ (71)

ਬਹੁ ਸਾਸਤ੍ਰ ਬਹੁ ਸਿਮ੍ਰਿਤੀ ਪੇਖੇ ਸਰਬ ਢੰਢੇਲਿ॥

ਪੂਜਸਿ ਨਾਹੀ ਹਰਿ ਹਰੇ ਨਾਨਕ ਨਾਮ ਅਮੋਲ॥ (265)

ਅਸਮੇਧ ਜਗਨੇ॥ ਤੁਲਾ ਪੁਰਖ ਦਾਨੇ॥ ਪ੍ਰਾਗ ਇਸਨਾਨੇ॥

ਤਉ ਨ ਪੂਜਹਿ ਹਰਿ ਕੀਰਤਿ ਨਾਮਾ॥

ਗਇਆ ਪਿੰਡ ਭਰਤਾ॥ ਬਨਾਰਸਿ ਅਸਿ ਬਸਤਾ॥

ਮੁਖਿ ਬੇਦ ਚਤੁਰ ਪੜਤਾ॥ ਸਗਲ ਧਰਮ ਅਛਿਤਾ॥ (873)

ਚਾਰਿ ਬੇਦ ਜਿਹਵ ਭਨੇ॥ ਦਸ ਅਸਟ ਖਟਸ ਸ੍ਵਨ ਸੁਨੇ॥

ਨਹੀਂ ਤੁਲਿ ਗੋਬਿੰਦ ਨਾਮ ਧੂਨੇ (229)

ਮਹਿਮਾ ਨ ਜਾਨਿਹਿ ਬੇਦ॥ ਬ੍ਰਹਮੇ ਨਹੀਂ ਜਾਨੈ ਭੇਦ॥

ਅਵਤਾਰ ਨਾ ਜਾਨਹਿ ਅੰਤੁ॥ ਪ੍ਰਮੇਸੁਰੁ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਬੇਅੰਤੁ॥ (894)

ਪੁੰਨ ਪਾਪੁ ਸਭੁ ਬੇਦਿ ਦ੍ਰਿੜਾਇਆ, ਗੁਰਮੁਖਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਪੀਜੈ ਹੇ॥ (1050)

ਸਾਸਤ੍ਰ ਬੇਦ ਪੁੰਨ ਪਾਪ ਬੀਚਾਰ॥ ਨਰਕਿ ਸੁਰਗਿ ਫਿਰਿ ਫਿਰਿ ਅਉਤਾਰ॥ (385)

ਦਸ ਅਠ ਲੀਖੇ ਹੋਵਹਿ ਪਾਸਿ॥ ਚਾਰੇ ਬੇਦ ਮੁਖਾਗਰ ਪਾਠਿ॥

ਬਿਨੁ ਬੂਝੇ ਸਭ ਖਤੀਅਸਿ ਬੰਧਿ॥ (1169)

ਕਥਾ ਕਹਾਣੀ ਬੇਦੀ ਆਣੀ ਪਾਪ ਪੁੰਨ ਬੀਚਾਰ॥

ਦੇਦੇ ਲੈਣਾ ਲੈ ਲੈ ਦੇਣਾ ਨਰਕਿ ਸੁਰਗਿ ਅਵਤਾਰ॥ (1243)

ਵੈਦਿਕ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਜਾਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਭਰਮਜਾਲ ਨੂੰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰੱਦ ਕਰਦੀ ਹੋਈ ਮਨੁੱਖ ਮਾਤਰ ਨੂੰ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਪਰਦਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਬੇੜੀਆਂ ਤੇ ਹਥਕੜੀਆਂ ਵਿੱਚ ਜਕੜ ਕੇ ਇਕੱਲੇ ਕਬੀਰ ਜੀ ਨੂੰ ਹੀ ‘ਗੰਗਾ ਦੀ ਲਹਿਰ’ (ਹਿੰਦੂ ਸੱਭਿਅਤਾ) ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਗਰਕ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਸਗੋਂ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਧਰਮ, ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਰਾਜੇ, ਸੋਹਣੇ ਸਮਾਜ, ਇਸ ‘ਗੰਗਾ ਦੀ ਦਲਦਲ’ ਵਿੱਚ ਗਰਕ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਿਆਰਾ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ, ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਖੱਬ ਵਿੱਚ ਅੱਜ ਵੀ ਡੁੱਬਿਆ ਕਲ ਵੀ ਡੁੱਬਿਆ। ਹੈ ਕੋਈ ਅਜਿਹਾ ਸਿਆਣਾ ਮਲਾਹ, ਜੋ ਡੁੱਬਦੇ ਡੋਲਦੇ ਪੰਥਕ ਬੇੜੇ ਨੂੰ ਚੱਪੂ ਲਾ ਕੇ ਕਿਨਾਰੇ ਲਾ ਦੇਵੇ? ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਸਾਡਾ ਬੇੜਾ ਗਰਕਿਆ ਹੀ ਸਮਝੋ।

ਬੇੜਾ ਬੰਧਿ ਨ ਸਕਿਓ ਬੰਧਨ ਕੀ ਵੇਲਾ॥

ਭਰਿ ਸਰਵਰੁ ਜਬ ਉਛਲੈ ਤਬ ਤਰਣੁ ਦੁਹੇਲਾ॥ (794)

ਮੁਠਾ ਆਪਿ ਮੁਹਾਏ ਸਾਥੇ

ਸਰਵਜੀਤ ਸਿੰਘ, Sacramento, USA

ਮੁੱਖ ਤੌਰ ਤੇ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਦੋ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਲੀਡਰ ਹਨ। ਇਕ ਸਿਆਸੀ ਲੀਡਰ ਤੇ ਦੂਸਰੇ ਧਾਰਮਿਕ ਅਖਵਾਉਣ ਵਾਲੇ। ਜਿਥੇ ਸਿਆਸੀ ਲੀਡਰ ਆਪਣੀ ਕੁਰਸੀ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਖਾਤਰ ਜੰਨਤਾ ਨਾਲ ਕੋਈ ਵੀ ਧੋਖਾ ਜਾਂ ਝੂਠੀ ਬਿਆਨ ਬਾਜ਼ੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ ਉਥੇ ਧਾਰਮਿਕ ਵਿਅਕਤੀ ਸਿਰਫ ਤੇ ਸਿਰਫ ਸੱਚ ਬੋਲਦੇ ਤੇ ਲਿਖਦੇ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਧਾਰਮਿਕ ਅਖਵਾਉਣ ਵਾਲਾ ਵਿਅਕਤੀ ਵੀ ਸਿਆਸੀ ਲੀਡਰਾਂ ਵਾਲੇ ਕਰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਭੇਖੀ ਜਾਂ ਬਹਿਰੂਪੀਆ ਅਖਵਾਉਂਦਾ ਹੈ। “ਭੇਖ ਦਿਖਾਵੇਂ ਸਚੁ ਨ ਕਮਾਵੇਂ” ॥(ਪੰਨਾ ੨੩੮)॥

ਕੁਝ ਦਿਨ ਹੋਏ ਭਾਈ ਇਕਬਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ (ਬਾਬਾ) ਦੀ ਕਿਤਾਬ ‘ਸਿੱਖ ਸਿਧਾਂਤ’ ਇਹ ਸੋਚ ਕੇ ਖਰੀਦੀ ਕਿ ਸ਼ਾਇਦ ਕੋਈ ਨਵੀਂ ਖੋਜ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹੀ ਮਿਲ ਜਾਵੇਗੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਾਬਿਆਂ ਬਾਰੇ ਸੁਣਿਆ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਹੋਰਨਾਂ ਅਖੌਤੀ ਸੰਤਾਂ ਸਾਧਾਂ ਵਾਂਗ ਨਹੀਂ ਹਨ ਤੇ ਪੜ੍ਹੇ ਲਿਖੇ ਹਨ ਪਰ ਕਿਤਾਬ ਪੜ੍ਹਕੇ ਦੁੱਖ ਹੋਇਆ ਕਿ ਇਹ ਵੀ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਮੱਤ ਅਨੁਸਾਰ ਸਿੱਧ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਵੇਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਤੇ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਨੂੰ ਤੋੜ-ਮਰੋੜ ਕੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਪੇਸ਼ ਹਨ ਇਸ ਕਿਤਾਬ ਵਿੱਚੋਂ ਕੁਝ ਅੰਸ਼ :

ਇਸ ਕਿਤਾਬ ਵਿੱਚ ਭਾਈ ਇਕਬਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਲਿਖਦੇ ਹਨ, ‘ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਿੱਖ ਰਹਿਤ ਮਰਯਾਦਾ ਅਤੇ ਰਹਿਤਨਾਮਿਆਂ ਵਿਚ ਮਾਸ ਪ੍ਰਤੀ ਆਏ ਹੁਕਮ ਕਿ ਕੁੱਠਾ ਨਹੀਂ ਖਾਣਾ ਤੋਂ ਭਾਵ ਹੈ ਮਾਸ ਨਹੀਂ ਖਾਣਾ ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਮਾਸ ਮੁਸਲਮਾਨੀ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਬਣਿਆ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਹਿੰਦੂ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ’ (291)। ਨਾਲ ਹੀ ਇਹ ਲਿਖ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਰਹਿਤ ਮਰਯਾਦਾ ਨੂੰ 1945 ਵਿਚ ਸੋਧਣ ਵੇਲੇ ਧਾਰਮਿਕ ਸਲਾਹਕਾਰ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਕੁੱਠਾ ਸ਼ਬਦ ਲਈ ਫੁਟਨੋਟ ਦੇ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਕੁੱਠਾ ਦਾ ਅਰਥ ਹਲਾਲ ਅਥਵਾ ਮੁਸਲਮਾਨੀ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਤਿਆਰ ਪਸ਼ੂ ਪੰਛੀ ਦੇ ਮਾਰੇ ਮਾਸ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਭਾਈ ਇਕਬਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਕੀ ਕੁੱਠਾ, ਹਲਾਲ ਅਤੇ ਮਾਸ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਵਾਰੇ 1936 ਤੋਂ 1945 ਦੇ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਦਵਾਨ (ਸਮੇਤ ਪ੍ਰੋ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਜੀ) ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਤਾ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਅਰਥ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਹਨ ?

1936 ਵਿਚ ਉਹ ਸਿਰਫ ਖਰਤਾ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿਚ ਕੁਝ ਵਾਧੇ-ਘਾਟੇ ਕਰਨ ਉਪ੍ਰੰਤ 7 -1- 1945 ਨੂੰ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਭਾਈ ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਬਾਰੇ ਮਤਾ ਵੀ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। “ਸਰਦਾਰ ਹਰਿਨਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਮਤਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਕਿ ਭਾਈ ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਝਟਕਾ ਖਾਣ ਵਾਲੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਪਤਿਤ ਕਰਾਰ ਦੇ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਵੇਂ ਸਿਰੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਣ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਗੱਲ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਉਲਟ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਮੁਨਾਸਿਬ ਕਾਰਵਾਈ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਗਿਆਨੀ ਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਕਹਿਣ ਤੇ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸੋਂ ਪੁਛਿਆ ਜਾਵੇ ਕਿ ਕੀ ਉਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਫੇਰ ਯੋਗ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਕਾਰਣ ਇਹ ਮਤਾ ਅੰਤਿਮ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਸਪੁਰਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।” (ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਜਨਰਲ ਇਕੱਤ੍ਰਤਾ ਮਾਰਚ 5 1944 ਦਿਨ ਐਤਵਾਰ। ਐਸ ਜੀ ਪੀ ਸੀ ਦਾ 50 ਸਾਲਾ ਇਤਿਹਾਸ, ਪੰਨਾ 212)

ਸੰਤ ਸਮਾਜ ਨੇ ਜੋ ਮਰਯਾਦਾ 1994 ਵਿਚ ਬਣਾਈ ਸੀ ਉਸ ਵਿਚ ਦਰਜ ਹੈ, (3) ਹਲਾਲ:-ਕੁੱਠਾ (ਮਾਸ) ਖਾਣਾ। (ਪੰਨਾ 23) ਕੀ ਉਹ ਸਿਰਫ ‘ਮਾਸ’ ਹੀ ਨਹੀਂ ਲਿਖ ਸਕਦੇ ਸਨ ? ਰਹੀ ਰਹਿਤਨਾਮਿਆਂ ਦੀ ਗੱਲ। ਉਸ ਬਾਰੇ ਵੀ ਆਪ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਸਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਕਰੋ ਦਰਸ਼ਨ :

ਬਕਰਾ ਝਟਕਾ ਛਕੇ ਤਾਂ ਛਕੈ। ਔਰ ਮਾਸ ਵਲ ਕਬੀ ਨ ਤਕੈ। ਭਾਈ ਦੇਸਾ ਸਿੰਘ (ਰਹਿਤਨਾਮੇ ਪੰਨਾ 130)

ਕਠੋਰਤ, ਜਤਤ, ਕੁਚਿਲ ਅਸਉਚੈ, ਕਲਮਾ ਮਾਂਸ, ਸੁਅਭਗਤਿਮਾਨੰ
ਦਸ ਗ੍ਰਾਹਯਾ ਸਦ ਤਯਾਗੀ ਐਸੇ, ਤਾਂਹਿ ਖਾਲਸਾ ਕਬਿਤ ਸੁਜਾਨੰ
ਅਸੁ ਖਾਲਸਦ ਖਾਲਸ ਪਦ ਪ੍ਰਾਪਤ, ਨਿਰੰਕਾਰ ਸੁ ਸਵਰੂਪ ਮਹਾਨੰ॥515॥
ਸਰਬ ਲੋਹ ਵਿਚੋ (ਰਹਿਤਨਾਮੇ ਪੰਨਾ 148)

“ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸ਼ਬਦ ਝਟਕਾ ਸਿੱਖ ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਨਹੀਂ ... ਇਸ ਦੀ ਮੂਲ ਵਰਤੋਂ ਦਾ ਪੱਕਾ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਪੰਥ ਵਿਚ ਕਦੋਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਚੱਲਤ ਹੋਇਆ ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਖੋਜ ਮੁਤਾਬਕ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਭਾਈ ਕਾਨ੍ਹ ਸਿੰਘ ਨਾਥਾ ਨੇ ਹੀ ਵਰਤਿਆ ਹੈ” (292) ਗੁਰਮਤ ਮਾਰਤੰਡ ਪੰਨਾ 305 ਤੇ ‘ਕੁੱਠਾਂ ਅਤੇ ਝਟਕਾ’ ਦਰਜ ਹੈ ਪਰ ਅਗਲੇ ਪੰਨੇ ਉਪਰ ਭਾਵ 306 ਉਪਰ ਹੀ ਭਾਈ ਕਾਨ੍ਹ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ 2 ਹਵਾਲੇ ਵੀ ਦਰਜ ਕੀਤੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਝਟਕਾ ਸ਼ਬਦ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

‘ਅਰ ਜੋ ਸ਼ਿਕਾਰ ਕਰ ਨ ਸਕੈ ਤਾਂ ਝਟਕੇ ਕਾ ਖਾਏ’ (ਪ੍ਰੇਮ ਸੁਮਾਰਗ)

ਆਮਿਖ ਆਨਹੁ ਛਾਂਗ ਇਕ, ਖਰਕੈ ਨਿਜ ਪਾਨ।

ਤਬਹਿ ਗੁਲਾਬੇ ਖੋਜਿ ਕੈ, ਦੇ ਮੇਲ ਸੁ ਲਾਯੋ।

ਸ੍ਰੀ ਪ੍ਰਭੂ ਕੇ ਢਿਗ ਲੇ ਗਯੋ, ਤਹਿ ਖਰੇ ਟਿਕਾਯੋ।

ਤੁਪਕ ਮਾਰਿ ਝਟਕਾ ਕਰੋ, ਭਾ ਸ਼ਬਦ ਉਚੇਰੋ। 18।

(ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ, ਰੁਤ 6, ਅੰਸੂ 45)

‘ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼’ ਵਿਚ ਵੀ ਇਹ ਹਵਾਲਾ ਦਰਜ ਹੈ। ਇਹ ਕਿਵੇਂ ਮੰਨ ਲਿਆ ਜਾਵੇ ਕਿ ਆਪ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੋਵੇਗਾ ?

ਕਰ ਝਟਕੇ ਬੱਕਰਨ ਕੋ ਖੋਯੋ। ਮੁਰਦੈ ਕੁੱਠੈ ਨਿਕਟ ਨ ਜੋਯੋ।

ਕੇਸ਼ਨ ਕੀ ਕੀਜਹੁ ਪ੍ਰਿਤਪਾਲ। ਨ ਉਸਤਰਨ ਸੇ ਕਟਯੋ ਬਾਲ। 18।

(ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਭੰਗੂ) -

ਬਕਰਾ ਝਟਕਾ ਬੀਚ ਨ ਕਰੇ ਅਵਰ ਮਾਸ ਨਹਿ ਲੰਗਰ ਧਰੇ।

ਭਾਈ ਦੇਸਾ ਸਿੰਘ (ਰਹਿਤਨਾਮੇ ਪੰਨਾ 134)

ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਵਿੱਚ ਮਾਸ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਸਿਰਲੇਖ ਹੇਠ ਆਪ ਜੀ ਲਿਖਦੇ ਹੋ, ‘ਜੇ ਪਿਛੋਕੜ ਵਿਚ ਜਾਈਏ ਤਾਂ ਪਤਾ ਚਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪੁਰਾਣੇ ਵਕਤਾਂ ਵਿਚ ਜਿੰਨੇ ਵੀ ਰਿਸ਼ੀ-ਮੁਨੀ, ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਅਤੇ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਮਾਰਗ ਦੇ ਪਾਥੀ ਹੋਏ ਹਨ, ਉਹ ਮਾਸ ਦਾ ਸੇਵਨ ਨਹੀਂ ਸਨ ਕਰਦੇ।’ (ਪੰਨਾ 297)। ਪੁਰਾਣੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਆਪ ਦਾ ਕੀ ਭਾਵ ਹੈ ? ਆਪ ਜੀ ਕਿੰਨੇ ਕੁ ਪੁਰਾਣੇ ਸਮੇਂ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦੇ ਹੋ ? ਬ੍ਰਿਖਾ ਕਪਾਈ ਨੇ ਕਿਹਾ, “ਹੇ ਧਨਵਾਨ, ਸੁੰਦਰ ਪੁੱਤਾਂ ਤੇ ਨੂੰਹਾਂ ਵਾਲੀ ਇੰਦਰਾਣੀ! ਤੇਰਾ ਪਤੀ ਦੇਵ ਇੰਦਰ ਸਾਂਢਾਂ ਦਾ ਮਾਸ ਛੇਤੀ ਖਾਵੇ ਜਿਹੜਾ ਸੁਖਦਾਇਕ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਬ੍ਰਹਤ ਪਸੰਦ ਹੈ ਤੇ ਤੁਸੀਂ ਉਸ ਮਾਸ ਨੂੰ ਚਿੰਨ੍ਹੇ।” ਇੰਦਰਾਣੀ ਦਾ ਉੱਤਰ : ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਮੇਰਾ ਪਤੀ ਦੇਵ-ਰਾਜ ਇੰਦਰ ਸਾਰੇ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਬਲ, ਰੂਪ ਤੇ ਬੁੱਧੀ ਵਿਚ ਉੱਚਾ ਹੈ। (13)। ਇੰਦਰ ਨੇ ਕਿਹਾ : ਮੇਰੀ ਪਤਨੀ ਮੇਰੇ ਲਈ ਪੰਦਰਾਂ-ਵੀਹ ਸਾਂਢਾਂ ਦਾ ਮਾਸ ਚਿੰਨ੍ਹਦੀ ਹੈ, ਮੈਂ ਉਹ ਮਾਸ ਖਾਂਦਾ ਹਾਂ, ਤਾਂਹੀਓ ਮੈਂ ਸਾਂਢ ਜਿਹਾ ਨਿੰਗਰ, ਨਰੋਆ ਤੇ ਦਰਸ਼ਨੀ ਹੋ ਗਿਆ ਹਾਂ। ਮੇਰੀਆਂ ਦੋਵੇਂ ਕੁੱਖਾਂ ਮਾਸ ਤੇ ਸ਼ਰਾਬ ਨਾਲ ਡੱਕੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇੰਦਰਾਣੀ ਦਾ ਉੱਤਰ : ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਮੇਰਾ ਪਤੀ ਦੇਵ-ਰਾਜ ਇੰਦਰ ਸਾਰੇ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਬਲ, ਰੂਪ ਤੇ ਬੁੱਧੀ ਵਿਚ ਉੱਚਾ ਹੈ। (14) (ਰਿਗਵੇਦ, ਮੰਡਲ 10, ਸੂਕਤ 86, ਮੰਤਰ 13 ਅਤੇ 14 ਦਾ ਅਨੁਵਾਦ)। (ਸਰਵੋਤਮ ਧਰਮ ਗ੍ਰੰਥ ਆਦਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ, ਕ੍ਰਿਤ ਸਵਾਮੀ ਰਾਮ ਤੀਰਥ ਦੇਵੀ ਸੰਨਿਆਸੀ, ਪੰਨਾ 19)

ਅੱਗੇ ਆਪ ਜੀ ਲਿਖਦੇ ਹੋ, ਬਾਰਾਂ ਮਿਸਲਾਂ ਬਣੀਆਂ ਅਤੇ ਫਿਰ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦਾ ਵੀ ਰਾਜ ਆਇਆ। ਰਾਜ ਦੇ ਨਸ਼ੇ ਵਿਚ ਕੱਚੇ-ਪਿੱਲੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਬਿਰਤੀ ਅੰਤਰਮੁਖੀ ਗੁਰੂ ਵੱਲੋਂ ਟੁੱਟ ਕੇ ਬਾਹਰਮੁਖੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਮਾਨ ਦੇ ਸੁੱਖਾਂ ਅਤੇ ਐਸੇ ਇਸ਼ਰਤ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ-ਵਿਕਾਰਾਂ ਵੱਲ ਚਲੀ ਗਈ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਹਿੰਦੂ ਰਾਜੇ-ਮਹਾਰਾਜਿਆਂ, ਮੁਸਲਮਾਨ ਨਵਾਬਾਂ ਅਤੇ ਧਨਾਢਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖਾ-ਦੇਖੀ ਮਾਸ ਦਾ ਸੇਵਨ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। (298)। ਭਾਈ ਇਕਬਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਜੱਸਾ ਸਿੰਘ ਆਹਲੂਵਾਲੀਆ (1718-1783) ਛਾਹ ਵੇਲੇ ਇਕ ਸੇਰ ਮੱਖਣ ਬ੍ਰਹਤ ਸਾਰੀ ਸੱਕਰ ਨਾਲ ਛਕਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਰੋਟੀ ਵੇਲੇ ਅੱਧਾ ਬਕਰਾ ਖਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। (ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ 1736-1799, ਪੰਨਾ 42)। ਗੁਰੂ ਮਾਸ ਤੇ ਬਿਨਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਜਾਨਵਰ, ਪੰਛੀ ਜਾਂ ਮੱਛੀ-ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦੇ ਮਾਸ ਤੋਂ ਪਰਹੇਜ਼ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਹ ਜਰੂਰੀ ਸੀ ਕਿ ਜਾਨਵਰ ਨੂੰ ਝਟਕੇ ਦੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਮਾਰਿਆ ਜਾਵੇ। ਜਦ ਸ਼ਿਕਾਰ ਵਿਚ ਜਾਨਵਰ ਮਾਰਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਝਟਕਾ ਜਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਪੰਛੀਆਂ ਦੀ ਗਰਦਣ ਮਰੋੜ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ ਪਰ ਸ਼ਿਕਾਰ ਵਿਚ ਮਰੇ ਪੰਛੀਆਂ ਲਈ ਇਹ ਵੀ ਜਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। (ਪੰਨਾ 250, ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ 1736-1799, ਪ੍ਰੋ: ਹਰੀ ਰਾਮ ਗੁਪਤਾ)। ਜਦੋਂ ਕਿ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦਾ ਸਮਾ 1780 ਤੋਂ 1839 ਤੱਕ ਦਾ ਸੀ। ਗਯੋ ਸਾਧ ਕਿਤ ਅਪਰ ਸਥਾਨਾ। ਹੋਰਿ ਛਾਂਗ ਤਿਸ ਪੁਸ਼ਟ ਮਹਾਨਾ।

ਕਰਿ ਝਟਕਾ ਰਿਧਵਾਇ ਸੁ ਖਾਯਾ। ਬੈਠ ਰਹੇ ਸਘਨ ਤੁਰ ਛਾਯਾ॥੧੯॥
 (ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਅੰਨ ਦੂਜਾ, ਅੰਸੂ 5 'ਬੰਦਾ ਮਿਲਾਪ')
 ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ! ਸਿੰਧ ਅਹਾਰ ਹਰਿ ਸੁਨਿ ਉਠੇ ਕ੍ਰਿਪਾਲਾ।
 ਬੁੱਢੇ ਆਦਿਕ ਸਿੰਧ ਸਭਿ ਆਏ ਤਿਸ ਕਾਲਾ।
 ਪੰਗਿਤ ਬੈਠੀ ਮਿਲਿ ਤਬਹਿ, ਹੁਰ ਬੀਚ ਸੁਹਾਏ।
 ਮਿਲਿ ਸੰਗਿਤ ਮਹਿ ਅਮਰ ਜੀ, ਬੈਠੇ ਤਿਸ ਥਾਏ॥੨੭॥
 ਪਹਿਰ ਭਾਤ ਬਰਤਯੋ ਪ੍ਰਥਮ, ਪੁਨ ਆਮਿਖ ਆਵਾ।
 ਇਕ ਦਿਸ ਪੰਕਿਤ ਮਹਿ ਦਯੋ ਤਬ ਇਨ ਦਰਸਾਵਾ।
 ਭੁਹ ਗਿਲਾਨ ਠਾਈ ਰਿਦੈ, ਇਮਿ ਕਰਤਿ ਬਿਚਾਰਾ।
 ਮੈਂ ਆਮਿਖ ਖਾਯੋ ਨ ਕਬਿ, ਕਰਿ ਅੰਨ ਅਹਾਰਾ॥ 28॥
 ਇਮਿ ਕੀਨੋ ਸੰਕਲਪ ਕੋ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨੈ ਜਾਨਾ।
 ਸੂਪਕਾਰ ਕੋ ਬਰਜਿਓ, ਮੁਖ ਬਾਕ ਬਖਾਨਾ।
 ਪੰਗਤ ਮਹਿ ਜੋ ਨਵੇ ਨਰ, ਤਿਸ ਦੇ ਅਹਾਰਾ।
 ਆਮਿਖ ਨਾਹਿ ਪਰੋਸੀਏ, ਤਿਨ ਧਰਮ ਬਿਚਾਰਾ॥੩੧॥
 ਨਹੀ ਦਯੋ ਤਬਿ ਮਾਸ ਕੋ, ਸਭਿ ਸੰਗਤ ਖਾਯੋ।
 ਤ੍ਰਿਪਤ ਭਏ ਪੰਕਤਿ ਉਠੀ, ਜਲ ਪਾਨ ਕਰਾਯੋ।
 ਮਮ ਮਨ ਕੀ ਗਤਿ ਗੁਰ ਲਖੀ, ਹਰਖਯੋ ਉਰ ਭਾਰੀ,
 ਭਏ ਪੁੰਨ ਮੇਰੇ ਉਦੇ, ਬੁਹ ਕਰਤ ਬਿਚਾਰੀ॥੩੨॥
 (ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਰਾਸਿ ਪਹਿਲੀ ਅੰਸੂ 15)

ਬਾਬਾ ਜੀ, ਆਪ ਵਲੋਂ ਦਰਜ ਕੀਤੀਆਂ ਤਰੀਕਾ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ (ਗੁਰੂ) ਅਮਰ ਦਾਸ ਜੀ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ 1540 ਵਿਚ ਮਿਲੇ ਸਨ ਪਰ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰੂ ਅਮਰ ਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਜੀਵਨ ਵੇਰਵਾ ਲਿਖਣ ਵੇਲੇ (ਪੰਨਾ 171) ਇਸ ਲੰਗਰ ਵਾਲੀ ਸਾਖੀ ਦਾ ਜਿਕਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਕੀ ਭਾਈ ਸਤੋਖ ਸਿੰਘ ਨੇ ਝੂਠ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਜਾਂ ਆਪ ਨੇ ਜਾਣ ਬੁਝ ਕੇ ਅਜੇਹਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ? ਕੀ ਇਸ ਤਰਾਂ ਅਧੂਰੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇਣਾ ਆਪ ਜੀ ਵਰਗੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ੋਭਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ? ਆਪ ਜੀ ਲਿਖਦੇ ਹੋ, “ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਸਾਰੇ ਰਸਾਂ-ਕਸਾਂ ਵਿਚੋਂ ਮਾਸ ਖਾਣ ਨੂੰ ਇੱਕ ਭਿਆਨਕ ਅਤੇ ਵੱਡਾ ਰਸ ਦੱਸਿਆ ਹੈ” (ਪੰਨਾ 300)। ਬਾਬਿਓ, ਇਹ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿਉ ਕਿ ਮਾਸ ਦੇ ਰਸ ਨੂੰ ‘ਭਿਆਨਕ ਅਤੇ ਵੱਡਾ’ ਕਿਸ ਅਧਾਰ ਤੇ ਲਿਖ ਰਹੇ ਹੋ ?

ਰਸੁ ਸੁਇਨਾ, ਰਸੁ ਰੁਪਾ ਕਾਮਣਿ, ਰਸੁ ਪਰਮਲ ਕੀ ਵਾਸੁ ॥

ਰਸੁ ਘੋੜੇ, ਰਸੁ ਸੇਜਾ ਮੰਦਰ, ਰਸੁ ਮੀਨਾ, ਰਸੁ ਮਾਸੁ ॥

ਏਤੇ ਰਸ ਸਰੀਰ ਕੇ, ਕੈ ਘਟਿ ਨਾਮ ਨਿਵਾਸੁ ॥੨॥ (15)

ਸੋਨਾ ਚਾਂਦੀ (ਇਕੱਠਾ ਕਰਨ) ਦਾ ਚਸਕਾ, ਇਸਤ੍ਰੀ (ਭਾਵ, ਕਾਮ) ਦਾ ਚਸਕਾ, ਸੁਗੰਧੀਆਂ ਦੀ ਲਗਨ, ਘੋੜਿਆਂ (ਦੀ ਸਵਾਰੀ) ਦਾ ਸੌਂਕ, (ਨਰਮ ਨਰਮ) ਸੇਜਾਂ ਤੇ (ਸੋਹਣੇ) ਮਹਲ-ਮਾੜੀਆਂ ਦੀ ਲਾਲਸਾ, (ਸੁਆਦਲੇ) ਮਿੱਠੇ ਪਦਾਰਥ, ਤੇ ਮਾਸ (ਖਾਣ) ਦਾ ਚਸਕਾ—ਜੇ ਮਨੁੱਖਾ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਇਤਨੇ ਚਸਕੇ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਹੋਣ, ਤਾਂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਨਾਮ ਦਾ ਟਿਕਾਣਾ ਕਿਸ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ? ੨।

ਨੋਟ :—ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਅੱਕ ਨੰ: ੨ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਵੇਖਣਾ। ਚਸਕਾ ਕੋਈ ਭੀ ਹੋਵੇ, ਮਾੜਾ ਹੈ। ਮਨੁੱਖ ਤਦੋਂ ਹੀ ਕੁਰਾਹੇ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਸਰੀਰਕ ਲੋੜਾਂ ਤੋਂ ਲੰਘ ਕੇ ਚਸਕੇ ਵਿਚ ਫਸ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਚਸਕਾ ਚਾਹੇ ਧਨ ਜੋਤਨ ਦਾ ਹੈ, ਚਾਹੇ ਕਾਮ-ਵਾਸ਼ਨਾ ਦਾ ਹੈ, ਚਾਹੇ ਸੋਹਣੇ ਘਰ ਬਨਾਣ ਦਾ ਹੈ, ਚਾਹੇ ਮਿਠਿਆਈਆਂ ਖਾਣ ਦਾ ਹੈ ਤੇ ਚਾਹੇ ਮਾਸ ਖਾਣ ਦਾ ਹੈ। ਸੋ, ਬਾਕੀ ਚਸਕਿਆਂ ਵਾਂਗ ਮਾਸ ਖਾਣਾ ਭੀ ਤਦੋਂ ਹੀ ਕੁਚੱਜੀ ਕਰਤੂਤ ਹੈ ਜਦੋਂ ਇਹ ਚਸਕਾ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। (ਟੀਕਾਕਾਰ: ਪ੍ਰੋ. ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ)।

ਸੋਨੇ ਰੁਪ ਕੇ ਪਹਿਰਣ ਕਾ ਜੋ ਰਸੁ ਹੈ ਪੁਨ: (ਕਾਮਣਿ) ਇਸਤ੍ਰੀ ਕੇ ਭੋਗਣੇ ਕਾ ਜੋ ਰਸੁ ਹੈ ਔਰੁ (ਪਰਮਲ) ਚੰਦਨ ਕੀ ਸੁਗੰਧੀ ਕੇ ਲਗਾਉਣੇ ਕਾ ਜੋ ਰਸੁ ਹੈ। ਔਰੁ ਘੋੜੇ ਪਰ ਚੜਨੇ ਕਾ ਜੋ ਰਸੁ ਹੈ ਪੁਨ: ਸੇਜਾ ਪਰ ਸੋਨੇ ਔਰੁ ਮੰਦਰੋਂ ਮੈਂ ਰਹਿਨੇ ਕਾ ਜੋ ਰਸੁ ਹੈ ਔਰੁ ਮੀਨੇ ਖਾਣੇ ਕਾ ਜੋ ਰਸੁ ਹੈ ਪੁਨ: ਮਾਸਕੇ ਭੋਜਨ ਕਰਨੇ ਕਾ ਜੋ ਰਸੁ ਹੈ॥ (ਏਤੇ) ਇਹ ਜਿਤਨੇ ਪ੍ਰਿਥਮ ਕਥਨ ਕੀਏ ਹੋ ਸੰਪੂਰਨ (ਰਸ) ਅਨੰਦ ਸਰੀਰ ਕੇ ਵਿਖੇ ਧਸ ਰਹੇ ਹੋ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਕਾ ਨਾਮ ਅੰਤਸਕਰਨ ਮੈਂ ਕਿਸ ਸਥਾਨ ਮੈਂ ਨਿਵਾਸੁ ਕਰੇ॥੨॥ (ਫਰੀਦ ਕੋਟੀ ਟੀਕਾ)

ਕਿਸ ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਨਾਮ ਵਾਸਾ ਕਰੇ (ਜਦ ਇੰਨੇ ਰਸਾਂ ਨੇ ਥਾਂ ਮੱਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ)? (ਸ਼ਬਦਾਰਥ)। ਹੋਰ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਵਿਦਵਾਨ ਨੇ ਅਜੇਹੇ ਅਰਥ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ। ਇਹ ਤਾਂ ਰਸਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਹੀ ਰਸੁ ਬਰਾਬਰ ਹਨ। ਪਰ ਆਪ ਜੀ ਇਕ ਹੀ ਰਸੁ ਨੂੰ ‘ਭਿਆਨਕ ਅਤੇ ਵੱਡਾ’ ਦੱਸ ਰਹੇ ਹੋ। ਬਾਕੀ ਰਸਾਂ ਵਾਰੇ ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਕੀ ਵਿਚਾਰ ਹੈ? ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਰਸਾਂ ਵਿਚੋਂ ਹੋਰ ਕਿਸ-ਕਿਸ ਰਸੁ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕੀਤਾ ਹੈ ?

ਸਿੱਖ ਰਹਿਤ ਮਰਯਾਦਾ ਵਿਚ ਕਤਾਹ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਿ ਦੇ ਸਿਰਲੇਖ ਹੇਠ ਦਰਜ ਹੈ। (ਅ) ਕਤਾਹ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਿ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਦੀ ਵਿਧੀ ਇਹ ਹੈ— ਸੁਅੱਛ ਭਾਂਡੇ ‘ਚ ਤ੍ਰਿਭਾਵਲੀ (ਆਟਾ, ਉਤਮ ਮਿੱਠਾ ਤੇ ਘੀ ਇਕੋ ਜਿਹੇ ਪਾ ਕੇ) ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ (ਪੰਨਾ 15)। (ਅ) ਕਤਾਹ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਿ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਦੀ ਵਿਧੀ ਇਹ ਹੈ—ਸੁਅੱਛ ਭਾਂਡੇ ‘ਚ ਤ੍ਰਿਭਾਵਲੀ (ਆਟਾ, ਉਤਮ ਮਿੱਠਾ ਤੇ ਦੇਸੀ ਘਿਉ) ਬਰਾਬਰ ਤੌਲ ਦਾ ਲਵੇ। ਜਲ ਉਬਾਲ ਕੇ ਚਾਸ ਬਣਾ ਕੇ ਪੁਣ ਕੇ ਰੱਖੇ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। (ਸੰਤ ਸਮਾਜ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ ਪੰਨਾ 14)। ਪਾਵਨ ਤਨ ਪਾਵਨ ਕਰਿ ਬਾਨ। ਘ੍ਰਿਤ ਮੈਦਾ ਕੈ ਖੰਡ ਸਮਾਨ॥ ਕਰਿ ਕਤਾਹ ਜਪੁ ਪਾਠ ਸੁ ਠਾਨੇ। ਗੁਰ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਿ ਅਰਦਾਸ ਬਖਾਨੇ॥ (ਗੁਰਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ)। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਜਾਣਦੇ ਹੀ ਹਾਂ ਅਤੇ ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਹਵਾਲਿਆਂ ਤੋਂ ਵੀ ਸੱਪਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਕਤਾਹ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਲਈ ਘਿਉ, ਆਟਾ ਅਤੇ ਮਿੱਠਾ ਬਰਾਬਰ ਵਜ਼ਨ ਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜਲ, ਜੋ ਚਾਰ ਗੁਣਾਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਸਤੂਆਂ ਬਾਰੇ ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਕੀ ਵਿਚਾਰ ਹਨ ? ਕਿਆ ਮੈਦਾ, ਕਿਆ ਘਿਉ ਗੁਣ ਮਿੱਠਾ, ਕਿਆ ਮੈਦਾ, ਕਿਆ ਮਾਸੁ ॥ (ਮ:1, ਪੰਨਾ ੧੪੨)। ਹੁਣ ਆਪ ਜੀ ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਪੰਗਤੀ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ ਇਹ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿਉ ਕਿ ਕੇਹੜੀ ਵਸਤੂ ਉਤਮ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਵੇਂ ? ਅਨਪੁਤ ਬਾਬਿਆ ਦੀ ਤਾਂ ਮਜਬੂਰੀ ਸਮਝ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਬਾਣੀ ਦੀ ਸਹੀ ਵਿਆਖਿਆ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ। ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਕੀ ਮਜਬੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਆਪ ਜੀ ਵੀ ਉਹੋ ਜੇਹੀਆਂ ਬੋਧੀਆਂ ਦਲੀਲਾਂ ਹੀ ਦੇ ਰਹੇ ਹੋ? ਕੀ ਪਾਲਕ ਦੇ ਪਕੌੜੇ ਖਾਣ ਯੋਗ ਹਨ ? ਕੀ ਸਰੋਂ ਦਾ ਸਾਗ ਖਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ? ਸਲਾਦ ਬਾਰੇ ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਕੀ ਵਿਚਾਰ ਹਨ ? ਪਾਤੀ ਤੋਰੇ ਮਾਲਿਨੀ, ਪਾਤੀ ਪਾਤੀ ਜੀਉ ॥ (ਪੰਨਾ 479); ਕੀ ਦੁੱਧ ਅਤੇ ਦਹੀਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨੀ ਸਹੀ ਹੈ ? ਕੀ Streptococcus salivarius ssp thermophilus and Lactobacillus bulgaricus bacteria ਅਖੌਤੀ 84 ਲੱਖ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਹੈ ? ਆਪ ਜੀ ਇਹ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿਉ ਕਿ ਕਿਹੜਾ-ਕਿਹੜਾ ਅਨਾਜ ਅਤੇ ਦਾਲਾਂ ਖਾਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ ਤਾਂ ਜੋ ਜੀਵ ਹੱਤਿਆ ਦੇ ਦੋਸ਼ ਤੋਂ ਬਚਿਆ ਜਾ ਸਕੇ ? ਜੇਤੇ ਦਾਣੇ ਅੰਨ ਕੇ ਜੀਆ ਬਾਝੁ ਨ ਕੋਇ ॥ ਪਹਿਲਾ ਪਾਣੀ ਜੀਉ ਹੈ ਜਿਤੁ ਹਰਿਆ ਸਭੁ ਕੋਇ ॥ (ਮ:1, ਪੰਨਾ 472)। ਅਗੇ ਆਪ ਜੀ ਲਿਖਦੇ ਹੋ, ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਭਾਈ ਦਇਆ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਜੋ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਉਹ ‘ਸੁਧਰਦ ਮਾਰਗ ਗ੍ਰੰਥ’ ਅਤੇ ਕੁਝ ਪੁਰਾਤਨ ਹਸਤ ਲਿਖਤ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ... ਮਧ ਮਾਸ ਖਾਯ ਨਾਹੀ ॥ (ਪੰਨਾ 316)। ਬਾਬਿਓ ! ਮੰਨ ਗਏ ਤੁਹਾਡੀ ਸਕੀਮ ਨੂੰ, ਇੱਕ ਤੋਂ ਵੱਧ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇ ਕੇ ਲਿਖੀ ਅੱਧੀ ਪੰਗਤੀ ‘ਮਧ ਮਾਸ ਖਾਯ ਨਾਹੀ’। ਹੁਣ ਇਸ ਅੱਧੀ ਪੰਗਤੀ ਦੀ ਪੈੜ ਕਿਵੇਂ ਨੱਪੀਏ? ਆਓ ਤੁਹਾਡੀ ਅਗਲੀ ਪੰਗਤੀ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰੀਏ।

(4) ਰਹਿਤ ਨਾਮਾ ਭਾਈ ਦਇਆ ਸਿੰਘ

ਜੂਆ ਖੇਲੈ, ਮਦ ਪੀਐ ਸੋ ਨਰਕ ਮਹਿ ਜਾਵੈ... ਮਦਰਾ, ਮਾਸ ਕਉ ਛੁਹੈ ਨਾਹੀ॥

(316)

ਭਾਈ ਦਇਆ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਰਹਿਤ ਨਾਮੇ ਵਿਚ ‘ਜੂਆ ਖੇਲੈ, ਮਦ ਪੀਐ ਸੋ ਨਰਕ ਮਹਿ ਜਾਵੈ’ ਤਾਂ ਹੈ (ਰਹਿਤਨਾਮੇ ਪੰਨਾ 70)। ਪਰ ਦੂਜੀ ਪੰਗਤੀ ‘ਮਦਰਾ, ਮਾਸ ਕਉ ਛੁਹੈ ਨਾਹੀ’ ਨਹੀਂ ਲੱਭ ਸਕਿਆ ਪਰ ਇਸ ਪੰਗਤੀ ਨੂੰ ਲੱਭਦੇ- ਲੱਭਦੇ ਹੋਰ ਪੰਗਤੀਆਂ ਜਰੂਰ ਲੱਭ ਗਈਆਂ ਕਰੋ ਦਰਸ਼ਨ : ਤੁਰਕ ਕਾ ਮਾਸ ਖਾਇ ਐ ਬੇਸਯਾ ਭੋਗੇ, ਸੋ ਦੋਨੋਂ ਨਰਕ ਕੋ ਜਾਇ। (ਪੰਨਾ 71)। ਜੋ ਤੁਰਕ ਸੇ ਮਾਸ ਲੈਇਕੇ ਖਾਵੇ ਸੋ ਬੜਾ ਤਨਖਾਹੀਆ। ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹੇ ਅਪਕਰਮ-ਬੇਸਵਾ, ਮਦਰਾ, ਤੁਰਕ ਕਾ ਮਾਸ, ਜੂਆ ਕੀਆ ਹੈ ਸੋ ਤੋਂ ਅੰਤ ਕਾਲ ਮੈਂ ਅਤਿ ਦੁਖ ਪਾਵਤੇ ਹੈ। (ਪੰਨਾ 72)। ਖੰਡੇ ਪਾਹੁਲੀਆ, ਚਰਨ ਪਾਹੁਲੀਆ, ਕੁੱਠਾ ਔਰ ਸੂਰ ਪਾਲਿਆ ਨ ਖਾਇ। (ਪੰਨਾ 73)।

ਆਪ ਜੀ ਲਿਖਦੇ ਹੋ, ਬਾਲ ਅਵਸਥਾ ਸਮੇਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਜਨੇਊ ਪਹਿਨਣ ਤੋਂ

ਸਾਫ਼ ਇਨਕਾਰ ਕਰਕੇ, ਜਨੇਊ ਬਾਰੇ ਕਪਾਹ ਦੇ ਧਾਗੇ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਅਤੇ ਉਸ ਅਡੰਬਰ ਸਮੇਂ ਪਕਾਏ ਮਾਸ ਨੂੰ ਸਿੱਧੀ ਚੁਨੌਤੀ ਦਿੱਤੀ। (ਪੰਨਾ 319)

ਤਗੁ ਕਪਾਹੁ ਕਤੀਐ ਬਾਮੁਣੁ ਵਟੇ ਆਇ ॥

ਕੁਹਿ ਬਕਰਾ ਚਿੰਨ੍ਹ ਖਾਇਆ ਸਭੁ ਕੇ ਆਖੈ ਪਾਇ ॥ (ਮ:1, ਪੰਨਾ 471)

ਆਓ ਇਸ ਪੰਗਤੀ ਦੇ ਅਰਥ ਦੇਖੀਏ:

ਕਪਾਹ ਤੋਂ (ਭਾਵ, ਕਪਾਹ ਲਿਆ ਕੇ) ਧਾਗਾ ਕੱਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ (ਜਜਮਾਨ ਦੇ ਘਰ) ਆ ਕੇ (ਉਸ ਧਾਗੇ ਨੂੰ) ਵੱਟ ਦੇਂਦਾ ਹੈ। (ਘਰ ਆਏ ਹੋਏ ਸਾਰੇ ਅੰਗ-ਸਾਕਾਂ ਨੂੰ) ਬੱਕਰਾ ਮਾਰ ਕੇ ਤੇ ਚਿੰਨ੍ਹ ਕੇ ਖੁਆਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ; (ਘਰ ਦਾ) ਹਰੇਕ ਪ੍ਰਾਣੀ ਆਖਦਾ ਹੈ 'ਜਨੇਊ ਪਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ; ਜਨੇਊ ਪਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ'। (ਟੀਕਾਕਾਰ: ਪ੍ਰੋ ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ) ਇਹ ਤਾਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੇ ਹਲਾਤ ਦਾ ਵਰਣਨ ਹੈ। ਜਿਸ ਤੋਂ ਸਾਫ਼ ਜਾਹਰ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਸਮੇਂ ਮਹਿਤਾ ਕਾਲੂ ਜੀ ਦੇ ਘਰ ਕਾਫੀ ਰੋਣਕ ਸੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਮਾਸ ਵੀ ਚਿੰਨ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ।

ਭੋਜਨ ਹੋਤ ਅੰਨ ਇਕਠਾਈ। ਆਮਿਖ ਕਾਰਨ ਛਾਂਗ ਮੰਗਾਈ।

ਜੋ ਛੱਤ੍ਰੀ ਕਾਲੂ ਕੇ ਗਤੀ। ਸਭਿਨਿ ਅਮੰਤੂ ਦੀਨੇ ਖਾਤੀ॥5॥

(ਸ੍ਰੀ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ 'ਸੋਚਾ ਜੰਝੂ')

ਜਨੇਊ ਦਾ ਖੰਡਨ ਤਾਂ ਅਗਲੀ ਪੰਗਤੀ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਹੋਇ ਪੁਰਾਣਾ ਸੁਟੀਐ ਭੀ ਫਿਰਿ ਪਾਈਐ ਹੋਰੁ ॥

ਨਾਨਕ ਤਗੁ ਨ ਤੁਟਈ ਜੇ ਤਗਿ ਹੋਵੈ ਜੋਰੁ ॥੨॥

ਪੰਨਾ 322 ਦੇ ਅਰੰਭ ਵਿਚ ਤਾਂ ਆਪ ਜੀ ਆਪਣੇ ਪਹਿਲੇ ਵਿਚਾਰ ਦਾ ਹੀ ਦੁਹਰਾਉ ਕਰਦੇ ਹੋ, 'ਕਿ ਸਿਰੀਰਾਗੁ ਮਹਲਾ 1 ਰਾਹੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਅੰਗ ਨੰਬਰ 15 ਵਿਖੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮਾਸ ਇੱਕ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਰਸ ਹੈ। ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਸਰੀਰਕ ਰਸ ਬਿਆਨ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਖਾਣ ਵਾਲੇ ਪਦਾਰਥ ਮਾਸ ਨੂੰ ਇੱਕ ਵੱਡਾ ਰਸ ਮੰਨਿਆ ਹੈ ਜੋ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਮਾਰਗ ਦੇ ਪਾਥੀ ਲਈ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਕਰਨ ਵਿਚ ਇੱਕ ਬੁਹਤ ਵੱਡਾ ਵਿਘਨ ਹੈ'।

ਰਸੁ ਸੁਇਨਾ, ਰਸੁ ਰੁਪਾ ਕਾਮਣਿ, ਰਸੁ ਪਰਮਲ ਕੀ ਵਾਸੁ ॥

ਰਸੁ ਘੋੜੇ, ਰਸੁ ਸੇਜਾ ਮੰਦਰ, ਰਸੁ ਮੀਨਾ, ਰਸੁ ਮਾਸੁ ॥

ਏਤੇ ਰਸ ਸਰੀਰ ਕੇ, ਕੈ ਘਟਿ ਨਾਮ ਨਿਵਾਸੁ ॥੨॥ (ਮ:1, ਪੰਨਾ 15)

ਪਦ ਅਰਥ: ਰਸ—ਚਸਕਾ। ਰੁਪਾ—ਚਾਂਦੀ। ਕਾਮਣਿ—ਇਸਤ੍ਰੀ। ਪਰਮਲ—ਸੁਗੰਧੀ। ਪਰਮਲ ਕੀ ਵਾਸ—ਸੁਗੰਧੀ ਸੁੰਘਣੀ। ਮੰਦਰ—ਸੋਹਣੇ ਘਰ। ਏਤੇ—ਇਤਨੇ, ਕਈ। ਕੈ ਘਟਿ—ਕਿਸ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ? ੨।

ਬਾਬਾ ਇਕਬਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਇਹ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿਉ ਕਿ 'ਮਾਸ ਇੱਕ ਭਿਆਨਕ ਅਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਰਸ ਹੈ' ਆਪ ਜੀ, ਇਹ ਅਰਥ ਕਿਸ ਪਦ ਦਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ? ਇਸੇ

ਪੰਨੇ ਦੇ ਅਖੀਰ ਵਿਚ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਪੰਗਤੀਆਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇ ਕੇ,

ਮਾਸੁ ਮਾਸੁ ਕਰਿ ਮੂਰਖੁ ਝਗੜੇ ਗਿਆਨੁ ਧਿਆਨੁ ਨਹੀ ਜਾਣੈ॥

ਕਉਣੁ ਮਾਸੁ ਕਉਣੁ ਸਾਗੁ ਕਹਾਵੈ ਕਿਸੁ ਮਹਿ ਪਾਪ ਸਮਾਣੈ ॥

(ਮ: 1, ਪੰਨਾ 1228)

ਫਿਰ ਤੁਸੀਂ ਪੰਨਾ 323 ਦੇ ਅਰੰਭ ਵਿਚ ਲਿਖਦੇ ਹੋ, 'ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਮਾਸ ਦਾ ਝਗੜਾ ਮੂਰਖ ਹੀ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਜੇ ਆਤਮ-ਦਰਸੀ ਅਤੇ ਬ੍ਰਹਮਗਿਆਨੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਤਾਂ ਨਿਰੰਕਾਰ ਦੇ ਦੇਸ ਦੇ ਵਾਸੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਮਾਸ ਅਤੇ ਸਾਗ ਇੱਕ ਸਮਾਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਪਾਪ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦਾ। ਜੇ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਵੀ ਇਸ ਹੀ ਸਿੱਟੇ ਤੇ ਪਹੁੰਚਣਾ ਸੀ ਤਾਂ ਬੇ-ਲੋੜੀਆਂ ਅਤੇ ਸਿਆਣਪ ਤੋਂ ਸੋਖਣੀਆਂ ਦਲੀਲਾਂ ਨਾਲ 90 ਸਫੇ ਕਾਲੇ ਕਰਨ ਦੀ ਕੀ ਲੋੜ ਸੀ?'

ਕਾਲੇ ਹੋਏ ਸਫੇ ਹਜ਼ਾਰ, ਪੜ੍ਹਨਯੋਗ ਨਾ ਮਿਲਦੇ ਚਾਰ।

334 ਪੰਨਾ ਤੇ ਆਪ ਜੀ ਲਿਖਦੇ ਹੋ, 'ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਵਿਚ ਜਿੰਨੇ ਵੀ ਆਤਮ-ਦਰਸੀ ਮਹਾਪੁਰਸ਼, ਗੁਰਮੁਖ ਅਤੇ ਗੁਰਸਿੱਖ ਹੋਏ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪ ਮਾਸ ਦਾ ਸੇਵਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਦੂਸਰਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਇਸ ਦੇ ਸੇਵਨ ਤੋਂ ਵਰਜਿਆ ਹੈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੁਝ ਕੁ ਉਦਾਹਰਣ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ: ਆਪ ਨੇ 30 ਆਤਮ ਦਰਸੀ ਮਹਾਪੁਰਸ਼ ਅਤੇ ਸੰਪ੍ਰਦਾਵਾਂ ਦੀ ਲਿਸਟ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਪੰਨਾ 323 ਤੇ ਆਪ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ 'ਮਾਸ ਦਾ ਝਗੜਾ ਮੂਰਖ ਹੀ ਕਰਦੇ ਹਨ' ਅਤੇ ਹੁਣ ਲਿਖਦੇ ਹੋ ਕਿ ਇਹ ਆਤਮ ਦਰਸੀ

ਦੂਸਰਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਇਸ ਦੇ ਸੇਵਨ ਤੋਂ ਵਰਜਦੇ ਸਨ ਤਾਂ ਫਿਰ ਇਹ ਮੂਰਖ ਕੌਣ ਹੋਏ? ਆਪ ਨੇ ਜੋ ਲਿਸਟ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਉਸ ਵਿਚ ਨੰ:1 ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ, ਨੰ: 2 ਪੰਜ ਪਿਆਰੇ ਅਤੇ ਨੰ: 26 ਤੇ ਗਿ: ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਖ਼ਾਲਸਾ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਜੀ ਦਾ ਨਾਮ ਦਰਜ ਹੈ।

(1) ਲੈ ਤੁਰਕਨ ਤੇ ਮਾਸ ਜੁ ਖਾਵਹਿ। ਬਿਨ ਗੁਰ ਸ਼ਬਦ ਬਚਨ ਜੋ ਗਵਾਹਿ।

ਤਨਖਾਹਨਾਮਾ ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ (ਰਹਿਤਨਾਮੇ ਪੰਨਾ 58)। 'ਲੈ ਤੁਰਕਨ ਤੇ ਮਾਸ ਜੁ ਖਾਵਹਿ' ਤੋਂ ਭਾਵ ਕੁੱਠੇ ਤੋਂ ਹੈ ਨਾਕਿ ਮਾਸ ਖਾਣ ਦੀ ਮਨਾਹੀ।

(2) ਤੁਰਕ ਕਾ ਮਾਸ ਖਾਇ ਔ ਬੇਸਯਾ ਭੋਗੇ, ਸੇ ਦੋਨੋਂ ਨਰਕ ਕੋ ਜਾਇ। ਜੇ ਤੁਰਕ ਸੇ ਮਾਸ ਲੈਇਕੇ ਖਾਵੇ ਸੇ ਬੜਾ ਤਨਖਾਹੀਆ। ਅਤੇ ਖੰਡੇ ਪਾਹੁਲੀਆ, ਚਰਨ ਪਾਹੁਲੀਆ, ਕੁੱਠਾ ਔਰ ਸੂਰ ਪਾਲਿਆ ਨ ਖਾਇ। ਰਹਿਤ ਨਾਮਾ ਭਾਈ ਦਯਾ ਸਿੰਘ (ਰਹਿਤਨਾਮੇ ਪੰਨਾ 72)। ਕੁਸਿਆ ਮਾਸ ਨ ਖਾਈਐ, ਪਾਲਿਆ ਖਾਇ ਨ ਸੂਰ। ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ (ਰਹਿਤਨਾਮੇ ਪੰਨਾ 142)।

(26) ਕੁੱਠਾ-ਮੁਸਲਮਾਨ ਦੇ ਕਲਮੇ ਵਾਲਾ ਜਿਥਾ ਕੀਤਾ ਮਾਸ ਨਹੀ ਖਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ... ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੀ ਏਨੀ ਪੋਠੋਹਾਰ ਵਿਚ ਸ਼ਰ੍ਹਾ ਸੀ ਜੋ ਕਿਸੇ ਕੁੱਕੜੀ ਮਰਵਾਉਣੀ ਹੋਵੇ, ਬੱਕਰਾ ਮਰਵਾਉਣਾ ਹੋਵੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਹਲਾਲ ਕਰਦੇ ਸਨ ਕਲਮਾਂ ਪੜ੍ਹਕੇ ਤੇ ਫਿਰ ਉਹ ਖਾਂਦੇ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਮਹਾਰਾਜ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਗੱਲ ਤੋਂ ਬਿਵਰਤਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਉਸ ਦਾ ਉਤਰ ਦੇਣ ਵਾਸਤੇ ਝਟਕਾ ਬਣਾਇਆ ਹੈ... ਰਹਿਤਨਾਮਿਆਂ ਦੀ ਰੀਤੀ ਅਨੁਸਾਰ 'ਕੁੱਠਾ' ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੇ ਕਲਮੇ ਵਾਲਾ ਤੇ ਕਿਸੇ ਹਿੰਦੂ ਦਾ ਮਾਰਿਆ ਹੋਇਆ, ਜੋ ਸਿੱਖ ਨੇ ਝਟਕਾ ਨਹੀ ਕੀਤਾ ਭਾਵ ਆਪਣੇ ਹੱਥੀ ਨਹੀ ਮਾਰਿਆ ਉਸ ਮਾਸ ਨੂੰ ਖਾਣ ਵਾਲਾ, ਚੌਥੀ ਬੱਜਰ ਕੁਰਹਿਤ ਵਾਲਾ ਤਨਖਾਹੀਆ ਹੈ... ਜੋ ਕਿਤੇ ਧਰਮ ਦੀ ਰਖਿਆ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਜੰਗ ਦੇ ਕਾਰਨ ਅੰਨ ਆਦਿ ਨਾ ਮਿਲੇ ਤੇ ਪ੍ਰਾਣ ਰੱਖਿਆ ਵਾਸਤੇ ਖਾਣਾ ਪਵੇ ਤਾਂ ਹੱਥੀ ਝਟਕਾ ਕਰ ਕੇ ਪ੍ਰਾਣ ਬਚਾਏ। ਉਹ ਭੀ ਜੋ ਕਰਕੇ ਚਿਤ ਚਾਹੇ ਤਾਂ ਜਾਂ ਜਿਸ ਨੇ ਉਥੇ ਵੀ ਛਕਣਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਵੀ ਹੱਥੀ ਝਟਕਾ ਕਰਕੇ। (ਗੁਰਬਾਣੀ ਪਾਠ ਦਰਪਣ ਪੰਨਾ 66, ਕਰਤਾ; ਸ੍ਰੀ ਮਾਨ ਪੰਥ ਰਤਨ ਗਿ: ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਖ਼ਾਲਸਾ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ)

ਝੂਠ ਨ ਬੋਲਿ ਪਾਭੋ ਸਚੁ ਕਹੀਐ ॥(904)

ਮੁੱਖ ਬੰਦ ਵਿਚ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਹੋਰਨਾ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਡਾ: ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ (ਸਾਬਕਾ ਡੀਨ ਪੀ ਏ ਯੂ) ਦਾ ਧੰਨਵਾਦ ਵੀ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਆਓ ਡਾ: ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਮੀਟ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰ ਵੀ ਜਾਣ ਲਈਏ:

Gurbani tells us that the claim of vegetarians to be superior or holier persons than nonvegetarians does not stand the test of logic. A vegetarian eats grains and all grains have life. The grains grow to multiply their species like other living beings. We drink water which is the cause of all life on this earth and contains many living organisms. Drinking of water has to be given up by those who claim that they are perfect vegetarians. People consume milk which is not a vegetarian product; it comes from animals therefore such persons cannot claim to be strictly vegetarian. The futility of arguing over this issue is mentioned in Gurbani in the following words:

ਮਾਸੁ ਮਾਸੁ ਕਰਿ ਮੂਰਖੁ ਝਗੜੇ ਗਿਆਨੁ ਧਿਆਨੁ ਨਹੀ ਜਾਣੈ ॥

ਕਉਣੁ ਮਾਸੁ ਕਉਣੁ ਸਾਗੁ ਕਹਾਵੈ ਕਿਸੁ ਮਹਿ ਪਾਪ ਸਮਾਣੈ ॥(1228)

The Sikh Faith Questions and Answers p. 139

ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇ ਕੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਬਾਬਾ ਫਰੀਦ ਜੀ ਨੇ ਬਾਰਾਂ-ਬਾਰਾਂ ਸਾਲ ਜੰਗਲਾਂ ਵਿੱਚ ਤਪ ਕੀਤੇ (ਪੰਨਾ 348) ਕਰੇ ਬਾਬਾ ਫਰੀਦ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ:

ਫਰੀਦਾ ਜੰਗਲੁ ਜੰਗਲੁ ਕਿਆ ਭਵਹਿ, ਵਣਿ ਕੰਡਾ ਮੋਤੇਹਿ ॥

ਵਸੀ ਰਬੁ ਹਿਆਲੀਐ, ਜੰਗਲੁ ਕਿਆ ਚੁਢੇਹਿ ॥੧੯॥(ਪੰਨਾ ੧੩੭੮)

ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਪਿਛਲੇ ਸਮੇਂ ਵੱਲ ਝਾਤ ਮਰੀਏ ਤਾਂ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮਾਸ ਖਾਣ ਵਾਲਿਆਂ ਤੇ ਨਾਂ ਖਾਣ ਵਾਲਿਆਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਕੌਮ ਵਾਸਤੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸ਼ਲਾਘਾ ਯੋਗ ਕੰਮ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਵਿੱਚ ਮਾਸ ਖਾਣ ਜਾਂ ਨਾਂ ਖਾਣ ਦਾ ਕੋਈ ਮਸਲਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਤਾਂ ਕੁਝ ਗੁਰਮਤਿ ਸਿਧਾਂਤ ਤੋਂ ਅਨਜਾਣ ਲੋਕਾਂ ਨੇ

ਬੇਫਜ਼ੂਲ ਦਾ ਵਾਦ-ਵਿਵਾਦ ਖੜਾ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਫਜ਼ੂਲ ਦੇ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਉਲਝਾਅ ਕੇ ਅਜਿਹੇ ਬਾਬੇ ਆਪ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਕਮਾਈ ਤੇ ਡੇਰਿਆਂ ਤੇ ਠਾਠਾਂ ਵਿੱਚ ਠਾਠਾਂ ਮਾਰ ਰਹੇ ਹਨ ਪਰ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਮਾਸ ਖਾਣ ਜਾਂ ਨਾਂ ਖਾਣ ਦੇ ਚੱਕਰ ਵਿੱਚ ਪਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦਾ ਖਾਣਾ ਖਾਣ ਬਾਰੇ ਬੜਾ ਸਿਧਾ ਸਾਧਾ ਸਿਧਾਂਤ ਹੈ :

ਬਾਬਾ ਹੋਰੁ ਖਾਣਾ ਖੁਸੀ ਖੁਆਰੁ ॥
ਜਿਤੁ ਖਾਧੈ ਤਨੁ ਪੀਤੀਐ ਮਨ ਮਹਿ ਚਲਹਿ ਵਿਕਾਰ ॥੧॥
ਰਹਾਉ ॥(ਮ:੧,ਪੰਨਾ ੧੬)

ਪਰ ਬੂਠ ਬੋਲਣ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਹੱਡਾ-ਰੋੜੀ ਵਿੱਚ ਮਰੇ ਹੋਏ ਡੰਗਰ ਨੂੰ ਖਾਣ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਆਖਿਆ ਹੈ। ਗੁਰਸ਼ਬਦ ਹੈ :

ਸਲੋਕੁ ॥ ਕੁਤੁ ਬੋਲਿ ਮੁਰਦਾਰੁ ਖਾਇ ॥ ਅਵਰੀ ਨੇ ਸਮਝਾਵਣਿ ਜਾਇ ॥
ਮੁਠਾ ਆਪਿ ਮੁਹਾਏ ਸਾਥੈ ॥ ਨਾਨਕ ਐਸਾ ਆਗੂ ਜਾਪੈ ॥੧॥ (ਮ:੧,ਪੰਨਾ ੧੪੦)॥

ਹੈਰਾਨੀ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿੱਚ ਬੈਠ ਕੇ ਗੁਰਮਤਿ ਸਿਧਾਂਤ ਦਾ ਗਲਤ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਨ ਅਤੇ ਹਿੰਦੂ ਮਿਥਿਹਾਸਿਕ ਅਖੌਤੀ ਕਰਾਮਾਤੀ ਸਾਖੀਆਂ ਸੁਣਾਉਣ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਮਾਸ ਖਾਣ ਜਾਂ ਨਾਂ ਖਾਣ ਦੇ ਵਿਵਾਦ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਉਲਝਾਉਣ ਵਾਲੇ ਬਾਬੇ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਨਾਂ ਹੇਠ ਵਿਦਿਅਕ ਅਦਾਰੇ ਵੀ ਚਲਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਸਵਾਲ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਦਾਰਿਆਂ 'ਚ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਕੀ ਉਹ ਸਿੱਖ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਦੇ ਹੋਣਗੇ ਜਾਂ ਕਾਂਸੀ, ਬਨਾਰਸ ਦੇ ਕੇਸਾਧਾਰੀ ਹਿੰਦੂ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਦੇ ? ਕਾਸ਼! ਸਿੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਇਹ ਚੇਤਨਾ ਛੇਤੀ ਆਵੇ ਕਿ ਉਹ ਧਾਰਮਿਕ ਪਹਿਰਾਵੇ ਹੇਠ ਬੂਠ ਬੋਲਣ ਵਾਲਿਆਂ ਬਾਬਿਆਂ, ਅਸੰਤਾਂ ਦੀ ਪਹਿਚਾਣ ਕਰਨ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਦੇਣ।

ਅੰਤਮ ਅਰਦਾਸਾਂ ਦੇ ਸਮਾਗਮਾਂ ਉਪਰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਬੇਅਦਬੀ

ਗੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਬਰਾੜ, Cambridge, Ontario, Canada.

brarags@rogers.com, 519-653-2588

ਇਹ ਲੇਖ ਲਿਖਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਂ ਹਮੇਸ਼ਾ ਹੀ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਬਣਾ ਕੇ ਰੱਖਦਾ ਸੀ ਕਿ ਮੇਰੇ ਕੌਮ ਪ੍ਰਤੀ ਫਰਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਹੋਰ ਨਿਭਾ ਦੇਵੇ ਅਤੇ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਘਰ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਂਤੀ ਪੂਰਵਕ ਜਿੰਦਗੀ ਬਤੀਤ ਕਰਦਾ ਰਹਾਂ। ਇਕ ਦਿਨ ਜਦ ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ, ਜੋ ਸਿਰਫ ਦੇਖਣ ਨੂੰ ਹੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਪਰ ਉਹ ਮਨਮੱਤ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਹੀ ਹੈ, ਵਿੱਚ ਅੰਤਮ ਅਰਦਾਸ ਵਾਸਤੇ ਗਿਆ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਮਨ ਅੰਦਰ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਪਰਪੱਕ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਜੇ ਕੌਮ ਪ੍ਰਤੀ ਮੇਰੇ ਫਰਜ਼ ਹਨ ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਆਪ ਹੀ ਕਰਨੇ ਪੈਣੇ ਹਨ।

ਆਪਣੇ ਹਥੀ ਆਪਣਾ ਆਪੇ ਹੀ ਕਾਜੁ ਸਵਾਰੀਐ॥੨੦॥ (ਪੰਨਾ ੪੭੪)

ਅੰਤਮ ਅਰਦਾਸ ਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਮਾਗਮਾਂ ਵਿੱਚ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਉਹ ਦੁਰਗਤ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਿਸਦਾ ਵਰਨਣ ਕਰਨਾ ਵੀ ਬਹੁਤ ਹੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੈ। ਆਮ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਇਹ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਾ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਵੀ ਇਕ ਪੌਰਾਣਿਕ ਵਿਚਾਰਾਂ ਵਾਲਾ ਧਰਮ ਹੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਰੱਬ, ਧਰਮਰਾਜ, ਚਿਤਰਗੁਪਤ, ਆਤਮਾ ਦਾ ਸਕੰਲਪ ਕੋਈ ਨਵਾਂ ਨਹੀਂ ਬਲਕੇ ਉਹੀ ਹੈ ਜੋ 1469 ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸੀ। ਇਕ ਪਾਸੇ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋਏ ਬੱਕਦੇ ਨਹੀਂ ਕਿ ਸਾਡੇ ਧਰਮ ਵਿੱਚ ਹਰ ਇਕ ਗੱਲ ਨਵੀਂ ਹੈ; “ਮਾਰਿਆ ਸਿਕਾ ਜਗਤਿ ਵਿਚਿ ਨਾਨਕ ਨਿਰਮਲ ਪੰਥੁ ਚਲਾਇਆ”, ਪਰ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਉਹ ਸਾਰੀ ਮਨਮਤਿ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਜੋ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਦੀ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਮੂਲਾਂ ਹੀ ਉਲਟ ਹੈ। ਇਹ ਦੂਰਰਾ ਮਾਪਦੰਡ ਕਿਉਂ?

ਅੱਜ ਅਸੀਂ ਅੰਤਮ ਅਰਦਾਸ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦੀਆਂ ਕੁਝ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਰੋਧੀ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੀ ਪੜਚੋਲ ਕਰਾਂਗੇ। ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਇਸ ਗੱਲ ਤੇ ਜੋਰ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ “ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਜੀਓ ਇਸ ਪ੍ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਜਗ੍ਹਾ ਦਿਓ” ਅਤੇ ਜੋਰ ਸ਼ੇਰ ਨਾਲ ਗ੍ਰੰਥੀ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਸੱਜਣ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਵਾਰ ਵਾਰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਭਾਈ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹੋ ਅਤੇ ਸੁਣੋ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਪੜੀ ਸੁਣੀ ਬਾਣੀ ਦਾ ਭਾਵ ਵਿਛੜੀ ਹੋਈ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਮਿਲਣਾ ਹੈ? ਵੀਚਾਰਨ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਤਾਂ ਇਹ ਕਿ ਕੀ ਪਰਮਾਤਮਾ ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਸਾਡੇ ਵਾਂਗ ਹੱਥ ਪੈਰ ਹਨ? ਜਿਸ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਨਿਵਾਸ ਕਰਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਅਸੀਂ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਰੋਧੀ

ਕੁੱਕਰਮ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਕੀ ਪਰਮਾਤਮਾ ਕਿਤੇ ਦੂਰ ਨਿਵਾਸ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਆਪਣੀ ਬਣਾਈ ਸ਼ਿਸ਼ਟੀ ਤੋਂ ਦੂਰ ਹੈ, ਜਿਥੇ ਵਿਛੜੀ ਹੋਈ ਆਤਮਾ ਨੇ ਪਹੁੰਚਣਾ ਹੈ?

**ਸਹਸ ਤਵ ਨੈਨ, ਨਨ ਨੈਨ ਹਰਿ ਤੋਹਿ ਕਉ, ਸਹਸ ਮੂਰਤਿ, ਨਨਾ ਏਕ ਤੁਹੀ॥
ਸਹਸ ਪਦ ਬਿਮਲ, ਨਨ ਏਕ ਪਦ, ਗੰਧ ਬਿਨੁ, ਸਹਸ ਤਵ ਗੰਧ, ਇਵ ਚਲਤ ਮੋਹੀ॥੨॥ ਸਭ ਮਹਿ ਜੋਤਿ, ਜੋਤਿ ਹੈ ਸੋਇ ॥ ਤਿਸ ਦੇ ਚਾਨਣਿ, ਸਭ ਮਹਿ ਚਾਨਣੁ ਹੋਇ ॥ [P.13]**

(ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਆਪਕ ਹੋਣ ਕਰਕੇ) ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਤੇਰੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਹਨ (ਪਰ, ਨਿਰਾਕਾਰ ਹੋਣ ਕਰਕੇ, ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ !) ਤੇਰੀਆਂ ਕੋਈ ਅੱਖਾਂ ਨਹੀਂ। ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਤੇਰੀਆਂ ਸ਼ਕਲਾਂ ਹਨ, ਪਰ ਤੇਰੀ ਕੋਈ ਭੀ ਸ਼ਕਲ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਤੇਰੇ ਸੋਹਣੇ ਪੈਰ ਹਨ, (ਪਰ ਨਿਰਾਕਾਰ ਹੋਣ ਕਰਕੇ) ਤੇਰਾ ਇੱਕ ਭੀ ਪੈਰ ਨਹੀਂ। ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਤੇਰੇ ਨੱਕ ਹਨ, ਪਰ ਤੂੰ ਨੱਕ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਹੀ ਹੈਂ। ਤੇਰੇ ਅਜੇਹੇ ਕੋਤਕਾਂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਹੈਰਾਨ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ੨। ਸਾਰੇ ਜੀਵਾਂ ਵਿੱਚ ਇਕੋ ਉਹੀ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਜੋਤੀ ਵਰਤ ਰਹੀ ਹੈ। ਉਸ ਜੋਤਿ ਦੇ ਪਰਕਾਸ਼ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਜੀਵਾਂ ਵਿੱਚ ਚਾਨਣ (ਸੂਝ-ਬੂਝ) ਹੈ। ਪਰ ਇਸ ਜੋਤਿ ਦਾ ਗਿਆਨ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਨਾਲ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਅੰਕ ਤੋਂ ਹੀ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਤਾਂ ਇਹ ਇਲਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਪਰਮਾਤਮਾ ਤਾਂ ਸਰਬ ਵਿਆਪਕ ਹੈ। ਉਹ ਕਿਤੇ ਸੱਤਵੇਂ ਅਸਮਾਨ ਤੇ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਫਿਰਕੇ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਏਕੰਕਾਰੁ-ਏਕ ਓਅੰਕਾਰ, ਉਹ ਇਕ ਓਅੰ ਜੋ ਇਕ-ਰਸ ਹੈ, ਜੋ ਹਰ ਥਾਂ ਵਿਆਪਕ ਹੈ। ਸੋ, "ੴ" ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ "ਇਕ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ, ਜੋ ਇਕ-ਰਸ ਵਿਆਪਕ ਹੈ"।

ਜੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਇਕ ਰਸ ਵਿਆਪਕ ਹੈ ਤਾਂ ਆਤਮਾ ਦਾ ਆਉਣਾ ਤੇ ਜਾਣਾ ਕਿਵੇਂ ਹੋਇਆ? ਜੇ ਮੂੜਮਤ ਹੋ ਕੇ ਇਹ ਮੰਨ ਵੀ ਲਈਏ ਕੇ ਆਤਮਾ ਜਰੂਰ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਪ੍ਰਤੀ ਦਿਤੇ ਵਿਚਾਰ ਨੂੰ ਬੂਠ ਕਹਿ ਰਹੇ ਹੋਵਾਂਗੇ ਕਿ ਪ੍ਰਭੂ ਸਰਬਵਿਆਪਕ ਹੈ। ਆਤਮਾ ਦਾ ਜਾਣਾ ਇਹ ਸਿਧ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਧਰਤੀ ਦੇ ਉਸ ਟੁਕੜੇ ਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਹੋਂਦ ਨਹੀਂ ਜਿਥੋਂ ਆਤਮਾ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਜਾਣ ਦੀ ਜਰੂਰਤ ਕਿਉਂ ਪਵੇ? ਇਕ ਗੱਲ ਜਰੂਰ ਹੈ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਬੁਠੀਆਂ ਪ੍ਰੰਪਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਚਲਦੇ ਰੱਖਣ ਵਾਸਤੇ ਸਾਡਾ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਗੱਲੀਂ ਬਾਤੀਂ ਕਿਧਰੇ ਭੇਜਣਾ ਮਜਬੂਰੀ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਮੁਆਫ ਕਰਨ ਕਿਉਂਕੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੱਚ ਨੂੰ ਕਬੂਲਣ ਨਾਲ ਵੱਡੀਆਂ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨਾਂ (ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਕਮੇਟੀਆਂ) ਦੀ ਮੁਨਾਫੇ ਵਿੱਚ ਘਾਟਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

ਕੀ ਅਸੀਂ ਆਤਮਾ ਦੇ ਅਰਥ ਕਿਸੇ ਅਨਮਤੀ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿੱਚੋਂ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਲੈ ਰਹੇ? ਜੇ ਅਸੀਂ ਆਤਮਾ ਦੇ ਅਰਥ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਸਮੁੱਚੀ ਬਾਣੀ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਕਰਾਂਗੇ ਤਾਂ ਇਹ ਸਮੱਸਿਆ ਦੀ ਜੜ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ। ਪਰ ਜੇ ਅਸੀਂ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ਆਪ ਪੜ੍ਹਨਾਂ ਅਤੇ ਵਿਚਾਰਨਾਂ ਹੀ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਭੁਲੇਖਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਨਿਕਲਣਾ ਅਸੰਭਵ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਪਾਠ, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਕਮੇਟੀਆਂ ਭਾਵ ਵੱਡੀਆਂ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨਾਂ ਤੋਂ ਕਰਵਾਉਣ ਵਿੱਚ ਧਰਮ ਸਮਝਦੇ ਹਾਂ। ਇਕ ਹੋਰ ਸ਼ਬਦ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ;

**ਤੂੰ ਘਟ ਘਟ ਅੰਤਰਿ, ਸਰਬ ਨਿਰੰਤਰਿ ਜੀ, ਹਰ ਏਕੋ ਪੁਰਖੁ ਸਮਾਣਾ ॥[P. 11]
ਹੇ ਹਰੀ ! ਤੂੰ ਸਰਬ ਵਿਆਪਕ ਹੈਂ; ਤੂੰ ਸਾਰੀ ਸ਼ਿਸ਼ਟੀ ਵਿੱਚ ਇਕ-ਰਸ ਮੌਜੂਦ ਹੈਂ, ਤੂੰ ਇਕ ਆਪ ਹੀ ਸਭ ਵਿੱਚ ਸਮਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈਂ।**

ਆਓ ਆਪਾਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਤੋਂ ਫਿਰ ਪੁਛਦੇ ਹਾਂ (ਉਹ ਸੱਜਣ ਮਾਫ ਕਰਨ ਜਿਹੜੇ ਦੇਖਣ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਲਗਦੇ ਹਨ ਪਰ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਅਖੌਤੀ ਸੰਤ, ਬ੍ਰਹਮਗਿਆਨੀ, ਸਾਧ ਦੇ ਚੇਲੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਲਿਖੀ ਬਾਣੀ ਦਾ ਵੀ ਬਿਲਕੁਲ ਪਤਾ ਨਹੀਂ)

ਜਬ ਹਮ ਹੋਤੇ ਤਬ ਤੁਮ ਨਾਹੀ, ਅਬ ਤੁਮ ਹਰੁ ਹਮ ਨਾਹੀ॥

ਅਬ ਹਮ ਤੁਮ ਏਕ ਭਏ ਹਰਿ, ਏਕੈ ਦੇਖਤ ਮਨੁ ਪਤੀਆਹੀ॥੧॥ [P. 339]

ਜਿਤਨਾ ਚਿਰ ਅਸੀ ਕੁਝ ਬਣੇ ਫਿਰਦੇ ਹਾਂ (ਭਾਵ, ਹਉਮੈ ਅਹੰਕਾਰ ਕਰਦੇ ਹਾਂ) ਤਦ ਤਕ (ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ !) ਤੂੰ ਸਾਡੇ ਅੰਦਰ ਪਰਗਟ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ (ਆਪਣਾ ਚਾਨਣ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ), ਪਰ ਜਦੋਂ ਹੁਣ ਤੂੰ ਆਪ (ਸਾਡੇ ਵਿਚ) ਨਿਵਾਸ ਕੀਤਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਵਿਚ ਉਹ ਪਹਿਲੀ ਹਉਮੈ ਨਹੀਂ ਰਹੀ। ਹੁਣ (ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ !) ਤੂੰ ਤੇ ਅਸੀ ਇੱਕ-ਰੂਪ ਹੋ ਗਏ ਹਾਂ, ਹੁਣ ਤੈਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਸਾਡਾ ਮਨ ਮੰਨ ਗਿਆ ਹੈ (ਕਿ ਤੂੰ ਹੀ ਤੂੰ ਹੈਂ, ਤੈਥੋਂ ਵੱਖਰੇ ਅਸੀ ਕੁਝ ਭੀ ਨਹੀਂ ਹਾਂ)। ੧।

ਜਦ ਪਰਮਾਤਮਾ ਹੈ ਹੀ ਇਕ ਰਸ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਸਾਜੀ ਹੋਈ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਿਚ ਆਪ ਹੀ ਸਮਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਤਾਂ ਆਤਮਾ ਦੇ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਜਗਾ ਜਾਂ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਜਾਣ ਦਾ ਕਾਹਦਾ ਝਗੜਾ। ਜਦੋਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਅਰਥ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਧਰਮ ਦੇ ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਸਹੀ ਸਮਝ ਨਾ ਪੈ ਕੇ ਕਿਸੇ ਅਨਮਤੀ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਾਲੀ ਸੋਚ ਸਾਡੇ ਪੱਲੇ ਪੈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਅਸੀਂ ਉਸ ਨੂੰ ਹੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਵੀਚਾਰਧਾਰਾ ਮੰਨ ਕੇ ਕਬੂਲ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ ਜੋ ਅਸਲ ਵਿਚ ਗਲਤ ਹੈ। ਹੋਰ ਤਾਂ ਹੋਰ ਇਕ ਸਿਖ ਸੰਸਥਾ ਜਿਹੜੀ ਕਾਫੀ ਮਕਬੂਲ ਹੈ ਆਪਣੀ ਇਕ ਕਿਤਾਬ ਵਿਚ ਇਥੋਂ ਤਕ ਲਿਖਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਪ੍ਰਾਣੀ ਇਸ ਧਰਤੀ ਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਸਿਮਰਦਾ ਤਾਂ ਮਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਸ ਦੀ ਆਤਮਾ ਪ੍ਰਭੂ ਵਿਚ ਲੀਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਸਗੋਂ (ਸਜਾ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ) ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਚਲੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਨਮ ਮਰਨ ਦੇ ਚੱਕਰ ਵਿਚ ਪਈ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਉਹ ਪਰਮਾਤਮਾ ਵਿਚ ਲੀਨ ਨਹੀਂ ਹੋ ਜਾਂਦੀ। ਹੁਣ ਸਵਾਲ ਖੜਾ ਇਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਅੱਗੇ (ਪਰਲੋਕ) ਆਤਮਾ ਵਾਸਤੇ ਸਰੀਰ ਦੀ ਉਪਲਬਧੀ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਕੀ ਪਰਮਾਤਮਾ ਜਲਦੀ ਜਲਦੀ ਇਕ ਹੋਰ ਸਰੀਰ ਪੈਦਾ ਕਰਨਗੇ ਅਤੇ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਫਿਟ ਕਰਨਗੇ? ਦੂਜੀ ਗੱਲ ਇਹ ਪ੍ਰਚਾਰੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੀ ਪਤੀ ਸੁਣੀ ਬਾਣੀ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਮਰੇ ਹੋਏ ਪ੍ਰਾਣੀ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਕਿਤੇ ਅਸੀਂ ਵੀ ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਠੱਗੀ ਵਿਚ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਆ ਗਏ ਜਿਸ ਬਾਰੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਸਾਨੂੰ ਸਾਵਧਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ?

ਸਲੋਕੁ ਮਃ ੧ ॥ ਜੇ ਮੋਹਾਕਾ ਘਰੁ ਮੁਹੈ ਘਰੁ ਮੁਹਿ ਪਿਤਰੀ ਦੇਇ ॥ ਅਗੈ ਵਸਤੁ ਸਿਵਾਣੀਐ ਪਿਤਰੀ ਚੋਰ ਕਰੇਇ ॥ ਵਧੀਅਹਿ ਹਥ ਦਲਾਲ ਕੇ ਮੁਸਫੀ ਏਹ ਕਰੇਇ ॥

ਨਾਨਕ ਅਗੈ ਸੋ ਮਿਲੈ ਜਿ ਖਟੇ ਘਾਲੇ ਦੇਇ ॥੧॥ [P. 472]

ਅਰਥ :—ਜੇ ਕੋਈ ਠੱਗ ਪਰਾਇਆ ਘਰ ਠੱਗੇ, ਪਰਾਏ ਘਰ ਨੂੰ ਠੱਗ ਕੇ (ਉਹ ਪਦਾਰਥ) ਆਪਣੇ ਪਿਤਰਾਂ ਦੇ ਨਮਿਤ ਦੇਵੇ, ਤਾਂ (ਜੇ ਸੱਚ-ਮੁੱਚ ਪਿਛਲਿਆਂ ਦਾ ਦਿੱਤਾ ਅੱਪੜਦਾ ਹੀ ਹੈ ਤਾਂ) ਪਰਲੋਕ ਵਿਚ ਉਹ ਪਦਾਰਥ ਸਿਵਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ ਪਿਤਰਾਂ ਨੂੰ (ਭੀ) ਚੋਰ ਬਣਾਂਦਾ ਹੈ (ਕਿਉਂਕਿ ਉਹਨਾਂ ਪਾਸੋਂ ਚੋਰੀ ਦਾ ਮਾਲ ਨਿਕਲ ਆਉਂਦਾ ਹੈ)। (ਅਗੋਂ) ਪ੍ਰਭੂ ਇਹ ਨਿਆਂ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ (ਇਹ ਚੋਰੀ ਦਾ ਮਾਲ ਅਪੜਾਣ ਵਾਲੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ) ਦਲਾਲ ਦੇ ਹੱਥ ਵੱਢੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਹੇ ਨਾਨਕ ! (ਕਿਸੇ ਦਾ ਅਪੜਾਇਆ ਹੋਇਆ ਅੱਗੇ ਕੀਹ ਮਿਲਣਾ ਹੈ ?) ਅਗਾਂਹ ਤਾਂ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਉਹੀ ਕੁਝ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਜੋ ਖੱਟਦਾ ਹੈ, ਕਮਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ (ਹੱਥੀ) ਦੇਂਦਾ ਹੈ। ੧।

ਕੀ ਅਸੀਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਵਿਅੰਗ ਮਈ ਤਰੀਕੇ ਤੋਂ ਇਹ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ ਕਿ ਕੋਈ ਕਿਸੇ ਵਾਸਤੇ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਅਪੜਾ ਸਕਦਾ ਸਗੋਂ ਇਹ ਤਾਂ ਪੁਰਾਣੇ ਧਾਰਮਿਕ ਆਗੂਆਂ ਦੀ ਇਕ ਠੱਗ ਨੀਤੀ ਸੀ ਜਿਸ ਦੀ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਬੜੀ ਬਾਖੂਬੀ ਨਾਲ ਖੰਡਨਾ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਜੇ ਸਰਾਧਾਂ ਦੇ ਸਮੇਂ ਕਿਸੇ ਧਾਰਮਿਕ ਆਗੂ ਰਾਹੀਂ ਦਿਤਾ ਸਮਾਨ ਪੁਰਵਜਾਂ ਕੋਲ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ ਤਾਂ ਸਾਡੀ ਪੜ੍ਹੀ ਸੁਣੀ ਬਾਣੀ ਕਿਵੇਂ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਸਾਰੇ ਗੁਝਲਦਾਰ ਤਾਣੇ ਦਾ ਕਾਰਨ ਸਾਡੀ ਨਾ ਮਾਨੂੰ ਬਿਰਤੀ ਅਤੇ ਆਤਮਿਕ ਦਿਵਾਲਾ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਸਾਰੇ ਸਵਾਲਾਂ ਦਾ ਜਵਾਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਕੋਲ ਹੈ ਜੋ ਅਸੀਂ ਧਿਆਨ ਨਾਲ, ਬੁਧੀ ਨਾਲ, ਗੁਰਮੁਖਤਾਈ ਨਾਲ, ਬਿਨਾ ਸੁਆਰਥ ਤੋਂ, ਝਗੜਾਲੂ ਬਿਰਤੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾ, ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਚੁਪ ਕਰਵਾਉਣ ਵਾਲਾ ਸੁਭਾਅ ਛੱਡ ਕੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਵਿਚਾਰੀਏ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਇਸ ਮੁਸ਼ਕਲ ਦਾ ਹੱਲ ਲੱਭ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਜੇ ਅਸੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ

ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਡੀ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਪੀੜੀ ਸਿੱਖੀ ਵਿਚ ਹੀ ਰਹੇ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਪਖੰਡ ਛੱਡ ਕੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨੂੰ ਸਹੀ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਚਾਰਨਾ ਪਵੇਗਾ।

ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਪਟਿਆਲਾ ਨੇ ‘ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ’ ਵਿਚੋਂ ਚਰਿਤ੍ਰਪਾਖਿਆਨ ਅਤੇ ਹਕਾਇਤਾਂ ਨੂੰ ਅਸਲੀਲ ਰਚਨਾਵਾਂ ਜਾਣ ਕੇ ਕਢਿਆ
ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਪਟਿਆਲਾ ਦੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਅਧਿਐਨ ਵਿਭਾਗ ਵਲੋਂ ‘ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ’ ਦਾ ਸ਼ਬਦਾਰਥ ਤਿੰਨ ਪੋਥੀਆਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡ ਕੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਪਰ, ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਲਈ ਖੁਸ਼ੀ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਨੇ ਚਰਿਤ੍ਰਪਾਖਿਆਨ ਅਤੇ ਜ਼ਫਰਨਾਮੇ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਹਕਾਇਤਾਂ ਵਾਲੇ ਭਾਗ ਨੂੰ ਸ਼ਬਦਾਰਥ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਸੂਝਵਾਨ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ ਅਸਫੋਟਕ ਕਥਿਤਾਂ ਵਿੱਚਲੇ “ਖਯਾਲ। ਮਿਤ੍ਰ ਪਿਆਰੇ ਨੂੰ” ਨੂੰ ਵੀ ਰਾਗ-ਬੱਧ ਸ਼ਬਦਾਂ (ਸ਼ਬਦ ਹਜ਼ਾਰੇ) ਦੇ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਗਿਣਿਆਂ।

ਪਹਿਲੀ ਪੋਥੀ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਤੋਂ ਕਿ ਸਪਸ਼ਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਨੇ ਇਹ ਹਿੰਮਤ ਭਰਿਆ ਤੇ ਸਲਾਹੁਣਯੋਗ ਫੈਸਲਾ ਅੱਜ ਤੋਂ 25 ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ 1972 ਵਿੱਚ ਹੀ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ। ਪਰ, ਇਹ ਪ੍ਰਗਟ ਤਦੋਂ ਹੋਇਆ ਜਦੋਂ ਸ਼ਬਦਾਰਥ ਛਪ ਕੇ ਮਾਰਕੀਟ ਵਿੱਚ ਆਇਆ। ਅਜਿਹਾ ਜੋਖਮ ਭਰਿਆ ਤੇ ਨਿਰਣੈਜਨਕ ਫੈਸਲਾ ਲੈਣ ਲਈ ਜੇ ਉੱਚਕੋਟੀ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੀ ਕਮੇਟੀ ਨਿਯੁਕਤ ਹੋਈ, ਉਹਦੇ ਕਨਵੀਨਰ ਸਨ, ਸਤਿਕਾਰਯੋਗ ਡਾ. ਤਾਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਤੇ ਸਹਿਯੋਗੀ ਮੈਂਬਰ ਸਨ ਡਾ. ਪ੍ਰੇਮ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ, ਡਾ. ਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸੀਤਲ ਤੇ ਪ੍ਰੋ. ਗੁਲਵੰਤ ਸਿੰਘ। ਡਾ. ਭਾਈ ਜੋਧ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸੱਦੇ ਤੇ ਕਮੇਟੀ ਦੀਆਂ ਬੈਠਕਾਂ ਵਿੱਚ ਭਾਗ ਲੈਂਦੇ ਰਹੇ।

ਡਾਕਟਰ ਬਲਕਾਰ ਸਿੰਘ ਵਲੋਂ ਤੀਜੀ ਪੋਥੀ ਦੇ ਅਰੰਭ ਵਿੱਚ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਮੁਖੀ ਵਜੋਂ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਸ਼ਬਦ ਸੰਪਰਦਾਈ ਅਤੇ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰਨਯੋਗ ਹਨ, ਜਿਹੜੇ ਇਹ ਦਾਅਵਾ ਬੰਨ੍ਹੀ ਬੈਠੇ ਹਨ ਕਿ ‘ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀ ਸਾਰੀ ਰਚਨਾ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਦੀ ਹੈ। ਡਾਕਟਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਲਿਖਤ ਹੈ : “ਸ੍ਰੀ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਕਰਤ੍ਰਤਵ (ਕਰਤਾ ਜਾਂ ਲਿਖਾਰੀ ਕੌਣ) ਦੀ ਸਮਸਿਆ ਨੂੰ ਕਿੰਤੂ ਮੁਕਤ ਢੰਗ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਸੁਲਝਾਇਆ ਜਾ ਸਕਿਆ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਜਿੰਨੀਆਂ ਕੁ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰਖਦਿਆਂ ‘ਤ੍ਰਿਆ ਚਰਿਤ੍ਰ’ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ‘ਤ੍ਰਿਆ ਚਰਿਤ੍ਰ’ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ, ਪ੍ਰਭਾਵ ਅਤੇ ਸੁਰ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰਖਦਿਆਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਗੁਰਮਤਿ ਅਨੁਕੂਲ ਕੁੱਝ ਵੀ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ।”

ਡਾਕਟਰ ਬਲਕਾਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ ‘ਤੇ ਇਹ ਵੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ “ਪਰੰਪਰਾ ਵਿੱਚ ਨਾਮ ਬਦਲਦੇ ਰਹੇ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ‘ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ’, ‘ਦਸਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦਾ ਗ੍ਰੰਥ’ ਅਤੇ (ਹੁਣ) ‘ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ’ ਆਦਿ। (ਪਰ, ਸ਼ਬਦਾਰਥ ਦੇ ਲਿਖਾਰੀ) ਭਾਈ ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਸੋਧਕ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ‘ਸ਼ਬਦਾਰਥ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ’ ਨਾਮ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੇ ਇਸ ਯਤਨ ਨਾਲ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਪਰਮਾਣਿਕਤਾ ਵਲ ਕਦਮ ਚੁਕਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। (ਪ੍ਰੰਤੂ) ਇਸ ਨਾਲ ਇਸ ਪਾਸੇ ਵੀ ਸੰਕੇਤ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ‘ਗੁਰੂ ਮਾਨਿਓ ਗ੍ਰੰਥ’ ਦੀ ਮਾਨਤਾ ਕੇਵਲ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ।”

ਵਲੋਂ : ਜਗਤਾਰ ਸਿੰਘ ਜਾਚਕ (ਨਿਊਯਾਰਕ) ਸਾਬਕਾ ਗ੍ਰੰਥੀ (ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ) ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਚੇਅਰਮੈਨ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਮਿਸ਼ਨ ਇੰਟਰਨੈਸ਼ਨਲ। ਫੋਨ: 516, 674, 6793

“ਸੋ ਗੁਰੁ ਕਰਹੁ ਜਿ ਬਹੁਰਿ ਨ ਕਰਨਾ”

ਲੇਖਕ: ਜਗਤਾਰ ਸਿੰਘ ਜਾਚਕ, ਨਿਊਯਾਰਕ

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਵਿਚਲੀ ‘ਸਿਧ ਗੋਸਟਿ’ ਦੀ ਪ੍ਰਸ਼ਨੋਤਤੀ ਦੇ ‘ਸਬਦੁ ਗੁਰੁ ਸੁਰਤਿ ਧੁਨਿ ਚੇਲਾ’ ਜੈਸੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਚਨਾਂ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਜੀਵਨ ਇਤਿਹਾਸ ਦੀਆਂ ਭਾਈ ‘ਪਿਰਥਾ ਤੇ ਖੇਡਾ’ ਵਰਗੀਆਂ ਕਥਾਵਾਂ ਵਿਚਲੇ ਗੁਰਉਪਦੇਸ਼ ਤੋਂ, ਜਿਥੇ, ਇਹ ਤੱਥ ਭਲੀਭਾਂਤ ਸਪਸ਼ਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਜਿਥੇ ਵੀ ਜਾਂਦੇ ਸਨ ਜਾਂ ਜਿਸ ਨੂੰ ਵੀ ਮਿਲਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਬਿਰਦ ਦੀ

ਪਰਉਪਕਾਰੀ ਭਾਵਨਾ ਅਧੀਨ ਉਪਦੇਸ਼ ਬਖਸ਼ਦੇ ਸਨ, ਉਹ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਹੀ ਸਰੀਰ ਨਾਲੋਂ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਮਹਤਵ ਦਿੰਦੇ ਰਹੇ। ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਕਹਿ ਸਤਿਕਾਰਦੇ ਰਹੇ। ਉਥੇ, ਇਹ ਸੱਚ ਵੀ ਪਰਗਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਦਾ ਮੁੱਖ ਮਨੋਰਥ ਮਨੁੱਖਤਾ ਨੂੰ ਗੁਰਸ਼ਬਦ ਦੇ ਲੜ ਲਾ ਕੇ ਗਿਆਨ-ਗੁਰੂ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿਚ ਜੀਵਨ ਦੀ ਜਾਚ ਸਿਖਾਉਣਾ ਸੀ, ਤਾਂ ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਅਧਿਆਤਮਕ ਖੇਤਰ ਦੀ ਵਿਅਕਤੀਗਤ-ਗੁਲਾਮੀ ਤੋਂ ਵੀ ਸਦਾ ਲਈ ਮੁਕਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ।

ਕਿਉਂਕਿ, ਇੱਕ ਤਾਂ ਮਨੁੱਖੀ ਸਰੀਰ ਕਾਲ-ਚਕਰ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਸੀਮਾਬੱਧ ਅਤੇ ਨਾਸ਼ਵੰਤ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਕੋਈ ਵੀ ਮਨੁੱਖ ਵਿਆਕਤੀਗਤ ਤੌਰ ਤੇ ਕਿਸੇ ਦਾ ਸਦਾ ਲਈ ਸਾਥ ਨਹੀਂ ਨਿਭਾ ਸਕਦਾ। ਕੋਈ ਵੀ ਮਨੁੱਖ ਹਰ ਸਮੇਂ ਤੇ ਹਰੇਕ ਥਾਂ ਕਿਸੇ ਦੂਜੇ ਦਾ ਸਹਾਇਕ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਦੂਜੀ ਗੱਲ, ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਵਿਅਕਤੀ ਐਸੇ ਵੀ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਸੁਆਰਥ ਵਸ ਗੁਰੂ-ਪਦ ਦੇ ਕਾਇਮ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਅਧਿਆਤਮਕ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦਾ ਲਾਭ ਉਠਾਂਦੇ ਹੋਏ ਮਨੁੱਖੀ ਭਾਈਚਾਰੇ ਉਤੇ ਆਪਣੀ ਪਕੜ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਬਣਾਈ ਰਖਣ ਲਈ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਕੁਟਿਲ ਚਾਲਾਂ ਚਲਣੀਆਂ ਅਤੇ ਅਭਿਬਰ ਕਰਨੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸਹਜੇ ਸਹਜੇ ਇਹ ਸੁਆਰਥੀ ਚਾਲਾਂ ਅਤੇ ਵਧਾਵੇ ਦੇ ਕਰਮਕਾਂਡ ਧਾਰਮਿਕ ਮਰਯਾਦਾ ਦਾ ਰੂਪ ਅਖਤਿਆਰ ਕਰਕੇ ਮਾਨਵਤਾ ਲਈ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਬੰਧਨ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਅਜਿਹੇ ਲੋਕ ਆਪ ਤਾਂ ਲੋਭ-ਲਾਲਚ ਦੀਆਂ ਲਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਗੋਤੇ ਖਾਂਦੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਡੁੱਬ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਪ੍ਰੰਤੂ, ਦੁੱਖ ਦੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਆਪਣੇ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਚੇਲਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਡੋਬ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਭਗਤ ਕਬੀਰ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਆਪੇ ਗੁਰੂ ਬਣ ਬੈਠਾ ਪੰਡਿਤ ਮੈਨੂੰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਨਾਮ ਵਿਚ ਜੁੜਨ ਤੋਂ ਹੋੜਦਾ ਹੈ ਤੇ ਆਪਣੇ ਵੇਦ ਆਦਿਕ ਕਰਮ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੇ ਕਰਮ-ਕਾਂਡ ਦਾ ਢੋਲ ਵਜਾ ਕੇ ਮੇਰਾ ਗੁਰੂ-ਪੁਰੋਹਤ ਬਣਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ; ਪਰ) ਹੇ ਕਬੀਰ! ਮੈਂ ਅਜੇਹੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਾਂ ਦਾ ਸਿਰ ਮੁੰਨ ਦਿਆਂ, ਇਸ ਦੇ ਰਾਹ ਤੇ ਤੁਰਿਆਂ (ਸਰੀਰਕ ਮੋਹ ਦੀ) ਭਟਕਣਾ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਇਹ ਲੋਕ ਆਪ ਭੀ ਚਹੁੰਦੇ ਵੇਦਾਂ (ਦੇ ਕਰਮ-ਕਾਂਡ) ਵਿਚ ਪੈ ਕੇ (ਦੇਹ-ਅਧਿਆਸ ਦੇ ਡੂੰਘੇ ਪਾਣੀਆਂ ਵਿਚ) ਡੁੱਬੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਜੋ ਜੇ ਬੰਦੇ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਲੱਗਦੇ ਹਨ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਭੀ ਇਹਨਾਂ ਉਸੇ ਮੋਹ ਵਿਚ ਰੋੜ੍ਹ ਦਿੱਤਾ ਹੈ:

ਕਬੀਰ ਮਾਇ ਮੁੰਡਉ ਤਿਹ ਗੁਰੂ ਕੀ ਜਾ ਤੇ ਭਰਮੁ ਨ ਜਾਇ ॥

ਆਪ ਡੁਬੇ ਚਹੁ ਬੇਦ ਮਹਿ ਚੇਲੇ ਦੀਏ ਬਹਾਇ ॥੧੦੪॥ {ਗੁ.ਗ੍ਰੰ.ਪੰ.੧੩੨੦}

ਇਹੀ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ-ਸਾਹਿਬਾਨ ਅਤੇ ਭਗਤ ਕਬੀਰ ਜੀ ਵਰਗੇ ਜਾਗਰੂਕ ਇਨਸਾਨ ਐਸੇ ਪਖੰਡੀਆਂ ਦੇ ਪਾਜ ਉਘੇੜਦੇ ਹੋਏ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਰੋਧ ਵਿਚ ਡਟ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਕਿਉਂਕਿ, ਐਸੇ ਦੰਭੀ-ਪ੍ਰਪੰਚੀ ਮਨੁੱਖੀ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਧੋਖਾ ਦੇ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚੋਂ ਇਹ ਪੱਖ ਇਉਂ ਪਰਗਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ:

(ੳ) - ਝੂਠ ਨ ਬੋਲਿ ਪਾਭੋ ਸਚੁ ਕਹੀਐ ॥

ਹਉਮੈ ਜਾਇ ਸਬਦਿ ਘਰੁ ਲਹੀਐ ॥ {ਗੁ.ਗ੍ਰੰ.ਪੰ.੯੦੪}

ਅਰਥ: ਹੇ ਪੰਡਿਤ ! (ਆਪਣੀ ਉਪਜੀਵਕਾ ਦੀ ਖਾਤਰ ਜਜਮਾਨਾ ਨੂੰ ਪਤਿਆਉਣ ਵਾਸਤੇ ਵਿਆਹ ਆਦਿਕ ਸਮਿਆਂ ਦੇ ਸ਼ੁਭ ਮਹੂਰਤ ਲਭਣ ਦਾ) ਝੂਠ ਨਾਹ ਬੋਲ। ਸੱਚ ਬੋਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਭਾਈ! ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਜੁੜ ਕੇ ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਦੀ ਹਉਮੈ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਤਦੋਂ ਤਾਂ ਉਹ ਘਰ ਅਥਾਤ ਅਵਸਥਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ (ਜਿਥੋਂ ਸਤੁ-ਸੰਤੋਖ ਆਦਿਕ ਸਾਰੇ ਆਤਮਕ ਤੇ ਸੰਸਾਰਕ ਪਦਾਰਥ ਮਿਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਫਿਰ ਉਹ ਦੁਨਿਆਵੀ ਪਦਾਰਥਾਂ ਤੇ ਮਾਣ-ਵਡਿਆਈ ਲਈ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਧੋਖਾ-ਫਰੇਬ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਅਤੇ ਨਾਹ ਹੀ ਕਿਸੇ ਦੀ ਝਾਕ ਰਖਦਾ ਹੈ। ਭਾਵ, ਹੇ ਜਗਤ ਗੁਰੂ ਬਣ ਬੈਠੇ ਪੰਡਤ ਅਜਿਹੀ ਤ੍ਰਿਪਤੀ ਭਰਪੂਰ ਆਤਮਕ ਅਵਸਥਾ ਤਾਂ ਇੱਕ ਸਧਾਰਨ ਸਿੱਖ ਦੀ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਅਖਵਾਣ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀ ਪਾਸੋਂ ਇਸ ਪਰਕਾਰ ਦੇ ਸੰਤੋਖੀ ਵਿਹਾਰ ਦੇ ਉਲਟ ਆਸ ਨਹੀਂ ਰੱਖੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਕਿ ਉਹ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀ ਖਾਤਰ ਝੂਠ ਬੋਲੇ)।

(ਅ) ਕਬੀਰ ਬਾਮਨੁ ਗੁਰੂ ਹੈ ਜਗਤ ਕਾ ਭਗਤਨ ਕਾ ਗੁਰੂ ਨਾਹਿ ॥

ਅਰਥਿ ਉਰਝਿ ਕੈ ਪਚਿ ਮੂਆ ਚਾਰਉ ਬੇਦਹੁ ਮਾਹਿ ॥

{ਗੁ.ਗ੍ਰੰ.ਪੰ.੧੩੨੨}

ਅਰਥ :ਹੇ ਕਬੀਰ ! (ਆਖ - ਮੈਨੂੰ ਜੋ ਪ੍ਰਭੂ ਅਭੇਦਤਾ ਵਾਲੀ ਜੀਵਨ-ਦਾਤ ਮਿਲੀ ਹੈ, ਜੀਵਨ ਦਾਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਤੋਂ ਮਿਲੀ ਹੈ। ਜੋ ਆਪ ਵੀ ਨਾਮ ਦਾ ਰਸੀਆ ਹੈ; ਜਨੇਊ

ਆਦਿਕ ਦੇ ਕੇ ਤੇ ਕਰਮਕਾਂਡ ਦਾ ਰਾਹ ਦੱਸ ਕੇ ਆਪੇ ਹੀ ਗੁਰੂ ਬਣ ਬੈਠਾ) ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੁਨੀਆਦਾਰਾਂ ਦਾ ਹੀ ਗੁਰੂ ਬਣ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਭਗਤੀ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਾਤਾ ਗੁਰੂ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਦਾ। ਕਿਉਂਕਿ, ਇਹ ਤਾਂ ਆਪ ਹੀ ਚਹੁੰਦੇ ਵੇਦਾਂ ਦੇ ਜੱਗ ਆਦਿਕ ਕਰਮ-ਕਾਂਡ ਦੀਆਂ ਉਲਝਣਾਂ ਵਿਚ ਫਸ ਕੇ ਅਤੇ ਖਪ-ਖਪ ਕੇ ਆਤਮਕ ਮੌਤੇ ਮਰ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। (ਇਸ ਦੀ ਆਪਣੀ ਹੀ ਜਿੰਦ ਪ੍ਰਭੂ-ਮਿਲਾਪ ਦਾ ਅਨੰਦ ਨਹੀਂ ਮਾਣ ਸਕੀ, ਇਹ ਭਗਤਾਂ ਨੂੰ ਉਹ ਸੁਆਦ ਕਿਵੇਂ ਦਿਵਾ ਸਕਦਾ ਹੈ)।

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਚਿਰ ਮਨੁੱਖੀ ਜਿੰਦਗੀ ਦੀ ਬੇੜੀ ਸੰਸਾਰ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਤੈਰ ਰਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਉਤਨਾ ਚਿਰ ਤਾਂ ਕੋਈ ਵੀ ਮਨੁੱਖ ਜੀਵਨ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਪੂਰਨ ਤੌਰ ਤੇ ਸਦਾ ਲਈ ਅਡੋਲ ਰਹਿ ਸਕਣ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਜਿੰਦਗੀ ਦਾ ਬੇੜਾ ਕਿਨਾਰੇ ਲਗੇ ਜਾਂ ਨਾ ਲਗੇ, ਕੋਈ ਪਤਾ ਨਹੀਂ, ਕਿਉਂਕਿ, ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ ਵੀ ਕੋਈ ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ ਜਾਂ ਲੋਭ, ਮੋਹ ਆਦਿਕ ਦੀ ਲਹਿਰ ਇਸ ਨੂੰ ਡੋਬ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ ਵੀ ਕੁਛ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹੀ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਜਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਪੁੱਗ ਚੁੱਕੇ ਪੂਰਨ ਪੁਰਸ਼ ਗੁਰੂ-ਸਾਹਿਬਾਨ ਅਤੇ ਭਗਤ-ਜਨਾਂ ਦੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਚਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਵੀ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਅਰਦਾਸਾਂ ਪੜ੍ਹਨ ਨੂੰ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ:

ਡੰਡਉਤਿ ਬੰਦਨ ਅਨਿਕ ਬਾਰ ਸਰਬ ਕਲਾ ਸਮਰਥ ॥

ਡੋਲਨ ਤੇ ਰਾਖਹੁ ਪ੍ਰਭੂ, ਨਾਨਕ ਦੇ ਕਰਿ ਹਥ ॥ {ਗੁ.ਗ੍ਰੰ.ਪੰ.੨੫੬}

ਅਰਥ:—ਹੇ ਨਾਨਕ! (ਇਉਂ ਅਰਥ ਅਰਦਾਸ ਕਰ—) ਹੇ ਸਾਰੀਆਂ ਤਾਕਤਾਂ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਮੈਂ ਅਨੇਕਾਂ ਵਾਰੀ ਤੈਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਮੈਨੂੰ ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ ਵਿਚ ਬਿੜਕਣ ਤੋਂ ਆਪਣਾ ਹੱਥ ਦੇ ਕੇ ਬਚਾ ਲੈ। ॥੧॥

ਲੋਭ ਲਹਰਿ ਅਤਿ ਨੀਝਰ ਬਾਜੈ ॥ ਕਾਇਆ ਡੁਬੈ ਕੇਸਵਾ ॥੧॥

ਸੰਸਾਰੁ ਸਮੁੰਦੇ ਤਾਰਿ ਗੋਬਿੰਦੇ ॥ ਤਾਰਿ ਲੈ ਬਾਪ ਬੀਠਲਾ ॥ {ਗੁ.ਗ੍ਰੰ.ਪੰ.੧੧੯੬}

ਅਰਥ :—ਹੇ ਬੀਠਲ ਪਿਤਾ! ਹੇ ਗੋਬਿੰਦ! ਮੈਨੂੰ ਸੰਸਾਰ-ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚੋਂ ਪਾਰ ਲਘਾ ਲੈ। ॥੧॥ ਰਹਾਉ।

ਹੇ ਸੁਹਣੇ ਕੇਸਾਂ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਭੂ! (ਇਸ ਸੰਸਾਰ-ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ) ਲੋਭ ਦੀਆਂ ਠਿੱਲ੍ਹਾਂ ਬੜੀਆਂ ਠਾਠਾਂ ਮਾਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਮੇਰਾ ਸਰੀਰ ਇਹਨਾਂ ਵਿਚ ਡੁੱਬਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ॥੧॥

ਭਗਤ ਕਬੀਰ ਜੀ ਇੱਕ ਧਨ ਦੇ ਮਾਣ ਵਿਚ ਆਫਰੇ ਹੋਏ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਸਮਝਾਉਣ ਲਈ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਕੇ ਆਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ‘ਹੇ ਕਬੀਰ ! (ਜੇ ਤੂੰ ਧਨਵਾਨ ਹੈਂ, ਤਾਂ ਇਸ ਧਨ-ਪਦਾਰਥ ਦਾ ਭੀ) ਮਾਣ ਨਾਹ ਕਰੀ’। (ਤੇਰੀ ਆਪਣੀ ਬੇੜੀ ਅਜੇ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਹੈ, ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕੀਹ ਹੋ ਜਾਵੇ।) (ਕਿਉਂਕਿ, ਇਹ ਧਨ-ਪਦਾਰਥ ਹੱਥੋਂ ਜਾਂਦਿਆਂ ਚਿਰ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ)। ਸਲੋਕ ਹੈ :

ਕਬੀਰ ਗਰਬੁ ਨ ਕੀਜੀਐ ਰੰਕੁ ਨ ਹਸੀਐ ਕੋਇ ॥

ਅਜਹੁ ਸੁ ਨਾਉ ਸਮੁੰਦੁ ਮਹਿ ਕਿਆ ਜਾਨਉ ਕਿਆ ਹੋਇ ॥ {ਗੁ.ਗ੍ਰੰ.ਪੰ.੧੩੬੬}

ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਧਰਤੀ ਉਪਰ ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਜਿਲੇ ਵਿਚ ਇੱਕ ਬੜਾ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਨਗਰ ਹੈ ‘ਚੋਹਲਾ’। ਇਥੋਂ ਦੇ ਇੱਕ ਗੁਰਮੁਖ ਗੁਰਸਿਖ ਸਾਧੂ ਹੋਏ ਹਨ ਬਾਬਾ ‘ਦੇਵਾ ਸਿੰਘ’ ਜੀ। ਦਾਸ ਨੂੰ ਬਚਪਨ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰਨ ਦਾ ਅਵਸਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਹ ਬਹੁਤ ਵਾਰ ਮੇਰੇ ਪਾਸੋਂ ਸ੍ਰੀ ‘ਸੁਖਮਨੀ’ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪਾਠ ਸੁਣਿਆਂ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸ ਇੱਕ ਬਿਰਧ ਗ੍ਰਹਿਸਥੀ ਜੋੜਾ ਆਇਆ। ਮਾਈ ਨੇ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਹੰਝੂ ਵਹਾਉਂਦਿਆਂ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ‘ਬਾਬਾ ਜੀ ! ਪਤਾ ਨਹੀਂ ! ਸਾਡੀ ਕਿਸਮਤ ਨੂੰ ਕੀ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ? ਪਤਾ ਨਹੀਂ ! ਕੀ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ? ਬਾਬਾ ਦੇਵਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਿਲਾਸਾ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਬੋਲੇ “ ਅੱਲਾਹ ਰੱਖੀ ! ਦਸ ਤਾਂ ਸਹੀ, ਕੀ ਗੱਲ ਹੈ”। ਮਾਈ ਹੁਟਕੋਰੇ ਲੈਂਦੀ ਹੋਈ ਬੋਲੀ: ਮਹਾਰਾਜ ! ਕੀ ਦਸਾਂ ! ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਂ ਪੈਕੇ ਘਰ ਆਪਣੀ ਮਾਤਾ ਜੀ ਨਾਲ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਸਿੱਧੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਸੰਤ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ। ਬਾਬਾ ਜੀ ! ਮਾਤੀ ਕਿਸਮਤ! ਮੇਰੇ ਵਿਆਹ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਹੀ ਉਹ ਜੋਤੀ-ਜੋਤਿ ਸਮਾ ਗਏ। ਫਿਰ, ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਤੱਕੀ ਤੇ ਉਹਦੇ ਪਾਸੋਂ ਨਾਮ ਲਿਆ। ਰੱਬ ਜਾਣੇ ਜੀ ! ਡੇਰੇ ਵਿਚ ਉਸ ਨੇ ਕੀ ਕਰਤੂਤ ਕੀਤੀ, ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕੁੱਟ ਕੁੱਟ ਕੇ ਹੀ ਮਾਰ ਸੁਟਿਆ। ਮਹਾਰਾਜ! ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਭੋਲੇ-ਭਾਲੇ ਬੰਦੇ ਹਾਂ। ਹਰੇਕ ਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ। ਸਾਨੂੰ ਕੀ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ

ਇਹ ਸਾਧ ਹੰਸ ਨਹੀ, ਬਗਲਾ ਹੈ।

ਨੇੜੇ ਹੀ ਬੈਠੇ ਸਨ ਉਸ ਡੇਰੇ ਦੇ ਪਾਠੀ ਭਾਈ ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਉਹ ਬੋਲੇ; ਵਾਹ! ਵਾਹ!

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਬਚਨ ਬਿਲਕੁਲ ਸੱਚ ਹਨ;

ਮੈਂ ਜਾਣਿਆ ਵਡ ਹੰਸ ਹੈ ਤਾਂ ਮੈਂ ਕੀਤਾ ਸੰਗੁ ॥

ਜੇ ਜਾਣਾ ਬਗੁ ਬਪੁਤਾ ਜਨਮਿ ਨ ਭੇਤੀ ਅੰਗੁ ॥ {ਗੁ.ਗ੍ਰੰ.ਪੰ.੧੩੮੪}

ਬਾਬਾ ਜੀ ਬੋਲੇ; ਭਲਿਆ ਅਰਦਾਸ ਕਰਿਆ ਕਰ ‘ਡੋਲਨ ਤੇ ਰਾਖਹੁ ਪ੍ਰਭੂ, ਨਾਨਕ ਦੇ ਕਰਿ ਹਥ’। ਹਾਂ ਮਾਈ! ਤੂੰ ਆਪਣੀ ਕਹਾਣੀ ਸੁਣਾਂ। ਮਾਈ ਬੋਲੀ; ਮਹਾਰਾਜ ! ਤੁਹਾਡੇ ਵਰਗੇ ਹੀ ਇੱਕ ਸੰਤ ਜੀ ਪਾਸੋਂ ਹੀ ਅਸੀਂ ਬਚਨ ਸੁਣੇ ਸਨ ਕਿ ‘ਨਿਗੁਰੇ ਕਾ ਹੈ ਨਾਉ ਬੁਰਾ’, ਨਿਗੁਰੇ ਨੂੰ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਢੋਈ ਨਹੀ ਮਿਲਦੀ। ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਡਰਦੇ ਮਾਰੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਬਜ਼ੁਰਗ ਸਾਧੂ ਕੋਲ ਗਏ ਅਤੇ ਉਸ ਪਾਸੋਂ ਨਾਮ-ਮੰਤਰ ਲਿਆ। (ਮੱਥੇ ਉਤੇ ਹੱਥ ਮਾਰ ਕੇ ਬੋਲੀ) ਮਹਾਰਾਜ ! ਮਾਈ ਕਿਸਮਤ ਨੂੰ ਕੁਝ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਉਹ ਵੀ ਮਰ ਗਿਆ ਜੇ। ਇਸ ਲਈ ਹੁਣ ਤੁਹਾਡੀ ਸ਼ਰਨ ਵਿਚ ਆਏ ਹਾਂ।

ਬਾਬਾ ਦੇਵਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਹੱਥ ਦੇ ਇਸ਼ਾਰੇ ਨਾਲ ਮਾਈ ਨੂੰ ਚੁੱਪ ਕਰਾਇਆ ਅਤੇ ਮੁਸਕਰਾਂਦੇ ਹੋਏ ਬੋਲੇ; “ਬੀਬਾ ਜੀ ਹੁਣ ਫਿਰ ਸਾਨੂੰ ਵੀ ਮਾਰਨ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਹੈ”। ਉਥੇ ਬੈਠੇ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਖਿੜ ਖਿੜਾ ਕੇ ਹੱਸੇ। ਬਾਬਾ ਦੇਵਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਫਿਰ ਬੋਲੇ “ਪੁਤਰ ਸਾਡਾ ਵੀ ਕੀ ਪਤਾ ਹੈ, ਕਿਹੜੇ ਵੇਲੇ ਸੁਆਸ ਨਿਕਲ ਜਾਣ। ਕਿਹੜੇ ਵੇਲੇ ਮਨ ਡੋਲ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਦਾ ਕੋਈ ਭਰੋਸਾ ਨਹੀ। ਭਾਈ! ਜਿਸ ਨੇ ਇਹਦੇ ‘ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ, ਬਸ! ਓਹੀ ਮਰਿਆ। ਇਸ ਖੁਟੜ ਮਨ ਦਾ ਭਰੋਸਾ ਤਾਂ ਪ੍ਰਤੱਖ ਹਰਿ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਵੀ ਨਹੀ ਕੀਤਾ। ਆਹ ! ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੀ ਬਚਨ ਹੈ ਨਾਹ ਭਾਈ:

ਕਵਨ ਕਵਨੁ ਨਹੀ ਪਤਰਿਆ ਤੁਮ੍ਹਰੀ ਪਰਤੀਤਿ ॥

ਮਹਾ ਮੋਹਨੀ ਮੋਹਿਆ ਨਰਕ ਕੀ ਰੀਤਿ ॥ {ਗੁ.ਗ੍ਰੰ.ਪੰ.੮੧੫}

ਅਰਥ:-ਹੋ ਮਨ! ਤੇਰਾ ਇਤਬਾਰ ਕਰ ਕੇ ਕਿਸ ਕਿਸ ਨੇ ਧੋਖਾ ਨਹੀਂ ਖਾਧਾ? ਤੂੰ ਵੱਡੀ ਮੋਹਣ ਵਾਲੀ ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ ਵਿਚ ਫਸਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈਂ (ਤੇ, ਇਹ) ਰਸਤਾ (ਸਿੱਧਾ) ਨਰਕਾਂ ਦਾ ਹੈ।

ਸੋ, ਇਸੇ ਲਈ ਭਗਤ ਕਬੀਰ ਜੀ ਆਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਭਾਈ! ਐਸਾ ਗੁਰੂ ਧਾਰਨ ਕਰੋ ਕਿ ਦੂਜੀ ਵਾਰ ਗੁਰੂ ਧਾਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੀ ਨਾਹ ਰਹੇ। ਭਾਵ, ਬਾਰ ਬਾਰ ਗੁਰੂ ਬਦਲਨਾ ਨਾਹ ਪਵੇ। ‘ਸੇ ਗੁਰੁ ਕਰਹੁ ਜਿ ਬਹੁਰਿ ਨ ਕਰਨਾ’ (ਗੁ.ਗ੍ਰੰ.ਪੰ.੩੨੭)

ਭਾਈ! ਇਹੀ ਕਾਰਨ ਸੀ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਸ਼ਬਦ ਗੁਰੂ (ਗਿਆਨ ਗੁਰੂ) ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਉਪਰ ਵਧੇਰੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿਤਾ। ‘ਬਾਣੀ ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਹੈ ਬਾਣੀ’ (ਗੁ.ਗ੍ਰੰ.ਪੰ.੯੯੨) ਦਾ ਇਲਾਹੀ

ਨਗਮਾ ਗਾਇਆ ਅਤੇ ਆਖਿਰ ਵਿਚ ਸਾਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਲੜ ਲਾਇਆ। ਤਾਂ ਕਿ ਨਾਹ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਮੰਦੀ ਕਰਤੂਤ ਕਰਕੇ ਸਾਨੂੰ ਪਛਤਾਣਾ ਪਵੇ ਅਤੇ ਨਾਹ ਹੀ ਬਾਰ ਬਾਰ ਗੁਰੂ ਬਦਲਣਾ ਪਵੇ। ਭਾਈ! ਸਾਨੂੰ ਬਾਰ ਬਾਰ ਮਹਾਰਾਜ! ਮਹਾਰਾਜ! ਨਾਹ ਕਰਿਆ ਕਰੋ, ਹੁਣ ਸਾਡੇ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ‘ਮਹਾਰਾਜ’ ਪੰਨ ਪੰਨ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਹਨ। ਜਾਓ ! ਗੁਰੂ ਭਲਾ ਕਰੋ। ਖੰਡੇ ਕੀ ਪਾਹੁਲ ਛਕੋ ਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਵਿਚ ਜੀਵਹੁ, ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਜਪਹੁ।”।

ਅਜਿਹੇ ਬਚਨ ਸੁਣ ਕੇ ਉਥੇ ਬੈਠੀ ਸਾਰੀ ਸੰਗਤ ਦੇ ਮੂੰਹੋਂ ਬੇ-ਮੁਹਾਰੇ ਹੀ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਸ਼ਬਦ ਨਿਕਲੇ:

ਵਾਹ-ਗੁਰੂ! ਵਾਹ-ਗੁਰੂ! ਵਾਹ-ਗੁਰੂ! ਵਾਹ-ਗੁਰੂ!

ਪੰਨ ਪੰਨ ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕਦੇਵ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ !

ਪੰਨ ਪੰਨ ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ !

ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਮਹਾਨਤਾ ਅਤੇ ਸਾਡੀ ਅਗਿਆਨਤਾ

ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ “ਮਿਸ਼ਨਰੀ” USA 510-432-5827

ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ—ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼ ਅਨੁਸਾਰ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ-ਗੁਰੂ ਰਾਹੀਂ, ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਾਰਫ਼ਤ, ਗੁਰੂ ਦੇ ਜ਼ਰੀਏ, ਗੁਰੂ ਦਾ ਘਰ, ਗੁਰ ਅਸਥਾਨ, ਧਰਮਮੰਦਰ, ਧਰਮਸ਼ਾਲਾ ਆਦਿਕ ਭਾਈ ਕਾਨੂੰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਾਭਾ ਅੱਗੇ ਹੋਰ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਗੁਰ ਅਸਥਾਨ ਜਿਸ ਨੂੰ ਦਸ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਨੇ ਧਰਮ ਪ੍ਰਚਾਰ ਲਈ ਬਣਾਇਆ ਅਥਵਾ ਜਿਥੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰਕੇ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਵਿਸ਼੍ਰਾਮ, ਲੰਗਰ, ਵਿਦਿਆ ਅਤੇ ਕੀਰਤਨ ਕਥਾ ਆਦਿ ਦਾ ਗੁਰਮਰਯਾਦਾ ਅਨੁਸਾਰ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਹੈ। ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਲਈ ਸਕੂਲ, ਆਤਮ ਪਾਂਧੀਆਂ ਲਈ ਗਿਆਨ ਦਾ ਸੋਮਾ, ਰੋਗੀਆਂ ਲਈ ਸ਼ਫ਼ਾਖਾਨਾਂ (ਹਸਪਤਾਲ) ਭੁਖਿਆਂ ਲਈ ਅੰਨ ਭੰਡਾਰ, ਇਸਤਰੀ ਜਾਤ ਦੀ ਪਤਿ ਰੱਖਣ ਲਈ ਲੋਹਮਈ ਦੁਰਗ ਭਾਵ ਕਿਲਾ ਅਤੇ ਮੁਸਾਫ਼ਰਾਂ ਲਈ ਬਿਸ਼੍ਰਾਮ ਦਾ ਅਸਥਾਨ ਹੈ। ਜੇ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ, ਵਿਦਿਆ ਦਾਨ, ਅਨਾਥਾਂ ਦਾ ਪਾਲਨ ਅਤੇ ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਦਸਤਕਾਰੀ ਆਦਿਕ ਉੱਤਮ ਕਰਮ ਬੜੀ ਅਸਾਨੀ ਨਾਲ ਪੂਰਨ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਗਿਆਨ ਦਾ ਘਰ ਹੈ-**ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਹੋਇ ਸੋਝੀ ਪਾਇਸੀ॥** (ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ) ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਅਤੇ ਬੁੱਢੇਦਲ ਵੇਲੇ ਇਸ ਵੱਲ ਖਾਸ ਧਿਆਨ ਰੱਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਗੁਰਦੁਆਰੀਆ ਉਹ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਸੀ ਜੋ ਵਿਦਵਾਨ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿੱਚ ਪੱਕਾ ਅਤੇ ਉੱਚੇ ਅਚਾਰ ਵਾਲਾ ਹੁੰਦਾ ਪਰ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਵੇਲੇ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟ ਮਹੰਤਾਂ ਕੋਲ ਆ ਜਾਣ ਕਰਕੇ ਸਾਰੀ ਮਰਯਾਦਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਉਲਟ-ਪੁਲਟ ਹੋ ਗਿਆ। ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਮਲਕੀਅਤ ਬਣਾ ਲਿਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਹ ਕੰਮ ਹੋਣ ਲੱਗੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜਿਕਰ ਕਰਦੇ ਸ਼ਰਮ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਫਿਰ ਸਮੇਂ ਦੇ ਗੇੜ ਨਾਲ 30 ਅਪ੍ਰੈਲ ਸੰਨ 1921 ਨੂੰ ਰਲੇ ਮਿਲੇ ਗੁਰਮੁਖ ਪਿਆਰਿਆਂ ਦੀ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਹੋਂਦ ਵਿੱਚ ਆਈ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟ ਮਹੰਤਾਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕਾਂ ਤੋਂ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਅਜ਼ਾਦ ਕਰਵਾਏ ਅਤੇ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਵਿੱਚ ਗੁਰਮੁਖ ਵਿਵਦਨਾਂ ਰਾਹੀਂ ਧਰਮ ਪ੍ਰਚਾਰ ਹੋਣ ਲੱਗਾ।

ਸੰਗਤ ਅਤੇ ਧਰਮਸ਼ਾਲਾ—ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਜੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜਿਥੇ ਵੀ ਜਾਂਦੇ ਸੰਗਤਾਂ ਕਾਇਮ ਕਰਦੇ ਜਿਥੇ ਸੰਗਤ ਜੁੜਦੀ ਉਸ ਥਾਂ ਦਾ ਨਾਂ ਸੰਗਤ ਸਾਹਿਬ ਜਾਂ ਧਰਮਸ਼ਾਲਾ ਹੋਇਆ-**ਘਰਿ ਘਰਿ ਅੰਦਰਿ ਧਰਮਸ਼ਾਲਾ ਹੋਵੇ ਕੀਰਤਨ ਸਦਾ ਵਸੋਆ** (ਭਾ.ਗੁ.) ਸੰਗਤ ਕਰਕੇ ਹੀ ਧਰਮਸ਼ਾਲਾ ਜਾਂ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਸੰਗਤ ਵਿੱਚ ਮਿਲ ਬੈਠਣ ਨਾਲ ਭਾਈਚਾਰਾ ਪ੍ਰਪੱਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਪਰਸਪਰ ਪਿਆਰ ਅਤੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੀ ਸਾਂਝ ਵਧਦੀ ਹੈ, ਕਾਰਜਾਂ ਲਈ ਮਿਲਵਰਤਣ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ, ਸੇਵਾ ਦਾ ਮੌਕਾ ਅਤੇ ਸਿਦਕ ਨੂੰ ਤਕੜਾਈ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਸੰਗਤ ਵਿੱਚ ਨਾਮ ਬਾਣੀ ਦਾ ਸੰਚਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿੱਚ ਮਨ ਜੁੜਦਾ ਅਤੇ ਦੁਬਿਧਾ ਦੂਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ-**ਹੋਇ ਇਕਤ੍ਰ ਮਿਲਹੁ ਮੇਰੇ ਭਾਈ ਦੁਬਿਧਾ ਦੂਰਿ ਕਰਹੁ ਲਿਵ ਲਾਇ॥ ਹਰਿ ਨਾਮੈ ਕੇ ਹੋਵਹੁ ਜੋੜੀ ਗੁਰਮੁਖਿ ਬੈਸਹੁ ਸਭਾ ਵਿਛਾਇ॥** (ਅੰਗ 1185) ਸੰਗਤ ਵਿੱਚ ਗੁਰ ਗਿਆਨ ਮਿਲਦਾ, ਮਨ ਦੀ ਮੈਲ ਲੱਥਦੀ, ਆਤਮਾਂ ਸ਼ੁੱਧ ਹੁੰਦੀ, ਕਰਮਕਾਂਡਾਂ ਅਤੇ ਮੋਹ ਤੋਂ ਮੁਕਤੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਭਾ. ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ ਨੇ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਨੂੰ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦਾ ਧਰਮ ਕਿਹਾ ਹੈ-**“ਹਮ ਚੁਨਾਂ ਦਰ ਮਜ਼ਹਬੇ ਈਂ ਸਾਧ ਸੰਗ”**

ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼—ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦਾ ਮੂਲ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਕੀ ਸੰਗਤ ਹੈ ਜਿਸ ਬਿਨਾਂ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਥਾਪਿਤ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਅਤੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੇ ਕਾਰਜਾਂ ਨੂੰ ਸੰਗਤ ਦੇ ਚੁਣੇ ਸਹੀ ਨੁਮਾਇੰਦੇ ਹੀ ਚਲਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੋਰ ਕੋਈ ਗ੍ਰੰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਜਿਵੇਂ ਅੱਜ ਨਿਹੰਗ ਅਤੇ ਡੇਰੇਦਾਰ ਸੰਪ੍ਰਦਾਈ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਜੋ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੋਂ ਕਰੀਬ 50 ਸਾਲ ਬਾਅਦ ਹੋਂਦ ਵਿੱਚ ਆਇਆ ਦਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਰੋਧੀ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦੀ ਕਥਾਂ ਵੀ ਗੁਰੂ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਹੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਵਿੱਚ ਨਿਸ਼ਾਨ ਤੇ ਨਗਾਰਾ—ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਵਿੱਚ ਨਿਸ਼ਾਨ ਸਾਹਿਬ ਵੀ ਝੁਲਦਾ ਹੈ ਜੋ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਉਹ ਸਥਾਨ ਹੈ ਜਿਥੇ ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ ਹਰੇਕ ਇਨਸਾਨ ਗੁਰੂ ਗਿਆਨ ਰਾਹੀਂ ਮਨ ਦੀ ਭੁੱਖ, ਗੁਰੂ ਕੇ ਲੰਗਰ ਰਾਹੀਂ ਤਨ ਦੀ ਭੁੱਖ ਦੂਰ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਰਾਹੀ ਪਾਂਧੀ ਅਥਿਤੀ ਇਥੇ ਵਿਸ਼ਰਾਮ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਥੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਹੋਟ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸਗੋਂ ਸਭ ਨੂੰ ਸਾਂਝਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਮਿਲਦਾ ਹੈ-**ਖੜੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣੁ ਸੂਦੁ ਵੈਸੁ ਉਪਦੇਸ਼ ਚਹੁ ਵਰਨਾ**

ਕਉ ਸਾਂਝਾ॥(ਗੁਰਬਾਣੀ) ਨਿਸ਼ਾਨ ਪੰਥ ਦੀ ਅਜਾਦ ਹਸਤੀ ਦਾ ਵੀ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੈ ਪਰ ਅੱਜ ਕੱਲ੍ਹ ਬਹੁਤੇ ਡੇਰੇਦਾਰ ਜਿਵੇਂ ਨਾਨਕਸਰੀਏ ਆਦਿ ਨਿਸ਼ਾਨ ਸਾਹਿਬ ਹੀ ਨਹੀਂ ਬੁਲਾਉਂਦੇ। ਅੱਜ ਗੁਰੂ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਨਿਸ਼ਾਨ ਦੀ ਮਹਾਂਨਤਾ ਨੂੰ ਵਿਸਾਰ ਕੇ ਕੇਵਲ ਧੂਫ ਵਟੀ, ਦੁੱਧ ਦਹੀਂ ਨਾਲ ਧੋਹਾ ਧੁਆਈ, ਮੋਮ ਬੱਤੀਆਂ ਤੇ ਦੀਵੇ ਜਗਾਉਣੇ ਅਤੇ ਮੱਥੇ ਟੇਕਣਾ ਆਦਿਕ ਕਰਮਕਾਂਡ ਹੀ ਰਹਿ ਗਿਆ ਹੈ। ਨਗਾਰਾ ਦਿਵਾਨ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ, ਲੰਗਰ ਵਰਤਾਉਣ ਵੇਲੇ ਅਤੇ ਜੰਗਾਂ ਜੁੱਧਾਂ ਵਿੱਚ ਧਾਈ ਕਰਨ ਅਤੇ ਹੋਲੇ ਮਹੱਲੇ ਵੇਲੇ ਅਤੇ ਜੰਗ ਜਿੱਤਣ ਦੀ ਸੂਰਤ ਵਿੱਚ ਵਜਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਅੱਜ ਕਈ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਵਿੱਚ ਅਰਦਾਸ ਦੇ ਵਿੱਚ-ਵਿੱਚ ਬਿਨਾ ਵਜਾ ਹੀ ਵਜਾ ਕੇ ਸੰਗਤ ਦਾ ਧਿਆਨ ਖੰਡਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਅਰਦਾਸ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਮਨ ਇੱਕ ਚਿੰਤ ਹੋ ਕੇ ਜੁੜੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੇ ਰਾਗੀ-ਗ੍ਰੰਥੀ ਕਥਾਵਾਚਕ ਅਤੇ ਸੇਵਾਦਾਰ-ਗੁਰੂ ਘਰ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹੇ ਲਿਖੇ ਵਿਦਵਾਨ ਤੇ ਗੁਰਮੁਖ ਰਾਗੀ-ਗ੍ਰੰਥੀ ਅਤੇ ਸੇਵਾਦਾਰ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬਣਦਾ ਸਤਿਕਾਰ ਵੀ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਬੰਦੋਬਸਤੀਏ ਸੇਵਾਦਾਰ ਸਮਝਣ ਮਾਲਕ ਨਹੀਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਰਹਿਣ ਸਹਿਣ ਵੀ ਵਧੀਆ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਵੇਖਣ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੀ ਬਿਲਡਿੰਗ ਤਾਂ ਆਲੀਸ਼ਾਨ ਬਣਾ ਲਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਪਰ ਗ੍ਰੰਥੀਆਂ ਰਾਗੀਆਂ ਅਤੇ ਕਥਾਵਾਚਕਾਂ ਦੀ ਰਹਾਇਸ਼ ਵੱਲ ਪੂਰਾ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨ ਆਦਿਕ ਵਾਸਤੇ ਬਾਬਰੂਮ ਵੀ ਬਹੁਤ ਦੂਰ ਜਾਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਕਈ ਕਈ ਪਾਠੀ ਰਾਗੀਆਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਬੇ ਅਰਾਮੇ ਸੌਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤਨਖਾਵਾਂ ਵੀ ਘੱਟ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਹ ਵਿਚਾਰੇ ਪਾਠਾਂ ਦੀਆਂ ਰੋਲਾਂ ਲਾ ਲਾ ਕੇ ਥੱਕ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਾਰਾ ਧਿਆਨ ਪ੍ਰਵਾਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਸੰਭਾਲ ਵੱਲ ਖਿਚਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਵਿੱਚ ਪਾਠ-ਕੀਰਤਨ ਅਤੇ ਕਥਾ ਵਖਿਆਨ-ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਵਿੱਚ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਪਾਠ, ਕੀਰਤਨ ਅਤੇ ਕਥਾ ਵਿਚਾਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਜਿਥੇ ਵਿਦਵਾਨ ਪਾਠੀ, ਕੀਰਤਨੀਏ ਅਤੇ ਕਥਾਵਾਚਕ-ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਗਿਆਨ ਨਾਲ ਜੋੜਦੇ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਦਾ ਹਰੇਕ ਸਿੱਖ ਪਾਠ, ਕੀਰਤਨ, ਕਥਾ ਅਤੇ ਅਰਦਾਸ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹਨਾਂ ਵਿਚਾਰਨਾ ਅਤੇ ਧਾਰਨਾ ਹਰੇਕ ਸਿੱਖ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਹੈ। ਪਾਠਾਂ ਦੀਆਂ ਲੜੀਆਂ ਦੇ ਥਾਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਸੰਥਿਆ ਦੇ ਪ੍ਰਵਾਹ ਚਲਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਪਰ ਜਿਵੇਂ ਪੰਡਤਾਂ ਅਤੇ ਮੌਲਾਣਿਆਂ ਆਦਿਕ ਧਰਮ ਆਗੂਆਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਪੇਟ ਪੂਰਤੀ ਅਤੇ ਪੂਜਾ ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਠਾ ਵਾਸਤੇ ਆਮ ਜਨਤਾ ਨੂੰ ਧਰਮ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਤੋਂ ਦੂਰ ਰੱਖਿਆ ਭਾਵ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਗਿਆਨਤਾ ਦਾ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਫਾਇਦਾ ਉਠਾਇਆ ਇਵੇਂ ਹੀ ਅੱਜ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸਾਡੇ ਧਾਰਮਿਕ ਆਗੂ ਸਾਧ-ਸੰਤ, ਰਾਗੀ-ਗ੍ਰੰਥੀ ਅਤੇ ਡੇਰਾਵਾਦੀ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਇੱਕ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਕਈ ਕਈ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਰੱਖੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ਜੋ ਗੁਰਮਤਿ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਰਹਿਤ ਮਰਯਾਦਾ ਦੇ ਉਲਟ ਹੈ ਐਸਾ ਵੱਧ ਪੈਸਾ ਇਕੱਠਾ ਕਰਨ ਅਤੇ ਘਰ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਕੀ ਬਾਣੀ ਨਾਲ ਕੁੰਝ, ਨਾਰੀਅਲ ਅਤੇ ਜੋਤਾਂ ਜੋ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਕਰਮਕਾਂਡ ਹਨ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ਜਦ ਕਿ ਗੁਰੂ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੈ “ਜਬ ਇਹ ਗੁਰੈ ਬਿਪਰਨ ਕੀ ਰੀਤ ਮੈ ਨਾ ਕਰਉਂ ਇਨਕੀ ਪ੍ਰਤੀਤ” ਜੋ ਆਮ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਤੋਂ ਦੂਰ ਰੱਖ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਗਲਤ ਪਾਠ ਕਰਕੇ ਪਾਪਾਂ ਦੇ ਭਾਗੀ ਬਣੋਗੇ। ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਜੀ ਇੱਕੋ ਦਿਨ ਕੋਈ ਵੀ ਆਲਮ ਫਾਜ਼ਲ ਨਹੀਂ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਆਸਤਾ ਆਸਤਾ ਸਿੱਖਣ ਨਾਲ ਸਫਲਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਤਿਹਾਸ ਦਾ ਵਾਕਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਦ ਸੱਤਾ ਤੇ ਬਲਵੰਤ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੇ ਕੀਰਤਨੀਏ ਹੰਕਾਰੀ ਹੋ ਗਏ ਕਿ ਸਾਡੇ ਕਰਕੇ ਹੀ ਸੰਗਤਾਂ ਜੁੜਦੀਆਂ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਤੁਸੀਂ ਰਲ ਮਿਲ ਕੇ ਕੀਰਤਨ ਕਥਾ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਗੁਰੂ ਘਰ ਵਿੱਚ ਪੁਜਾਰੀਵਾਦ ਨੂੰ ਕੋਈ ਥਾਂ ਨਹੀਂ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਸੰਗਤੀ ਕਥਾ ਕੀਰਤਨ ਦੀ ਰੀਤ ਚਲਾ ਦਿੱਤੀ ਜੋ ਅੱਜ ਇਨ੍ਹਾਂ ਧਾਰਮਿਕ ਆਗੂਆਂ ਨੇ ਬੰਦ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਆਪ ਪਾਠ ਕਰਨ ਦੀ ਬਜਾਏ ਸੰਗਤਾਂ ਭਾੜੇ ਦੇ ਪਾਠ ਕਰਵਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ।

ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਕਾ ਲੰਗਰ (ਦੇਗ ਤੇਗ਼)-ਆਦਰਸ਼ਕ ਤੌਰ ਤੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਵਿੱਚ ਆਏ ਗਏ ਅਥਿਤੀ ਲਈ ਹਰ ਵੇਲੇ ਲੰਗਰ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਅਥਿਤੀ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਅਰਥ ਹਨ ਜਿਸ ਦੀ ਥਿਤੀ (ਤਾਰੀਖ਼) ਕੋਈ ਮੁਕਰਰ ਨਹੀਂ-ਦੂਰੇ ਸਮੇਂ ਅਥਿਤ ਜੋ ਆਵੇ। ਭਾਉ ਭਗਤ ਕਰਿ ਤ੍ਰਿਪਤ ਅਘਾਵੈ (ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਰਾਏ ਜੀ) ਲੰਗਰ ਸਰਬ ਲਈ ਸਾਂਝਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਬਿਨਾ ਕਿਸੇ ਵਿਤਕਰੇ ਦੇ ਪੰਗਤ ਵਿੱਚ ਵਰਤਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪੰਗਤ ਤੱਪੜਾਂ ਅਤੇ ਕੁਰਸੀ ਮੇਜ਼ਾਂ ਦੋਨਾਂ ਤੇ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਪੰਗਤ ਭਾਵ ਬਰਾਬਰਤਾ ਹੈ। ਪੰਗਤ ਜਾਤਿ-ਪਾਤਿ, ਛੂਆ-ਛਾਤ ਅਤੇ ਉਚ-ਨੀਚ ਦਾ ਭੇਦ ਮੋਟਦੀ ਹੈ। ਸਿਹਤ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖਕੇ ਲੰਗਰ ਸਾਦਾ ਅਤੇ ਪੌਸ਼ਟਕ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਨਾਂ ਹੋਵੇ ਕਿ ਲੂਣ ਮਸਾਲੇ, ਮਿੱਠਾ ਅਤੇ ਘਿਉ ਅਨ ਤਰਤੀਬੇ ਹੱਦੋਂ ਵੱਧ ਵਰਤੇ ਹੋਣ। ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਵਿੱਚ ਹਰ ਦੀਵਾਨ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਤੇ ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਦੀ ਦੇਗ ਅਰਦਾਸ ਉਪਰੰਤ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਭੇਟ ਕਰਕੇ ਵਰਤਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਦੇਗ ਨੂੰ ਭੋਗ ਲੱਗੇ ਕਹਿਣਾ ਅਤੇ ਅਰਦਾਸ ਦੇ ਵਿੱਚੇ ਹੀ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਭੇਟ ਕਰਨਾ ਸਿੱਖ ਰਹਿਤ ਮਰਯਾਦਾ ਦੇ ਉਲਟ ਹੈ ਪਰ ਸੰਪ੍ਰਦਾਈ ਅਤੇ ਡੇਰੇਦਾਰ ਸਿੱਖ ਰਹਿਤ ਮਰਯਾਦਾ ਦੀਆਂ ਧੱਜੀਆਂ ਸ਼ਰੇਆਮ ਉਡਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਤੇਗ਼ ਸ਼ਸਤਰਧਾਰੀ ਹੋਣ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਨੂੰ ਅੱਜ ਬਹੁਤੇ ਧਾਗਿਆਂ ਵਿੱਚ ਪਾ ਕੇ ਗਲਾਂ ਵਿੱਚ ਲਟਕਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸ ਨੂੰ ਜੰਜੂ ਦੀ ਤਰਾਂ ਵਰਤਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸ਼ਸਤਰ ਵਿਦਿਆ ਅਤੇ ਮਰਦਾਵੀਂ ਖੇਡਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਵੀ ਗੁਰੂ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਮੱਲਾਂ ਅਖਾੜਾ ਰਚਿਆ ਅਤੇ ਛੇਵੇਂ ਅਤੇ ਦਸਵੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਤਾਂ ਇਸ ਵੱਲ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਧਿਆਨ ਦਿੱਤਾ।

ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਵਿੱਚ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਵੀ ਅਤੁੱਟ ਲੰਗਰ ਚੱਲੇ-ਤਨ ਦੀ ਲੋੜ ਵਾਸਤੇ ਜਿੱਥੇ ਅੰਨ ਦਾ ਲੰਗਰ ਜਰੂਰੀ ਹੈ ਓਥੇ ਮਨ ਆਤਮਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਵਾਸਤੇ ਗੁਰ ਗਿਆਨ ਸ਼ਬਦ ਲੰਗਰ ਦੀ ਵੀ ਅਤਿਅੰਤ ਲੋੜ ਹੈ-ਲੰਗਰ ਚਲੈ ਗੁਰ ਸਬਦ ਹਰਿ ਤੋਟਿ ਨਾ ਆਵੈ ਖੱਟੀਐ॥ ਗੁਰ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਲੰਗਰ ਵੀ ਫਰੀ ਚਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਭਾਵ ਗੁਰਬਾਣੀ ਅਤੇ ਗੁਰ ਇਤਿਹਾਸ ਦਾ ਲਿਟ੍ਰੇਚਰ ਵੀ ਪੰਜਾਬੀ ਅਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਬੋਲੀਆਂ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਵਰਲਡ ਭਾਸ਼ਾ ਅੰਗ੍ਰੇਜੀ ਵਿੱਚ ਜਰੂਰ ਵੰਡਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਕਿ ਹੋਰ ਧਰਮ ਅਤੇ ਨਸਲਾਂ ਦੇ ਲੋਕ ਵੀ ਸਰਬਸਾਂਝੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਅਤੇ ਸਰਬਸਾਂਝੇ ਧਰਮ (ਸਰਬ ਧਰਮ ਮਹਿ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਧਰਮੁ ਹਰਿ ਕੇ ਨਾਮੁ ਜਪਿ ਨਿਰਮਲ ਕਰਮੁ) ਤੋਂ ਜਾਣੂੰ ਹੋ ਕੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦਾ ਸਰਬਸਾਂਝਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਲੈ ਕੇ ਲੋਕ ਸੁਖੀ ਪਰਲੋਕ ਸੁਹੇਲੇ ਹੋ ਸੱਕਣ।

ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਵਿੱਚ ਗੁਰਮਤਿ ਪਾਠਸ਼ਾਲਾ (ਸਕੂਲ) ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ-ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੇ ਇਸ ਪਾਰਟ ਵਿੱਚ ਗੁਰਮੁਖੀ ਅੱਖਰਾਂ ਦਾ ਬੋਧ (ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਆਪ ਗੁਰਮੁਖੀ ਅੱਖਰਾਂ ਦੇ ਬਾਲ ਬੋਧ ਲਿਖ-ਲਿਖ ਕੇ ਇਸ ਵਰਣਮਾਲਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਚਾਰਦੇ ਸਨ) ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਪਾਠ ਅਤੇ ਅਰਥ ਵਿਚਾਰ ਸਿਖਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਉਂ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਗਿਆਨ ਵਿਦਿਆ ਦੇ ਸੋਮੇ (ਸਕੂਲ) ਹਨ। ਪਰ ਅੱਜ ਇਧਰ ਧਿਆਨ ਘੱਟ ਅਤੇ ਬਿਲਡਿੰਗਾਂ, ਸੰਗ ਮਰ ਮਰ, ਸੋਨੇ ਦੀਆਂ ਪਾਲਕੀਆਂ ਅਤੇ ਡੇਕੋਰੇਸ਼ਨ ਵੱਲ ਵੱਧ ਧਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਵਿੱਚ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ-ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਦਿਆ, ਪ੍ਰਚਾਰ ਅਤੇ ਕੰਮਪੈਰੋਟਿਵ ਸਟੱਡੀ ਦਾ ਸੋਮਾਂ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਵਿੱਚ ਵੱਧੀਆਂ ਤੋਂ ਵਧੀਆਂ ਗਿਆਨ ਭਰਪੂਰ ਗ੍ਰੰਥ, ਕਿਤਾਬਾਂ (ਬੁੱਕਾਂ) ਹੋਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹ ਵਾਚ ਕੇ ਗਿਆਨ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ, ਬੁੱਧ ਉੱਜਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਧਰਮਾਂ ਬਾਰੇ ਵਾਕਫੀ ਅਤੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਅੱਜ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਇਸ ਵੱਲ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ ਕੇਵਲ ਬਿਲਡਿੰਗਾਂ ਉਸਾਰਨ, ਪਾਠ ਪੂਜਾ ਕਰਨ ਕਰਾਉਣ ਅਤੇ ਅਖਬਾਰੀ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰਬਾਜੀ ਤੱਕ ਹੀ ਸੀਮਤ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਹੋਵਰਡ ਕੈਲੇਫੋਰਨੀਆ ਦੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਦਾਸ ਦੇ ਇੱਕ ਮਿੱਤਰ ਸ੍ਰ. ਪਰਮਿੰਦਰ ਸਿੰਘ “ਪਰਵਾਨਾ” ਜੀ ਨਾਲ ਇਸ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰ ਵਿਟਾਂਦਰਾ ਹੋਇਆ ਜੋ ਸਹਿਤਕ ਵਿਦਵਾਨ ਹਨ ਅਤੇ ਇੱਕ ਸੁਲਝੇ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀਅਨ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਦੂਜੇ ਧਰਮਾਂ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਈਸਾਈ ਧਰਮ ਤੋਂ ਅਸੀਂ ਬਹੁਤ ਪਿਛੇ ਹਾਂ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀਆਂ ਵਿੱਚ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਹਰੇਕ ਧਰਮ ਤੇ ਬੋਲੀ ਦੀ ਕਿਤਾਬ ਮਿਲ

ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਪਰ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂ?

ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਵਿੱਚ ਹਸਪਤਾਲ ਅਤੇ ਬਿਰਧ ਘਰ—ਰੋਗੀਆਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਸੰਭਾਲ ਦੇ ਪੂਰਨੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਪਾਏ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਨੇ ਕੋਹੜੀਆਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਸੰਭਾਲ ਕੀਤੀ, ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਨੇ ਪ੍ਰੇਮ ਕੋਹੜੀ ਦਾ ਇਲਾਜ ਕੀਤਾ। ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਤਰਨ ਤਾਰਨ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਕੋਹੜ ਦੇ ਰੋਗੀਆਂ ਲਈ ਸ਼ਫ਼ਾਖ਼ਾਨਾਂ (ਹਸਪਤਾਲ) ਸਥਾਪਤ ਕਰਕੇ ਇਲਾਜ ਆਰੰਭਿਆ ਤੇ ਕਿਹਾ ਇਕੱਲੇ ਕੋਹੜੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹਰੇਕ ਲੋੜਵੰਦ ਰੋਗੀ, ਸੇਵਾ ਤੇ ਹਮਦਰਦੀ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਹਰ ਰਾਏ ਜੀ ਦੇ ਦਵਾਖ਼ਾਨੇ ਵਿੱਚੋਂ ਦਾਰਾ ਸ਼ਕੋਹ ਠੀਕ ਹੋਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵੇਲੇ ਭਾਈ ਘਨੱਈਆ ਜੀ ਰੋਗੀਆਂ ਦੀ ਮਲਮ ਪੱਟੀ ਕਰਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਲੋੜਵੰਦਾਂ ਦਾ ਇਲਾਜ ਗੁਰੂ ਘਰ ਫਰੀ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਜੋ ਅੱਜ ਵੀ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲੋੜਵੰਦਾਂ ਕੋਲ ਮੈਡੀਕਲ ਨਹੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਆਸਰਾ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਘਰ ਹੀ ਹੈ। ਬਿਰਧ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਸੰਭਾਲਣ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਸੰਭਾਲ ਲਈ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਵਿੱਚ ਬਿਰਧ ਘਰ ਵੀ ਹੋਣਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ।

ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਗੋਲਕ—ਗੁਰੂ ਦੀ ਗੋਲਕ ਨਾਲ ਉਪਰੋਕਤ ਸਾਰੇ ਕਾਰਜ ਚਲਦੇ ਹਨ। ਗੋਲਕ ਲੋੜਵੰਦਾਂ ਤੇ ਖਰਚ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੈ—**ਗਰੀਬ ਦਾ ਮੂੰਹ ਗੁਰੂ ਦੀ ਗੋਲਕ ਹੈ**। ਲੋੜਵੰਦ ਹੋਣਹਾਰ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਵਜ਼ੀਫੇ ਦੇ ਕੇ ਉਤਸ਼ਾਹਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਕਈ ਬੱਚੇ ਬੜੇ ਹੋਣਹਾਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਗਰੀਬੀ ਕਰਕੇ ਉੱਚੀ ਵਿਦਿਆ ਨਹੀਂ ਲੈ ਸਕਦੇ। ਇਹ ਕੰਮ ਸਾਨੂੰ ਚਰਚਾਂ ਤੋਂ ਸਿੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕਈ ਕਈ ਸਕੂਲ ਚਲਾ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਧਰਮਾਂ ਦੇ ਗਰੀਬ ਬੱਚੇ ਵੀ ਓਥੇ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਈਸਾਈ ਬਣ ਰਹੇ ਹਨ। ਪ੍ਰਬੰਧਕਾਂ ਦਾ ਗੋਲਕ ਉਪਰ ਕੋਈ ਜਾਤੀ ਅਧਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਗੋਲਕ ਦੀ ਮਾਇਆ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਅਮਾਨਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਕਈ ਵਾਰ ਚਿੱਤ ਡੁਲਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਅਤੇ ਗ੍ਰੰਥੀ ਇਸ ਦੀ ਦੁਰ ਵਰਤੋਂ ਕਰ ਬੈਠਦੇ ਹਨ। ਭਾਈ ਕਾਨ੍ਹ ਸਿੰਘ ਨਾਭਾ ਇਸ ਬਾਰੇ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਕਿ—(ੳ) ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੇ ਸੇਵਕ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਪੂਰੇ ਗਿਆਤਾ ਅਤੇ ਸਦਾਚਾਰੀ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਜੋ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ। (ਅ) ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਬਰਾਬਰਤਾ ਅਤੇ ਭਰਾਤਰੀ ਭਾਵ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜੋ ਬਹੁਤਿਆਂ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਅੱਗੇ ਹੋਰ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਦ ਤੀਕ ਮਾਇਆ ਦੇ ਜਾਲ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੋ ਕੇ ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਸੇਵਾ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਅਦਰਸ਼ ਨਹੀਂ ਬਣਾਉਂਦੇ ਤਦ ਤੀਕ ਸੁਧਾਰ ਅਤੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਸ਼ਬਦ ਕੇਵਲ ਲਿਖਣ ਅਤੇ ਬੋਲਣ ਵਿੱਚ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ। ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੇ ਸੇਵਕਾਂ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਪਾਠ ਨਾਲ ਭਾ. ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਇਸ ਕਬਿੱਤ ਦਾ ਪਾਠ ਵੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦੇ—

ਬਾਹਰ ਕੀ ਅਗਨਿ ਬੁਝਤ ਜਲ ਸਰਤਾ ਕੈ,
ਨਾਉਂ ਮੈਂ ਜੋ ਆਗ ਲਾਗੈ ਕੈਸੇ ਕੈ ਬੁਝਾਈਐ?
ਬਾਹਰ ਸੇ ਭਾਗ ਓਟ ਲੀਜੀਅਤ ਕੋਟਗੜ੍ਹ,
ਗੜ੍ਹ ਮੈਂ ਜੋ ਲੂਟ ਲੀਜੈ, ਕਹੋ ਕਤ ਜਾਈਐ?
ਚੋਰਨ ਕੇ ਤ੍ਰਾਸ ਜਾਇ ਸ਼ਰਨ ਗਹਿ ਨਹਿੰਦ,
ਮਾਰੇ ਮਹੀਪਤਿ ਜੀਉ ਕੈਸੇ ਕੇ ਬਚਾਈਐ?
ਮਾਯਾਡਰ ਡਰਪਤ ਹਾਰ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਜਾਵੈ,

ਤਹਾਂ ਜੋ ਮਾਯਾ ਬਿਆਪੈ, ਕਹਾਂ ਠਹਿਰਾਈਐ? (ਕਬਿੱਤ 544)

ਅਖੀਰ ਤੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਦਾਸ ਦੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਅੱਗੇ ਸੁੱਭਾਵ ਨਾਲ ਅਰਦਾਸ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸਮਾਂ ਛੇਤੀ ਆਵੇ ਜਦ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਵਿੱਚ ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਜੀ, ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ, ਭਾਈ ਅਲਮਸਤ ਜੀ, ਭਾਈ ਘਨੱਈਆ ਜੀ ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਤੇ ਬਾਬਾ ਦੀਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਰਗੇ ਗ੍ਰੰਥੀ ਰਾਗੀ, ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਅਤੇ ਸੂਰਮੇ ਦੇਖੀਏ ਜਿਸ ਤੋਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕੀਤੇ ਅਕਾਲੀ ਧਰਮ ਦਾ ਝੰਡਾ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਤੇ ਝੂਲੇ ਅਤੇ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੀ ਮਹਾਨਤਾ ਦਾ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗ ਸਕੇ ਕਿ ਜਿਥੇ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਮਹਾਨ, ਵਿਗਿਆਨਕ ਅਤੇ ਅਗਾਂਹ ਵਧੂ ਹੈ, ਓਥੇ ਇਸ ਦੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਵੀ ਸੰਸਾਰ ਲਈ ਗਿਆਨ ਅਤੇ ਸਰਬੱਤ ਦੇ ਭਲੇ ਦਾ ਉੱਚਾ ਸੁੱਚਾ ਨਮੂਨਾ ਅਤੇ ਮਾਰਗ ਹਨ। ਸਾਨੂੰ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਜਾ ਕੇ ਗੁਰੂ ਦਾ ਗਿਆਨ ਲੈਣਾ ਅਤੇ ਯੋਗ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਾਸਤੇ ਅੱਗੇ ਲਿਆਉਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਭਰਾਤਰੀਭਾਵ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਦਾ ਗਿਆਨ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਜੋ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਤੇ ਅਟੱਲ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਰੱਖਦੇ

ਹੋਣ। ਜੇ ਪਾਰਟੀ ਬਾਜੀ ਤੋਂ ਉਪਰ ਉੱਠ ਕੇ ਸਭ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਚੱਲਣ ਵਾਲੇ ਹੋਣ।

ਸਿੱਖ ਰਹਿਤ ਮਰਯਾਦਾ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਤੋਂ ਪੰਥ ਪ੍ਰਵਾਣਿਤ ਸਿੱਖ ਰਹਿਤ ਮਰਯਾਦਾ ਹਰੇਕ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਵਿੱਚ ਲਾਗੂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿ ਹਰੇਕ ਗੁਰੂ ਘਰ ਵਿੱਚ ਏਕਤਾ ਅਤੇ ਇੱਕਸਾਰਤਾ ਆ ਸਕੇ ਅਤੇ ਡੋਰਵਾਦੀਆਂ ਅਤੇ ਸੰਪ੍ਰਦਾਈਆਂ ਅਤੇ ਚਲਾਕ ਲੀਡਰਾਂ ਦੇ ਪਾਏ ਭਰਮ ਭੁਲੇਖੇ ਅਤੇ ਝਗੜੇ ਮਿਟ ਸਕਣ।

ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਵਿੱਚ ਛੁਆ ਛਾਤ ਅਤੇ ਜਾਤ ਪਾਤ ਨੂੰ ਕੋਈ ਥਾਂ ਨਹੀਂ—ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਅਜਿਹੇ ਭੇਦ ਭਾਵ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਚੋਂ ਉਪਦੇਸ਼ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਭ ਮਾਈ ਭਾਈ ਦੀ ਮਨੁੱਖਾ ਜਾਤ ਏਕ ਹੈ। ਜਾਤ ਪਾਤ ਦੀਆਂ ਵੰਡੀਆਂ ਤਾਂ ਮੰਨੂ ਵਰਗੇ ਚਾਤਰ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਪਾਈਆਂ ਹਨ ਪਰ ਜਿਵੇਂ ਪੁਰਾਤਨ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਇਸ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਤੇ ਪਸਾਰ ਕਰਦੇ ਸਨ ਅੱਜ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਜੱਟ ਸਿੱਖ ਲੀਡਰ ਲੋਕ ਅਤੇ ਡੋਰੇਡਾਰ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਦਲਤ ਜਾਂ ਅਛੂਤ ਜਮਾਤ ਨਹੀਂ ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਨੂੰ ਮਾਨਤਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਗੁਰੂ ਦਾ ਸਿੱਖ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਅੱਜ ਸਾਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੁਣਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਨਾ ਕਿ ਅਗਿਆਨੀ, ਮੂਰਖ ਜਾਂ ਹੰਕਾਰੀ ਲੋਕਾਂ ਦੀ। ਸਾਨੂੰ ਰਿਸ਼ਤੇ ਨਾਤੇ ਵੀ ਜਾਤ ਪਾਤ ਤੋਂ ਉਪਰ ਉੱਠ ਕੇ ਕਰਨੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਜੇ ਅਸੀਂ ਅਜਿਹਾ ਕਰ ਲਿਆ ਤਾਂ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਨਾਲ ਸਾਡੀ ਸਾਂਝ ਪੈ ਜਾਵੇਗੀ।

ਔਰਤ ਆਦਮੀ ਦੀ ਬਾਬਰਤਾ—ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਵਿੱਚ ਔਰਤ ਤੇ ਆਦਮੀ ਹਰੇਕ ਰਸਮ, ਪਾਠ ਪੂਜਾ ਅਤੇ ਕਰਮ ਵਿੱਚ ਬਰਾਬਰ ਹਿੱਸਾ ਲੈ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਜਿਥੇ ਆਦਮੀ ਪਾਠ, ਕੀਰਤਨ, ਕਥਾ ਅਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸੰਚਾਰ ਵਿੱਚ ਹਿੱਸਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਓਥੇ ਬੀਬੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਗੁਰੂ ਵੱਲੋਂ ਪੂਰਾ ਹੱਕ ਹੈ ਜੋ ਡੋਰਵਾਦੀਆਂ ਅਤੇ ਪੁਜਾਰੀਆਂ ਅਤੇ ਅਗਿਆਨੀ ਪ੍ਰਬੰਧਕਾਂ ਨੇ ਦਬਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜਦ ਕਿ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਵਿੱਚੋਂ ਨਿੱਤ ਅਵਾਜ਼ ਆਉਂਦੀ ਹੈ—**ਸੋ ਕਿਉਂ ਮੰਦਾ ਆਖੀਐ ਜਿਤ ਜੰਮੈ ਰਾਜਾਨ॥ (ਆਸਾ ਕੀ ਵਾਰ)**

ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਵਿੱਚ ਅਰਦਾਸ—ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਵਿੱਚ ਨਿਜੀ ਅਰਦਾਸਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਸਭ ਮਾਈ ਭਾਈ ਦੀ ਸੰਗਤੀ ਅਰਦਾਸਿ ਸਾਂਝੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸਰਬੱਤ ਦਾ ਭਲਾ ਮੰਗਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ—**ਨਾਨਕ ਨਾਮ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਤੇਰੇ ਭਾਣੇ ਸਰਬੱਤ ਦਾ ਭਲਾ॥ (ਅਰਦਾਸਿ) ਅਰਦਾਸਿ ਕੋਈ ਵੀ ਮਾਈ ਭਾਈ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।** ਇਹ ਮਾਣ ਕੇਵਲ ਤੇ ਕੇਵਲ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਨੂੰ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ ਪਰ ਮੰਦਰਾਂ ਮਸਜਦਾਂ ਵਿੱਚ ਕੇਵਲ ਪੰਡਿਤ ਅਤੇ ਮੁੱਲਾਂ ਹੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਸਾਂਝੀਵਾਲਤਾ ਦੇ ਘਰ ਅਤੇ ਸੋਮੇ ਹਨ—ਇਥੇ ਸਭ ਨੂੰ ਸਾਂਝਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਕਿ “**ਸਭੇ ਸਾਝੀਵਾਲ ਸਦਾਇਨ॥ ਖੜ੍ਹੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਸੂਦ ਵੈਸ ਉਪਦੇਸ ਚਹੁ ਵਰਨਾ ਕਉ ਸਾਂਝਾ॥ (ਗੁਰਬਾਣੀ)**” ਜਿਥੇ ਭਗਤਾਂ, ਗੁਰੂਆਂ ਕੌਮੀ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੇ ਸਾਂਝੇ ਗੁਰਪੁਰਬ ਮਨਾਏ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਸਾਨੂੰ ਅਜਿਹੇ ਗੁਰੂ ਘਰ ਛੱਡ ਕੇ ਮੱਠਾਂ ਅਤੇ ਸੰਪ੍ਰਦਾਈ ਸਾਧਾਂ-ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਡੋਰਿਆਂ ਤੇ ਨਹੀਂ ਭੜਕਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਕਰਮਕਾਂਡੀ ਮਰਯਾਦਾ ਦਾ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਤਿਆਗ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਵਿੱਚ ਬੁਰਬਾਣੀ ਹੀ ਸਰਬੋਤਮ ਮੰਨਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। **ਸੋ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਜੀ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਸਰਬ ਪੱਖੀ ਉੱਤਮ ਗਿਆਨ ਦੇ ਸੋਮੇ ਅਤੇ ਸਰਬ ਸਾਂਝੀਵਾਲਤਾ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹਨ।** ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਲੜਾਈ ਝਗੜੇ ਖਤਮ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਜੋ ਸਾਡੀ ਅਗਿਆਨਤਾ, ਚੌਧਰ, ਹਉਮੈ-ਹੰਕਾਰ, ਅਤੇ ਧੜੇਬੰਦੀ ਕਰਕੇ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਸ਼ਾਂਤੀ ਦਾ ਘਰ ਹਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸਰਬ ਨੂੰ “**ਏਕੁ ਪਿਤਾ ਏਕਸ ਕੇ ਹਮ ਬਾਰਿਕ**” ਦੀ ਖੁਸ਼ਬੋ ਆਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਸਭ ਲਈ ਸਦਾ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਹਨ—**ਕਬੀਰ ਜਿਹ ਦਰਿ ਆਵਤ ਜਾਤਿਹੁ ਹਟਕੈ ਨਾਹੀਂ ਕੋਇ॥ ਸੋ ਦਰ ਕੈਸੇ ਛੋਡੀਐ ਜੋ ਦਰੁ ਐਸਾ ਹੋਇ॥ (1367)** ਇਹ ਹੀ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਅਤੇ ਮਹਾਨਤਾ ਹੈ ਜੋ ਸਾਡੀ ਅਗਿਆਨਤਾ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਗਟ ਨਹੀਂ ਹੋ ਰਹੀ।

THIS ISSUE OF THE SIKH BULLETIN IS BEING MAILED ELECTRONICALLY ONLY.

Realizing the need for correct information about Sikhism in the English language for the benefit of Diaspora youth, KTF requested S. Gurbachan Singh Sidhu, UK, to revise some of his books and write new ones. Mr. Sidhu is one of the founders of The Sikh Missionary Society of UK and Guru Nanak Charitable Trust, Mullanpur Mandi, Ludhiana. Of the many books and pamphlets in English that he has authored we have been able to afford to publish only four:

1. Sikh Religion and Christianity – 110 pages
2. Sikh Religion and Islam – 153 pages
3. An Introduction to Sikhism – 76 pages
4. Panjab and Panjabi – 177 pages

These are excellent books for Sikhs and non Sikhs alike. Reading these books you will get the real meaning of Sikhi, something that Gurdwaras have miserably failed to teach. These books are for free distribution. We invite our readers in the USA to order any combination of 40 books for a donation to KTF of \$100.00, including postage, and distribute them free to their family, friends, local sangats or schools operated by Gurdwaras. Your donation will help in the publication of The Sikh Bulletin.

We invite your attention to the Editorial in this issue and ask for your help in identifying individuals who can assist in a group effort to prepare an English translation of Guru Granth Sahib on the same lines as was done by Prof. Sahib Singh in Panjabi language. Thank you

Punjab's election results are in. Badal 'Akali Dal' /BJP duo, the worst of the two evils, has won. BJP is the party of the worst scum on this earth, the Punjabi Hindu, the only group known to mankind that disowned its mother tongue. One wonders what the Sikh leaders of the post partition Punjab gained by separating Himachal Pradesh and Haryana from Punjab. Look for five more years of Vedanti at Akal Takhat and worse nightmares to come in the name of Sikhi.

Khalsa Tricentennial Foundation of North America Inc.
3524 Rocky Ridge Way
El Dorado Hills, Ca 95762

Address
Label
Here

If you do not wish to receive this bulletin, please write 'do not mail' across the label and return to sender.
If you wish for someone else to receive it, please provide us with their mailing address. Thank you.